ఏపి హజ్ బుల్లెటిన్

తెలుగు, ఉర్దూ భాషల్లో ప్రచురితం

సంపుటి 3 సంచిక 6

జూలై - 2019

జుల్-ఖాదా, హిజ్రీ 1440

చీఫ్ ఎడిటర్,

ఎస్.ఎం.డి.తాజుద్దీన్ ఆరీఫ్

ఎడిటర్

డా.ఫజులుల్లా ఖాన్

సంవత్సర చందా 85/-

విడిప్రతి వెల: **15/-**

ప్రచురణ

ఏపి స్టేట్ హజ్ కమిటీ

మసీదు వీధి, లబ్బీపేట్, విజయవాడ

టోల్‌ఫ్రీ నెం: 18004257873

బిస్మిల్లాహ్ హిర్రహ్మా నిర్రహీమ్

అమిత దయాళువు, అనంత కరుణామయుడు అయిన అల్లాహ్ పేరుతో...

ఈ సంచికలో...

ప్రవక్త(స)ను అనుసరించండి...	**2**
ఉమ్‌రహ్ విధానం...	**3**
నమాజు చేసే విధానం	**11**
దైవప్రవక్త(స) అద్భుతాలు	**13**
అల్ కహఫ్ (గుహ)	**16**
సూరతుల్ ఫాతిహా	**17**
తెలుసుకోవాల్సిన అరబీ పదాలు	**25**
హజ్ యాత్రికులకు సూచనలు	**26**

ఏ.పి.హజ్‌బుల్లెటిన్ చదవాలనుకుంటున్నారా?

వెంటనే చందాదారులుగా చేరండి. హజ్-ఉమ్రా విధివిధానాలను ఖురాన్ హదీస్‌ల ఆధారంగా ఇస్లామిక్ స్కాలర్స్ ఆధ్వర్యంలో "ఏ.పి.హజ్‌బుల్లెటిన్"ను ఏపి హజ్ కమిటీ ప్రచురిస్తోంది. చందా వివరాలు విడి పత్రి రూ.15/- సంవత్సర చందా రూ.85/- **(డ్రా తేదీ నుంచి హజ్‌యాత్రకు వెళ్ళే వరకు)**. చందా మొత్తాన్ని ఏపి స్టేట్ హజ్ కమిటీ, అకౌంట్ నెంబర్: 034310100141377 ఐఎఫ్ఎస్‌సి కోడ్: ఎఎన్‌డిబి0000343 ఆంధ్ర బ్యాంక్ లబ్బీపేట్ బ్రాంచ్, విజయవాడలో జమా చేయాలి.

ఇస్లామిక్ స్కాలర్స్ నుంచి వ్యాసాల్ని ఆహ్వానిస్తున్నాం

ప్రతి నెల విడుదలౌతున్న హజ్‌బుల్లెటిన్‌లో ప్రచురించడానికి ఇస్లామిక్ స్కాలర్స్ నుంచి హజ్, ఖురాన్, హదీస్‌కు సంబంధించిన ఆర్టికల్స్ (తెలుగు - ఉర్దూ భాషలో డిటిపి చేయించి ఓపెన్ ఫైల్ aphajjpro@gmail.comకు మెయిల్ చేయాలి). ప్రింట్ అవుట్ కానీ, రాత ప్రతిని కాని పంపరాదు.

RNI No: TELBIL/2017/73690

Edited, Printed & Published by MD Tajuddin Aref, E.O. AP Haj Committee, 3rdFloor, # 39-3-2, Mosque Street, Labbipet, ViJayawada, AP. Printed at AP Haj Committee Vijayawada. Editor: Dr.Fazalullah Khan

EMail:aphajcommittee@gmail.com,Website:apstatehajcommittee.com

Postal No.VJ/197/2018/20

ప్రవక్త(స)ను అనుసరించండి...

మీ చిరకాల కోరిక, నెలలు, సంవత్సరాల తరబడి నిరీక్షిస్తున్న ఆ గడియ రాబోతోంది. అల్లాహ్ కృపతో ఆయన ఇంటిని సందర్శించే అదృష్టం మీకు దక్కనుంది. హజ్ యాత్రికులారా! మన ప్రియ మహా ప్రవక్త (స) మదీనాకు ప్రస్థానం చేసిన తరువాత ఒక్క సారి మాత్రమే హజ్ చేశారు. అదే అంతిమ హజ్‌గా ప్రసిద్ధి చెందింది. తన జీవితపు ఆఖరి దశలో ఆయన(స) ఈ హజ్ యాత్ర చేయగా ఆయన ప్రియ సహచరులు పెద్ద సంఖ్యలో ఆయన వెంట వచ్చారు. హజ్ క్రియలను క్షుణంగా తెలుసుకున్నారు. హజ్ సందర్భంగానే ప్రవక్త(స) వారు తన సహచరులనుద్దేశించి ఇలా ఉద్భోదించారు. ప్రజలారా! హజ్ చేసే పద్ధతిని నా నుండి నేర్చుకోండి. అందుకే ముస్లింలు ఎప్పుడు హజ్ చేసినా, తమ ప్రవక్త(స) పద్ధతిననుసరించి చేయటం తప్పనిసరి. ఎందుకంటే ఆయనే మనందరికీ అతి పెద్ద సంస్కర్త. ఆయన లోకవాసులందరి కోసం కారుణ్యంగా ప్రభవింపచేయబడ్డారు. తన దాసులందరికీ దైవ ప్రవక్త(స) విధానం ఉదాహరణ ప్రాయమని అల్లాహ్ సెలవిచ్చాడు. ఆయనకు విధేయత కనబరచి, ఆయన అడుగుజాడలలో నడుచుకుంటేనే స్వర్గం లభిస్తుందని కూడా దేవుడు ప్రకటించాడు. ప్రవక్తా! నీవు ప్రజలకు ఇలా చెప్పు. మీకు నిజంగానే అల్లాహ్ పట్ల ప్రేమ ఉంటే నన్ను అనుసరించండి. అప్పుడు అల్లాహ్ మిమ్మల్ని ప్రేమిస్తాడు. మీ పాపాలను మన్నిస్తాడు" (అలి ఇమ్రాన్ 31)

హజ్రత్ అబ్దుల్లాహ్ మస్ ఊద్(రజి) ఉల్లేఖనం ప్రకారం, దైవప్రవక్త ముహమ్మద్(స) ఇలా ఉపదేశించారు. "ఎక్కువగా హజ్, ఉమ్రాలు ఆచరిస్తూ ఉండండి. ఎందుకంటే, ఏ విధంగానైతే కమ్మరి, స్వర్ణకారుని కొలిమి వెండి, బంగారాల మాలిన్యాన్ని దూరం చేస్తుందో, అదే విధంగా హజ్ ఉమ్రాలు రెండూ, పేదరికాన్ని, పాపాలను దూరం చేస్తాయి. హజ్ ప్రతిఫలం స్వర్గమే. ఎవరైతే చిత్తశుద్ధితో, నిర్మల మనస్సుతో పవిత్రమైన హజ్ ఆచరిస్తాడో, అతను అల్లాహ్ కారుణ్య కడలిలో మునిగి తేలుతాడు. ఈ కారణంగా అతను పాపాల దుష్ప్రభావాల నుంచి పరిశుభ్రంగా, పవిత్రంగా ఉంటాడు. అంతే కాకుండా ప్రపంచ జీవితంలో కూడా అతను అల్లాహ్ అనుగ్రహ భాగ్యానికి నోచుకోవడం వల్ల పేదరికం, దారిద్ర్యం, బాధలు, కష్టాల నుంచి అతనికి విముక్తి లభిస్తుంది. సంతోషం, ఆత్మసంతృప్తి వంటి సంపద ప్రాప్తిస్తుంది. ఇక 'హజ్'కు ప్రతిఫలంగానైతే దైవం తన ప్రత్యేక కరుణతో స్వర్గాన్ని ఖరారు చేసి పెట్టేశాడు.

ప్రపంచంలోని ముస్లింల అంతర్జాతీయ సమ్మేళనం హజ్. ఈ పవిత్రకార్యక్రమానికి అందరూ వెళ్ళలేరు. మీకు ఆ అవకాశం లభించింది. అల్లా ఆహ్వానం మేరకే ముస్లింల ప్రతినిధుల్లా హజ్ యాత్రలో పాల్గొంటానికి మీరు వెళ్తున్నారు. ప్రపంచ శాంతి, మానవుల మధ్య ప్రేమ, సత్‌సంబంధాలు పెంచడంలో హజ్ కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది.

ఉత్తమ ప్రదాత అల్లాహ్ మాత్రమే. అల్లాహ్ మనందరి పట్ల ప్రసన్నుడవ్వాలనీ, అన్ని రకాల అపమార్గాలకు దూరంగా ఉండే సద్బుద్ధిని ఆయన మనకు ప్రసాదించాలని ప్రభువైన అల్లాహ్ సన్నిధిలో వేడుకుంటున్నాను.

- ఎస్.ఎం.డి.తాజుద్దీన్ ఆరీఫ్

చీఫ్ ఎడిటర్

హజ్ ఉమ్‌రహ్‌ల పద్ధతిపై ప్రముఖ ఖుర్‌ఆన్ వ్యాఖ్యాన కర్త ముఫ్తీ ఆజమ్ షేక్ ఇస్మాయిల్ సాహెబ్ ముదజల్లహు రచనను ముహమ్మద్ అబ్దుర్రషీద్ సాహెబ్ తెలుగులో అనువాదం చేశారు.

ఉమ్‌రహ్ విధానం...

ఇహ్‌రామ్ కట్టుకోవడం

ఉమ్‌రహ్ చేసేవారు ఇహ్‌రామ్ ధరించక ముందు నాభి క్రింది వెంట్రుకలను తీసివేయాలి. మంచిగా గుసుల్ చేయాలి. సాధ్యపడక పోతే కనీసం వుజూ అయినా చేసుకోవాలి. ఇహ్‌రామ్ కట్టుకున్న తరువాత రెండు రకాతుల నమాజ్ ఇహ్‌రామ్ సంకల్పం చేస్తూ నెరవేర్చాలి. అదే స్థలంలో కూర్చుని ఖిబ్లా వైపు ముఖం పెట్టి ఉమ్‌రాహ్ నియత్ (సంకల్పం) చేసుకోవాలి. కొంచెం బిగ్గరగా మూడుసార్లు తల్బియ పఠించాలి. స్త్రీలు తల్బియ నెమ్మదిగా పలకాలి.

ఉమ్‌రాహ్ ఫర్జులు

1) ఇహ్‌రామ్ ధరించడం 2) బైతుల్లా తవాఫ్ చేయడం.

ఉమ్‌రాహ్ వాజిబాత్‌లు

1) సఫా-మర్వాల మధ్య (సయీ) పరుగిడడం 2) తల వెంట్రుకలు గొరిగించుకోవడం లేదా కత్తిరించుకోవడం.

ఉమ్‌రహ్ నియ్యత్ (సంకల్పం)

అల్లాహుమ్మ ఇన్నీ ఉరీదుల్ ఉమ్‌రత ఫయస్సిర్‌హాలీవత ఖబ్బల్‌హా మిన్ని

అనువాదం: ఓ అల్లాహ్! నేను ఉమ్‌రహ్ కోసం సంకల్పం (నియ్యత్) చేస్తున్నాను. నాకోసం దీనిని సౌలభ్యంగా చెయ్యి. దీనిని స్వీకరించు.

నోటు: కొందరు ఈ విషయంలో కొంత అధికం చేశారు. కానీ దాని అవసరం లేదు.

తల్బియ : లబ్బయిక అల్లాహుమ్మ లబ్బయిక. లబ్బయికలాషరీక లక లబ్బయిక ఇన్నల్ హమ్‌ద వన్నిఅమత లక వల్ ముల్క్ లాషరీక లక.

అనువాదం: నేను హాజరయ్యాను ఓ అల్లాహ్, నేనుహాజరయ్యాను. నేను హాజరయ్యాను. నీకు తోడు ఎవరూ లేరు. నేను హాజరయ్యాను. పొగడ్తలన్నీ, వరాలన్నీ నీవే. దేశం(సృష్టి), రాజరికం నీదే. నీకు సహవర్తులు ఎవరూ లేరు.

నోటు: తల్బియ పఠించగానే మీరు **ముహరిమ్** అనబడతారు. ఇహ్‌రామ్‌కు సంబంధించిన నియమ నిబంధనలన్నీ మీకు తప్పనిసరయిపోతాయి. ఉమ్‌రహ్ అయ్యిపోయేంత వరకు వాటిని కొనసాగించడం మీపై తప్పనిసరి అయిపోతుంది.

ఇజ్‌తిబా: ఇహ్‌రామ్‌లో కప్పుకునే వస్త్రాన్ని కుడిచేతి (అంటే చంక) కింది నుండి తీసి ఎడమ భుజంపై వేసుకోవడం.

ఏ తవాఫ్ తరువాత 'సయీ' పరుగు తీయడం జరుగుతుందో అందులో మొదటి మూడు సార్లు చుట్టి రావడంలో రమల్ కూడా ఉంటుంది. ఏ తవాఫ్ తరువాతనైతే సయీ (పరుగు) ఉండదో అందులో రమల్ కూడా ఉండదు.

రమల్: అంటే మొదటి మూడుసార్లు చుట్టి వస్తున్నప్పుడు నిక్కుతూ భుజాలను ఊపుకుంటూ దగ్గర దగ్గర అడుగులు వేస్తూ కొంచెం వేగంగా నడవాలి. ఎందుకంటే ఈ తవాఫ్ తరువాత సయీ కూడా చేయవలసి ఉంది. అందువల్ల మొదటి మూడుసార్లు చుట్టి రావడంలో రమల్ చేయాలి.

నోటు : మీ సౌలభ్యం కోసం రమల్‌ను హ్రజె అస్వద్ కంటే ముందు ప్రస్తావించటం జరిగింది. అయితే హ్రజె అస్వద్ **ఇస్తెలాం** తరువాత రమల్ చేయవలసి ఉంటుంది.

హ్రజె అస్వద్ నుండి తవాఫ్ ప్రారంభం

హ్రజె అస్వద్‌కు అభిముఖంగా నిలుచోండి తవాఫ్ కోసం నియ్యత్ చెయ్యండి. మీ కుడి భుజం హ్రజె అస్వద్ ఎడమ అంచున మొత్తం హ్రజె అస్వద్ మీ కుడి వైపు ఉండాలి. నియ్యత్ (సంకల్పం) చేసిన తరువాత కొద్దిగా కుడివైపుకు జరిగి హ్రజె అస్వద్‌కు పూర్తిగా ముందు నిలబడి నమాజులాగానే రెండు చేతులు లేపి ఈ పదాలను వల్లించాలి. 'బిస్మిల్లాహి అల్లాహు అక్బర్ లాఇలాహ ఇల్లల్లాహు వలిల్లాహిల్ హమ్‌ద్' అయితే కిటకిటలాడుతున్న జనాల వల్ల ఇలా చేయడం సాధ్యం కాదు. దూరం నుండే మీ రెండు అరచేతులు లేపి హ్రజె అస్వద్ వైపు చూపిస్తూ నేను హ్రజె అస్వద్‌ను ముట్టుకుంటున్నాను అని భావించుకుంటూ ఈ పదాలు పలుకుతూ తవాఫ్ ప్రారంభించండి.

'బిస్మిల్లాహి అల్లాహు అక్బర్ లాఇలాహ ఇల్లల్లాహు వల్లిల్లాహిల్ హమ్‌ద్'

నోటు: తవాఫ్ ప్రారంభించే ముందు తల్బియ పలకడం ఆపి వేయాలి. ఇజ్‌తబా స్థితిని పొందాలి. ఆ తరువాత హ్రజె అస్వద్ ఇస్తెలాం చేయాలి. మొదటి మూడు చక్కర్లలో రమల్ చేయాలి.

తవాఫ్ సంకల్పం (నియ్యత్)

బిస్మిల్లా హిర్రహ్మా నిర్రహీమ్ అల్లాహుమ్మ ఇన్నీ ఉరీదు తవాఫ బయితికల్ హరామి ఫయాస్సిర్ హులీ వతఖబ్బల్ హు మిన్నీ సబ్అత అష్వతిన్ లిల్లాహి తఆల.

అనువాదం: అనంత కరుణామయుడు, అపార కృపాశీలుడు అయిన అల్లాహ్ పేరుతో ప్రారంభిస్తున్నాను. ఓ అల్లాహ్! నీ పవిత్రమైన గృహానికి తవాఫ్‌కై నియ్యత్ చేస్తున్నాను. ఇక నీవు దానిని నా కోసం సులువుగా చెయ్యి. దానిని నా కోసం స్వీకరించు. ఇది కేవలం అల్లాహ్ కోసమే చేస్తున్నాను.

నోటు: ప్రదక్షిణ హ్రజె అస్వద్ ఇస్తెలామ్ నుండి ప్రారంభమవుతుంది. హ్రజె అస్వద్‌తో సమాప్తమవుతుంది. అంటే మొదటి ప్రదక్షిణ హ్రజె అస్వద్ నుండి ప్రారంభమవుతుంది. చివరి ఏడవ ప్రదక్షిణ హ్రజె అస్వద్ వద్దనే సమాప్తం అవుతుంది. మీరు హ్రజె అస్వద్ నుండి ప్రదక్షిణం ప్రారంభించి మొత్తం బైతుల్లా తిరిగి మళ్ళీ హ్రజె అస్వద్ వద్దకు వచ్చినట్లయితే ఇది ఒక ప్రదక్షిణ అవుతుంది. ఈ విధంగా మీరు ఏడుసార్లు ప్రదక్షిణ చేయవలసి ఉంటుంది.

హ్రజె అస్వద్ దుఆ

అల్లాహుమ్మ ఈమానన్ బిక వతస్ దీఖన్ బికితాబిక వవఫాఅన్ బిఅహ్‌దిక వ ఇత్తెబాఅన్ లిసున్నతి నబియ్యిక ముహమ్మదిన్ సల్లల్లాహు అలైహివ సల్లం.

అనువాదం: ఓ అల్లాహ్! (నీ ఇంటి ప్రదక్షిణ చేస్తున్నాను) నిన్ను విశ్వసిస్తూ నీ గ్రంథాన్ని ధృవీకరిస్తూ నీ వాగ్దానాన్ని నెరవేరుస్తూ నీ ప్రవక్త ముహమ్మద్ సల్లం గారి సున్నత్‌ను అనుసరిస్తూ.

అల్లాహుమ్మ ఇన్న హాజల్‌బైత బియుతుక వల్ హరామ హీరముక వల్ అమన అమనుక వ హాజా మొఖాముల్ ఆ ఇజి బిక మినన్నార్ ఫఅజిర్‌ని మినన్నార్.

అనువాదం: ఓ అల్లాహ్! ఈ ఇల్లు నీ ఇల్లు, ఈ హరమ్ నీ హరమ్ శాంతి నీ తరపున నుండే, నరకాగ్ని నుండి శరణు వేడేవారి స్థలమిది. ఇక నీవు నీ దయతో నన్ను నరకాగ్ని నుండి రక్షించు.

మొఖామె ఇబ్రాహీమ్ దుఆ

మొఖామె ఇబ్రాహీం అల్లాహుమ్మ ఇన్న హాజర మొఖాము ఇబ్రాహీమల్ అ ఇజిబిక మినన్నారి ఫహర్రిములు

హూమనా వబషరతనా అలన్నార్.

అనువాదం : ఓ అల్లాహ్! ఇది నీ స్నేహితుడైనా ఇబ్రాహీం స్థలం. ఆయన అగ్ని పట్ల నీ రక్షణ కోరి ఉండెను. ఇక ఓ అల్లాహ్ నీవు మాపై అగ్నిని నిషేధించు.

రుక్‌నే ఇరాఖీ దుఆ

అల్లాహుమ్మ ఇన్నీ అఊజుబిక మినష్షక్కి వష్షిర్‌కి వష్షిఖాఖి వన్నిఫాఖి వసూ ఇల్‌అఖ్‌లాఖి వసూఇల్ మున్‌ఖలిబి ఫిల్ అహ్‌లి వల్‌మాలి వల్‌వలది.

అనువాదం: ఓ అల్లాహ్! అనుమానం నుండి, బహుదైవారాధన నుండి నేను నీ శరణు వేడుతున్నాను. అభిప్రాయ భేదం, కపటం, చెడు ప్రవర్తన నుండి కూడా నీ శరణు వేడుతున్నాను. ఇంకా భార్యాపిల్లలు, సంపద, సంతానం వద్దకు ఎలాంటి చెడు స్థితిలో నా తిరుగు ప్రయాణం జరుగకూడదని శరణు వేడుతున్నాను.

మేజాబె రహ్మత్ దుఆ

అల్లాహుమ్మ ఇన్ని, అస్‌అలుక ఈమానన్ లాయజూలు, వయఖీనన్ లాయన్‌ఫదు, వ మురాఫఖత నబియ్యిక ముహమ్మదిన్ సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం ఫీ జన్నతిల్ ఖుల్‌ది. అల్లాహుమ్మ అజిల్లిని తహ్‌తు జిల్లిఅర్‌షిక యౌమ లాజిల్లి ఇల్లాజిల్లుక వలా బాఖి ఇల్లా వజ్‌హుక వస్‌బినీ మిన్ హవ్‌జి నబియ్యిక ముహమ్మదిన్ సల్లల్లాహు అలైహివసల్లం షర్‌బతన్ లా అజ్‌మఉ బఅదహా అబద్ద.

అనువాదం: ఓ అల్లాహ్ నేను నీతో ఎలాంటి విశ్వాసం కోరుతున్నానంటే అది ఎన్నటికీ క్షీణించరాదు. ఎన్నటికీ అంతంకాని నమ్మకాన్ని జన్నతుల్ ఖుల్‌ద్‌లో నేను నీ ప్రవక్త ముహమ్మద్ సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం తోడుగా ఉండేలా చేయమని నిన్ను వేడుకుంటున్నాను. ఓ అల్లాహ్! ప్రళయ దినాన నీ నీడ తప్ప మరొక నీడ ఉండని ఆ రోజున నీ పవిత్ర ఉనికి తప్ప ఏదీ మిగలని ఆ రోజున మీరు నాకు అర్ష్ (పీఠం) నీడను నీకు ప్రాప్తం కావాలి. ఇంకా తమ ప్రవక్త ముహమ్మద్ సల్లం గారి కౌసర్ చెలమ నాకు ఎలిం షర్బత్ (పానీయం) తాగించాలంటే ఇక ఎన్నటికీ నాకు దప్పిక రాదు.

రుక్‌నెషామి యొక్క దుఆ

అల్లాహుమ్మజ్ అల్‌హు హజ్జా మబ్‌రూ రఉవ్‌వసఅయన్ మష్‌కూరఉవ్వ్ జమ్‌బన్‌మ్మమగ్‌ఫూరన్.

అనువాదం : ఓ అల్లాహ్! నా హజ్‌ను హజ్జె మబ్‌రూర్‌గా చేసెయ్, నా కష్టాన్ని స్వీకరించు, నా పాపాలను క్షమించు.

రుక్‌నె యమని దుఆ

అల్లాహుమ్మ ఇన్నీ అస్‌అలుకల్ అఫ్‌వ వల్ ఆఫియత ఫిద్దున్‌యా వల్ ఆఖిరతి వరబ్బనా ఆతినా ఫిద్దున్‌యా హసనతిఉవ్వఫిల్ ఆఖిరతి హసనతఉవ్వఖినా అజాబన్నార్.

అనువాదం : ఓ అల్లాహ్ నేను ఇహలోకంలోను, పరలోకంలోను నీతో క్షమాపణ మరియు క్షేమము కోరుతున్నాను. ఓ అల్లాహ్! మాకు ప్రపంచంలో కూడా మేలును, పరలోకంలో కూడా మేలును ప్రాప్తం చెయ్యి. నరక శిక్ష నుండి మమ్మల్ని కాపాడు.

నోటు: కొంతమంది ఈ ఏడు దుఆలను ఏడు ప్రదిక్షణలలో విభజించారు. అంటే ప్రతి ఒక్క దుఆతో 'ఒక ప్రదిక్షణ'గా చేర్చారు. అయితే ఈ దుఆలన్నీ కేవలం ఒకే ప్రదక్షిణంలో చేయవలసినవి. ఎందుకంటే బైతుల్లా చుట్టూ పూర్తి ప్రదక్షిణంలో ఈ ఏడు విషయాలు ఉన్నాయి. అందువల్ల ఈ మొత్తం దుఆలు ఒకే ఒక ప్రదిక్షణానికి చెందినవి. అందువల్ల ప్రతి ఒక్క ప్రదిక్షణంలో ఈ మొత్తం దుఆలు చదవాలి లేదా కనీసం వీటి తర్జుమా చదివినా చాలు. లేదా మీకు జ్ఞాపకం ఉన్న ప్రతి రోజు చేసే దుఆ లనైనా చేసుకోవచ్చు.

నోటు : మీరు ఇజ్‌తిబా స్థితిలో ప్రదిక్షణ చేశారు. ఇక ఇహ్‌రామ్‌ను మునుపటి వలె సరి చేసుకోండి.

దుగాన తవాఫ్ - మొఖామె ఇబ్రాహీం

ప్రదిక్షణ అయిపోయిన తరువాత మీరు మొఖామె ఇబ్రాహీం వైపునకు రండి. అప్పుడు మీ నోటిలో ఈ ఆయత్ వత్తఖిజూ మిమ్మఖామి ఇబ్రాహీమ ముసల్ల. సులభంగా మొఖామె ఇబ్రాహీం వెనుక స్థలం దొరికినట్లయితే చాలా మంచిది. లేదంటే బైతుల్లా ప్రాంగణంలో ఎక్కడైనా సరే రెండు రకాతుల నమాజు చెయ్యండి. ప్రతి ప్రదిక్షణం తరువాత రెండు రకాతుల నమాజు చేయడం వాజిబ్. ఈ రెండు రకాతులు ముగియగానే ఏకాగ్రతతో అల్లాహ్‌తో దుఆ చేసుకోండి.

ముల్‌తజిం వద్ద దుఆ

ముఖామె ఇబ్రాహీం వద్ద నమాజు, దుఆ చేసిన తరువాత ముల్‌తజిం వద్దకు రావాలి. హజ్రె అస్వద్, కాబతుల్లా యొక్క దర్వాజ మధ్యన రెండున్నర మీటర్ల గోడ భాగాన్ని ముల్‌తజిం అంటారు. ఇది కూడా దుఆ స్వీకరింపబడే ప్రత్యేక స్థలం. **అల్లాహుమ్మ రబ్బ హాజల్ బైతిల్ అతీఖి అఅతిఖ్ రిఖా బనా మినన్నారి వద్‌ఖిల్ నల్ జన్నత బిగైరి హిసాబ్.**

అనువాదం: ఈ ప్రాచీన గృహ యజమాని, మా మెడలను నరక శిక్ష నుండి రక్షించు. ఎలాంటి లెక్కపక్కా అడగకుండా స్వర్గంలో ప్రవేశింపజెయ్యి.

జమ్‌జమ్: ముల్‌తజిం వద్ద దుఆ చేసి జమ్‌జమ్ వద్దకు రావాలి. ఖిబ్లా వైపు ముఖం పెట్టి బిస్మిల్లాహ్ చదివి నిలచున్న స్థితిలో మూడు శ్వాసలలో జమ్‌జమ్ నీరు తాగండి. అల్‌హమ్‌దులిల్లాహ్ అంటూ దుఆ చెయ్యండి. **అల్లాహుమ్మ ఇన్ని అస్‌అలుక ఇల్‌మన్ నాఫి అఉవ్వ రిజ్‌ఖఉవ్వాసి అఉవ్వషిఫాఅన్ మిన్‌కుల్లిదా.**

అనువాదం: ఓ అల్లాహ్! నాకు ప్రయోజనకరమైన జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించు. విస్తృతమైన వృద్ధిపరమైన ఉపాధిని ప్రసాదించు. ఇంకా ప్రతి రోగానికి చికిత్స ప్రసాదించు.

సయీ సఫా నుండి ప్రారంభం

ఇది సఫా-మర్వాల పర్వతం. దీనిని చిన్న గదిలా చేయడం జరిగింది. ఇప్పుడిది మస్జిద్-ఎ-హరంలోనే ఉంది. బైతుల్లా ప్రాంగణంలో గ్రీన్ లైటు, దాని కింది నుండి మస్జిద్-ఎ-హరాంలో నేరుగా వెళ్ళి ఇంకాస్త వెళ్ళాక మీకు సఫా పర్వతం కనిపిస్తుంది. అక్కడి నుండి మీరు 'సయీ' ప్రారంభించవలసి ఉంది. అంటే సఫా పర్వతం నుండి సయీ ప్రారంభించాలి. చివరి ఏడవ చివరి ప్రదిక్షణ మర్వాపై ముగియాలి.

సఫా నుండి మర్వా వరకు మొదటి ప్రదిక్షణ. మర్వా నుండి సఫా వరకు రెండవ ప్రదిక్షణ. సఫా నుండి మర్వా వరకు మూడవ ప్రదిక్షణ. మర్వా నుండి సఫా వరకు నాలుగవ ప్రదిక్షణ. సఫా నుండి మర్వా వరకు ఐదవ ప్రదిక్షణ. మర్వా నుండి సఫా వరకు ఆరవ ప్రదిక్షణ. సఫా నుండి మర్వా వరకు ఏడవ ప్రదిక్షణ.

సయీ యొక్క దుఆ

అల్లాహుమ్మ ఇన్నీ ఉరీదుస్సఅయ బయ్‌నస్సఫా వల్ మర్‌వతి సబ్‌అత అష్‌వాతిన్ ఫయస్సిర్ హులీ వతఖబ్బల్‌హు మిన్ని.

అనువాదం : ఓ అల్లాహ్! నేను సఫా-మర్వాల మధ్య ఏడు ప్రదిక్షణలతో సయీ చేస్తున్నాను. ఇక నా కోసం దీని సులభతరం చెయ్యి. ఇంకా దీనిని స్వీకరించు.

సఫా-మర్వా మధ్య సయీ

మిలీన్ అఖ్‌జరీన్ సఫా-మర్వాల మధ్య స్థలం మిలీన్ అఖ్‌జరీన్

ఏ విధంగా తవాఫ్ ప్రారంభించేటప్పుడు హజ్రె అస్వద్ ఇస్తెలాం చేశారో అదే విధంగా హజ్రె అస్వద్ యొక్క ఇస్తెలాం

చేసి మీరు సయీ కోసం సఫా పైకి రండి. ఒకవేళ రష్ (జనం) బాగా ఉండడం వల్ల సాధ్యం కాకపోతే సఫాపై నిలుచుండి బైతుల్లా వైపు ముఖం పెట్టి రెండు అరచేతులను హ్రజె అస్వద్ వైపు పెట్టండి. దైవప్రవక్త సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లంను అనుసరిస్తూ ఇలా పలకండి:

ఇన్నసఫా వల్‌మర్‌వత మిన్‌షిఆఇరిల్లాహి ఫమన్ హజ్జల్ బైత అవిఅతమరఫలా జునాహ అలైహి అఉ య్యత్తవ్వఫ బిహిమా. వమన్ త తవ్వఅ ఖిరన్ ఫ ఇన్నల్లాహ షాకిరన్ అలీమ్.

మళ్ళీ బైతుల్లా వైపు తిరిగి రెండు అరచేతులను భుజాల వరకు దుఆలో లేపినట్టుగా లేపాలి. ముందు అల్లాహ్‌ను పొగిడి ఆతరువాత అల్లాహ్‌కు కృతజ్ఞతలు చెల్లించండి. ఆయనే ఈ అవకాశాన్ని కలిగించాడు. బాగా దుఆ చెయ్యండి. ఆ తరువాత మర్వా వైపునకు రండి ఇక్కడి వరకు ఒక ప్రదిక్షణ పూర్తయ్యింది. ఏ విధంగా సఫాపై చేశారో ఇక్కడ కూడా అలాగే చెయ్యండి. ఇదే విధంగా మీరు ఏడు ప్రదిక్షణలు పూర్తి చేయవలసి ఉంటుంది. ఈ సందర్భంలో ముఖ్యమైన దుఆలు ఏమీ లేవు. మీ ఇష్టమైన దుఆలను చేసుకోవచ్చు. లేదా ప్రతిరోజూ చేసే సులభమైన, సంపూర్ణమైన దుఆలు చేసుకోవచ్చు. సఫా-మర్వా మధ్యన గ్రీన్ లైటు ఉంది. దీనిని మిలీన్ అఖ్‌జరీన్ వద్ద ఒక చిహ్నం ఉంది. అక్కడ పురుషులు నెమ్మదిగా గాని, పరుగు పరుగున గాని నడవవచ్చు. స్త్రీలు మాత్రం నెమ్మదిగా నడవాలి.

నోటు: ఒకవేళ మీరు మళ్ళీ ఉమ్‌రహ్ చేయదలిస్తే మస్జిద్-ఎ-ఆయిషాకు వెళ్ళి ఇహ్‌రాం కట్టుకోవాలి. ఉమ్‌రహ్ చేయాలి. అయితే తవాఫ్‌కు అధిక ప్రాధాన్యత ఇవ్వడం ఉత్తమం.

మదీనా మున్వరహ్‌కు ప్రయాణం

మస్జిద్-ఎ-నబవి : మక్కా ముకర్రమహ్ నుండి మదీనా మునవ్వరహ్ సుమారు 450కిలో మీటర్ల దూరంలో ఉంది. మదీనా మునవ్వరహ్ చేరుకున్న తరువాత హాజి ముందు గుసుల్ (స్నానం) చెయ్యాలి. మంచి దుస్తులు ధరించాలి. సువాసన పూసుకోవాలి. ఆ తరువాత దురూద్ షరీఫ్ పఠిస్తూ మస్జిద్-ఎ-నబవీలో ప్రవేశిస్తూ ఈ దుఆ చెయ్యాలి. అల్లాహుమ్మగ్ఫిర్‌లీ జంబీ వఫ్‌తహ్‌లీ అబ్‌వాబ రహ్‌మతిక్.

రియాజుల్ జన్నహ్ : మీరు బాబుస్సలాంలో ప్రవేశించగానే కొద్ది దూరం నేరుగా నడిచిన తరువాత మీ ఎడమ వైపున రియాజుల్ జన్నహ్ భాగం ఉంటుంది. దీని విషయంలో మహనీయ ముహమ్మద్ సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం అన్నారు : "ఏ స్థలమైతే నా ఇంటి మధ్య మెంబర్ మధ్య ఉందో అది స్వర్గంలోని తోటలలో ఒక తోట." (ఇల్లు అంటే హ్రజత్ ఆయిషా రజి గారి గది) రవ్‌జయె అఖ్‌దస్. **తహాయతుల్ మస్జిద్ నమాజ్** చేసిన తరువాత దైవప్రవక్త సల్లం రవ్‌జయె అఖ్‌దస్ సందర్శించాలి. వినయ విధేయతలతో మెత్తని స్వరంతో సలాం పలకాలి. తమ చూపులను, తలను కింది వాల్చి ఉంచాలి. నేను మహనీయ సల్లం ముందే నిలుచుని ఉన్నానని భావించుకోవాలి. మీకు ఇష్టమైన రీతిలో మీరు చెబుతూ ఉండాలి. ఖిబ్లా వైపు నిలుచుని బాగా దుఆ చేయాలి. ఆ తరువాత హ్రజత్ అబూ బకర్ (రజి) గారికి సలాం చెయ్యండి. ఆ తరువాత హ్రజత్ ఉమర్ ఫారూఖ్ గారికి సలాం చెయ్యండి.

మస్జిద్-ఎ-ఖుబా : మస్జిద్-ఎ-నబవికు 4కిలో మీటర్ల దూరంలో మస్జిద్-ఎ-ఖుబా ఉంది. ఇందులో రెండు రకాతుల నఫిల్ నమాజు చేస్తే ఒక ఉమ్‌రహ్ చేసినంత పుణ్యం లభిస్తుంది. అందువల్ల ఈ మస్జిద్‌లోకి వెళ్లి రెండు రకాతుల నమాజ్ నిర్వర్తించండి.

మస్జిద్-ఎ-ఖిబ్లతైన్ : ఈ మస్జిదులో ఒక మెహ్‌రాబ్ బైతుల్ మగ్దిస్ వైపున ఉంది. (ఇది మొదటి ఖిబ్లాహ్‌గా ఉండింది. ప్రస్తుతం రద్దు చేయబడింది. అంటే ప్రవక్త సల్లం కాలంలోనే). రెండవది కాబా వైపున ఉంది. కాబా దిశ మార్పు ఆదేశం ఈ మస్జిద్‌లోనే వచ్చింది. అందువల్లనే దీనిని మస్జిద్-ఎ-ఖిబ్లతైన్ అంటారు.

జన్నతుల్ బఖి: ఇది మదీనా మునవ్వరహ్‌లో ఎంతో శుభకరమైన జ్ఞాపిక గల ఖబరస్తాన్. స్వయంగా మహనీయ సల్లం తరచూ సందర్శించే ఖబరస్తాన్ ఇది. మహనీయ సల్లంగారి బహుభార్యలు, గౌరవనీయులైన అనేక మంది సహాబాలు సమాధులై ఉన్నారు. ఇది మస్జిద్-ఎ-నబవికి ఆనుకొని గేటు నుండి సుమారు వంద అడుగుల దూరంలో ఉంది.

జబల్ ఉహద్ : ఇది ఉహద్ పర్వతం. దీని విషయంలో మహనీయ ముహమ్మద్ సల్లం అన్నారు: "యుహిబ్బునా వను హిబ్బుహు' (ఉహద్ మనల్ని ప్రేమిస్తుంది. మేము దానిని ప్రేమిస్తున్నాము). ఈ పర్వత ఒడిలోనే ఉహద్ యుద్ధం జరిగింది. ఈ యుద్ధంలో స్వయంగా ప్రవక్త ముహమ్మద్ సల్లం గాయపడ్డారు. దాదాపు 70 మంది సహాబాలతోపాటు ప్రవక్త సల్లం గారి బాబాయి హజ్రత్ హంజా రజి కూడా షహీద్ అయ్యారు.

మదీనా మునవ్వరహ్ నుండి తిరుగు ప్రయాణం

మీరు మదీనా మునవ్వరహ్ నుండి తిరుగు ప్రయాణం చేయడానికి సిద్ధమైనప్పుడు చివరిసారిగా రవ్‌జ-ఎ-అఖ్‌దస్ (ప్రవక్త సల్లం సమాధి)ని సందర్శించడానికి వెళ్ళండి. మనసు విచారంతో ముడుచుకుపోవాలి. కళ్ళు వర్షించాలి. బాగా ఏడుస్తూ అల్లాహ్‌ను ప్రార్థిస్తూ ఉండాలి. "ఓ అల్లాహ్! నన్ను ఇక్కడి నుండి నిర్భాగ్యునిగా చేసి పంపకు. నా హజ్, నా ఉమ్‌రహ్ సందర్శనను స్వీకరించు. ఇదే నా చివరి హాజరి కాకుండా మళ్ళీ మళ్ళీ నీ ముందు హాజరయ్యేలా అనుగ్రహించు.

ముఖ్య విషయం: మక్కా ముకర్రమ దాని చుట్టు పట్ల ఉన్న హాజీలను విడిచి పెట్టి సౌదీ అరేబియా, ఇంకా ఇతర దేశాల నుండి వచ్చిన హాజీలు హజ్‌కు సంబంధించిన ఐదు రోజులు ఖసర్ నమాజ్ చేసుకోవాలి. నియమ నిబంధనలు ఏమిటంటే, హాజీలు 8వ జిల్‌హజ్జ నుండి 15 రోజులు లేదా అంతకు ముందే ముకర్రమహ్ వచ్చినట్లయితే వారు పూర్తి నమాజులు నెరవేర్చవలసి ఉంటుంది. ఎవరివైతే 15 రోజులు పూర్తి కాలేదో పది పన్నెండు రోజులు అయి ఉన్నాయేయో వారు ఖసర్ నమాజ్ చేసుకోవాలి హాజీలు మదీనా మునవ్వరహ్‌లో పదిహేను రోజులకంటే తక్కువ ఉండాలని నిర్ణయించుకుంటే వారు ఖసర్ నమాజ్ నిర్వర్తించాలి. కేవలం మూడు ఫరజ్ నమాజులు మాత్రమే ఖసర్ చేయాలి. జొహర్, అసర్, ఇషా (నాలుగుకు బదులు రెండు రకాతులు చేసుకోవాలి)

విత్ర్ నమాజ్, సున్నత్, నఫిల్ పూర్తిగా నిర్వర్తించాలి. అయితే సున్నత్, నఫిల్ ప్రయాణంలో విడుపు ఉంది.

నోటు : హరమ్ షరీఫ్‌లో మస్జిద్ నబవీలో జమాఅత్ సామూహికంగా నమాజ్ నెరవేర్చితే మొత్తం నమాజ్ నెరవేర్చాలి.

గమనిక: హాజీలు ముందు మక్కా ముకర్రమా వెళ్ళాలని నిర్ణయించుకుంటే వారి మార్గంలో మీఖాత్ ఉందా లేదా తెలుసుకోవాలి. ఒకవేళ దారిలో గనుక మీఖాత్ ఉన్నట్లయితే తమ దేశంలోనే ఇహ్‌రామ్ కట్టుకోవాలి లేదా మీఖాత్ చేరే ముందు కట్టుకోవాలి. **భారత్, పాకిస్తాన్, బంగ్లాదేశ్ హాజీలు తమ దేశంలోనే ఇహ్‌రామ్ కట్టుకోవాలి.**

హజ్జె బదల్: సజీవుడు, అవిటివాని తరపున హజ్జె బదల్ ఫర్జ్ చేయాలనుకుంటే అతని అనుమతి తీసుకోండి. ఒకవేళ మరణించిన వారి తరపున చేయదలచుకుంటే అతడు మరణశాసనంలో చెప్పి ఉండాలి. హజ్జె బదల్‌లో 'హజ్జె ఇఫ్‌రాద్', లేక 'హజ్జె ఖిరాన్' చేయాలి. కాని ఆసియాలో అత్యధిక మంది ముఫ్తీలు హజ్జె తమతఅ చేయడానికి కూడా అనుమతించారు.

స్త్రీలు ఒంటరిగా తిరుగరాదు: సౌదీ అరేబియా పటిష్టమైన నిఘా పెట్టినప్పటికీ అనేకమంది యువతులు తప్పిపోయిన సంఘటనలు జరుగుతున్నాయి. అందువల్ల స్త్రీలు మక్కా, మదీనాలలో ఒంటరిగా తిరుగరాదు. మీ మెహెరంతో వెళ్ళండి. పురుషులు వాహనంలో ముందు కూర్చుని తరువాత స్త్రీలు కూర్చుండబెట్టండి. దిగేటప్పుడు ముందు స్త్రీని దింపి తరువాత తను దిగాలి.

హజ్‌లోని ఐదు రోజులు లక్షలాది మంది హాజీల వల్ల సౌదీ ప్రభుత్వం ప్రతిచోట సమయానికి ముందే వెళ్ళి పోవడానికి అనుమతినిస్తుంది. ఈ ఇబ్బంది వల్ల మీచే సున్నత్ ఏదైనా తప్పిపోతే తప్పిపోనివ్వండి. ఒకవేళ వాజిబ్ తప్పిపోయే భయం ఉంటే తమ ముఫ్తీలతో సలహా తీసుకున్న తరువాత చెప్పింది చెయ్యండి.

గసగసాలు, నల్లమందు, మత్తు పదార్థాలు, ఆల్కహాల్ వంటివి ఏలాంటి పదార్థమయినా, అశ్లీల ఫోటోలు, అశ్లీల చిత్రాల సి.డీ.లు, పేలుడు పదార్థాలు, మంటలంటుకునే పదార్థాలు, ఆయుధాలు, అధిక విషం గల పదార్థాలు, ఏవిధమైన వినాశనాన్ని సృష్టించే పదార్థాలు తమ వెంట తీసుకెళ్ళడం పెద్దనేరం. శిక్షలు కూడా కఠినంగానే ఉంటాయి. అందువల్ల వీటికి దూరంగా ఉండాలి.

పాస్‌పోర్టు, బోర్డింగ్ పాస్, తిరుగు ప్రయాణపు టిక్కెట్, మెడికల్ ఫిట్‌నెస్ పత్రం, నగదు మరియు ముఖ్య పత్రాలను జాగ్రత్తగా కాపాడుకోండి.

సౌదీ అరేబియాలో మౌల్లిమ్ తరపున ఇచ్చిన ఎల్లో బ్రాస్‌లెట్, 'అఖామహ్' ఎల్లప్పుడు మీ దగ్గరే ఉంచుకోండి. ఎందుకంటే హజ్ సమయంలో ఎప్పుడైనా ఏ సమయంలోనైనా మిమ్మల్ని తనిఖి చేయవచ్చు. ఇలాంటి పవిత్ర ప్రదేశాలలో కూడా కొంతమంది దుర్మార్గులు దొంగతనం చేస్తుంటారు. ఇది ఎంతో సిగ్గుతో తలదించుకోవలసిన అవమానం. ప్రత్యేకించి తవాఫ్ సమయంలో, తమ మొబైల్, మీ నగదు రొక్కంను జాగ్రత్తగా కాపాడుకోండి.

హజ్జె ఇఫ్‌రాద్

హజ్జె ఇఫ్‌రాద్ అంటే ఈ హజ్‌లో కేవలం హజ్ నియ్యత్ చేసి ఇహ్‌రామ్ కట్టుకోవడం. ఇందులో ఉమ్‌రహ్ చేయలేము. హజ్ పూర్తయ్యే వరకు శరీరం మీద ఇహ్‌రాంతో ఉండాలి. ఇహ్‌రాంకు సంబంధించిన నియమ నిబంధనలన్నీ పాటించడం తప్పనిసరి.

హజ్జె ఖిరాన్

హజ్, ఉమ్‌రహ్ చేయడానికి రెండింటి ఇహ్‌రాం ఒకేసారి కట్టుకుంటే దానిని హజ్జె ఖిరాన్ అంటారు. ఉమ్‌రాహ్ సంపూర్ణమైన తరువాత హజ్ చేసేంతవరకు వెంట్రుకలు కత్తిరించడంగానీ, ఇహ్‌రాం విడవడం గానీ చేయలేరు. పైగా ఇహ్‌రాం కట్టుకొనే ఉండాలి. ఇహ్‌రాంకు సంబంధించిన నియమ నిబంధనలన్నింటిని పాటించడం తప్పనిసరి.

హజ్జె తమతఅ

ఉమ్‌రహ్ చేయదలిస్తే ముందు ఉమ్‌రహ్ సంకల్పం చేసుకుని ఇహ్‌రాం కట్టుకోవాలి. ఉమ్‌రాహ్ చేసిన తరువాత ఇహ్‌రాం విడిచి వేయాలి. ఎనిమిది జిల్‌హజ్జ నాడు హజ్ సంకల్పం (నియ్యత్) చేస్తూ హజ్ ఇహ్‌రాం కట్టుకుని హజ్ నిర్వర్తించాలి. 90 శాతం మంది హజ్జ తమత అనే చేస్తారు.

పారిభాషిక పదాలు

బైతుల్లా:

బైతుల్లాను కాబాతుల్లా అని కూడా అంటారు. ఇది ముస్లిముల ఖిబ్లహ్. ఇది శుభకరమైన పవిత్రమైన దైవ గృహం. ఇది మక్కా మౌజ్జమాలో మస్జిద్-ఎ-హరామ్ మధ్యలో ఉంది. ఇది ప్రపంచంలోనే మొట్టమొదటి ఆరాధనాలయం. దీనిని ప్రప్రథమంగా అల్లాహ్ ఆజ్ఞతో దైవదూతలు నిర్మించారు. అది కూలిపోయిన తరువాత తొట్టతొలి మానవుడైన ఆదం అలైహిస్సలాం నిర్మించారు. ఆ తరువాత ఇబ్రాహీం అలైహిస్సలాం, ఆ తరువాత ఖురైషీయులు, ఆ తరువాత హజ్రత్ అబ్దుల్లా బిన్ జుబైర్, ఆ తరువాత అబ్దుల్ మాలిక్‌లు నిర్మించారు. మేము అల్లాహ్ ఆజ్ఞతో ఈ ఇంటి ప్రదిక్షణ చేస్తున్నాము.

ఇహ్‌రామ్:

ఇహ్‌రామ్ అంటే హరాంగా నిర్ణయించడం. హరాం అంటే అధర్మసమ్మతమైనది. హాజి ఎప్పుడైతే హజ్‌కోసం గాని, ఉమ్‌రహ్ కోసం గాని ధృఢ నిశ్చయంతో సంకల్పం చేసుకుని తల్బియ చదువుతాడో కొన్ని హలాల్, ముబహ్ విషయాలు

కూడా హరాం (నిషిద్ధం) అవుతాయి. స్థితిని బట్టి అది రెండు దుప్పట్ల పేరే ఇహ్‌రామ్.

హజ్రె అస్వద్:

నల్లనిరాయి. ఇది స్వర్గపురాయి. స్వర్గం నుండి భువికి వచ్చినప్పుడు అది తెల్లని పాలవలె ఉండింది. ఆదం సంతానం దానిని (ముద్దాడి ముద్దాడి) నల్లగా చేసి వేసింది. ఇది బైతుల్లా గోడలో తూర్పు, దక్షిణాల వైపు అమర్చబడి ఉంది. దీని చుట్టూర వెండితో తాపడం చేశారు.

మొఖామె ఇబ్రాహీం:

ఇది కూడా స్వర్గపు రాయినే. హజ్రత్ ఇబ్రాహీం అలై దీనిపై నిలబడి బైతుల్లా (కాబా గృహం) నిర్మించారు. ప్రస్తుతం ఈ రాయి జాలి ఫెన్సింగ్‌లో సురక్షితంగా ఉంది.

ముల్‌తజిమ్:

హజ్రె అస్వద్ బైతుల్లా తలుపు మధ్యన రెండున్నర మీటర్ల గోడను ముల్‌తజిమ్ అంటారు.

హతీమ్:

బైతుల్లా ఉత్తరాన బైతుల్లాకు ఆనుకుని ఖదె ఆదమ్ గోడ నుండి కొంత భూభాగం ఉంది. దీనినే హతీమ్, ఖతీరహ్ అని కూడా అంటారు. మహనీయ ముహమ్మద్ సల్లం గారికి ఇంకా దైవదౌత్యం లభించని కొన్ని రోజుల ముందు ఖురైషీయులు కాబతుల్లా నిర్మాణం ప్రారంభించారు. ఇది హలాల్ (ధర్మసమ్మతం) సంపాదనతో కట్టబడింది. అయితే ఆర్థిక ఇబ్బందులవల్ల ఆరు గజాల జాగ విడిచి పెట్టబడింది. దీనినే 'హతీమ్' అంటారు.

జమ్‌జమ్:

మస్జిద్-ఎ-హరాంలో బైతుల్లా సమీపంలో ఒక ప్రసిద్ధమైన చెలమ ఉంది. దీనిని సత్యవంతుడైన అల్లాహ్ తన శక్తి ద్వారా తన ప్రవక్త హజ్రత్ ఇస్మాయీల్ ఆయన మాతృమూర్తి కోసం ఆ చెలమను సృష్టించాడు. దీని రూపం చాలా కాలం వరకు వేరేగా ఉండేది. ఆ తరువాత బావిగా మార్చడం జరిగింది. ఇప్పుడది కుళాయిగా నీళ్ళు అందిస్తోంది.

సయీ: సఫా మర్‌వాల మధ్య ఒక ప్రత్యేక ఒరవడిలో తిరగడం.

రుక్‌నె ఇరాఖీ: బైతుల్లా ఉత్తర తూర్పు కోణం. అది ఇరాఖ్ వైపున ఉంది.

రుక్‌నె షామి: బైతుల్లా ఏ కోణమైతే షామ్ (సిరియా) వైపు ఉందో అది.

మిఖాత్: మక్కా ముకర్రమ వెళ్ళే వారు ఇహ్‌రామ్ కట్టుకునే ప్రదేశం.

ముతాఫ్: తవాఫ్ చేసే స్థలం. ఇది బైతుల్లాలోని నాలుగు వైపుల ఉన్న స్థలం.

దమ్: ఇహ్‌రామ్ స్థితిలో నిషేధించబడిన పనులు చేయడం వల్ల మేక వగైర జుబహ్ చేయడం తప్పనిసరి అవుతుందో దానిని 'దమ్' అంటారు.

మక్కాముకర్రమాలోని చారిత్రక ప్రదేశాలు

జన్నతుల్ మఅలా - జబ్‌లెసూర్ - జబ్‌లెనూర్ - జబ్‌లె అబిఖబీస్ - మినా - అర్‌ఫాత్ - ముజ్‌దలిఫాహ్ - జమ్‌రాత్ - మస్జిద్-ఎ-ఖీఫ్ - జబ్‌లె రహ్మత్ - మస్జిదె-ఎ-మష్‌అరల్ హరామ్ - మస్జిద్-ఎ-రాయహ్- మస్జిద్-ఎ-జిన్- మస్జిద్-ఎ-జిఅరానహ్ - మస్జిద్-ఎ-కబష్ - మస్జిద్-ఎ-తన్‌ఈమ్ - (మస్జిద్-ఎ-ఆయిషా), - మస్జిద్-ఎ-జబ్‌లె అబిఖబీస్- మస్జిద్-ఎ-జీతవా - మస్జిద్-ఎ-గమ్ లేక మస్జిద్ అజాబహి - మస్జిద్-ఎ-దార్ అల్‌ఖరూగైరహ్.

మదీనా మునవ్వరహ్‌లోని చారిత్రక ప్రదేశాలు

జన్నతుల్ బఖి-జబలె ఉహద్ - మస్జిద్-ఎ-ఖుబా - మస్జిద్-ఎ-జుమఅహ్-మస్జిదె-ఎ-ముసల్ల లేక మస్జిద్-ఎ-గమామహ్

లబ్బైక్ అల్లాహుమ్మ లబ్బైక్ లబ్బైక్ లా షరీక లక లబ్బైక్ ఇన్నల్ హమ్‌ద వన్నిమత లక వల్ ముల్క్ లా షరీక లక

- మస్జిద్ సుఖ్‌యా - మస్జిద్-ఎహ్‌జాబ్ లేక మస్జిద్-ఎ-ఫతహ్ - మస్జిద్-ఎ-జబాబ్ - మస్జిద్-ఎ-ఖబ్‌లతైన్ - మస్జిద్-ఎ-ఫిజహ్ - మస్జిదె అబిఖరి జహ్ - మస్జిద్-ఎ-జాబహ్ - మస్జిద్ నబి జఫర్ లేక మస్జిద్‌బగ్‌లహ్ - మస్జిద్-ఎ-ఉబ్బి- మస్జిద్-ఎ-నబిహరామ్ - మస్జిద్-ఎ-అబూబకర్ - మస్జిద్ అలి - మస్జిద్-ఎ-ఇబ్రాహీం - బైరె అరిస్ (బావి), బైరె గరస్ (బావి) - బైరె బజాఅహ్ (బావి) - బైరె హార్ (బావి), - బైరె అహన్ (బావి), బైరె రుమహ్ (బావి) మొదలైనవి.

దుఆ స్వీకరింపబడే స్థలాలు

బైతుల్లాహ్-మస్జిద్-ఎ-హరామ్, ముతాఫ్, ముఖామె ఇబ్రాహీం, మల్‌తజిమ్, రుక్‌నె యమాని, జంజం షరీఫ్, హతీమ్, సఫా-మర్వా, సఫా మర్‌వహ్‌ల మధ్య దూరం, మినా, అర్‌ఫాత్, ముజ్దలిఫా మొదలైనవి.

నమాజు చేసే విధానం

1. ఖియామ్ అంటే నమాజు చదువుటకు నిలబడుట.

2. తక్బీర్ తహ్ రీమ అంటే అల్లాహు అక్బర్ అని నమాజు ప్రారంభించడం.

రెండు చేతులనూ అల్లాహు అక్బర్ అంటూ చెవుల వరకు లేక భుజాల వరకు ఎత్తడం.

కుడిచేతిని ఎడమచేతి మీద రొమ్ము మధ్య భాగాన ఉంచవలెను.

"సుబహానకల్లాహుమ్మ వబిహందిక వతబార కస్ముక వతఆల జద్దుక వలా ఇలాహగైరుక" అని చదవాలి సజ్దా చేయనున్న చోట దృష్టిని ఉంచాలి.

3.సూరతుల్ ఫాతిహా:

మొదట "అఊజు బిల్లాహి మినష్షైతానిర్రజీం" చదవాలి. "బిస్మిల్లా హిర్రహ్మా నిర్రహీం" అనాలి. తరువాత సూరతుల్ ఫాతిహా చదవాలి.

గమనిక: సూరతుల్ ఫాతిహా తర్వాత ఆమీన్(ఓ అల్లాహ్! మా విన్నపాల్ని అంగీకరించు) అనాలి.

సూరతుల్ ఫాతిహా తరువాత ఏదైనా ఒక పూర్తి సూరహ్ లేదా సూరహ్ లోని కొన్ని వచనాలు (ఆయత్ లు) చదవాలి.

4. రుకూ చెయ్యాలి:

రెండు చేతులనూ అల్లాహు అక్బర్ అంటూ చెవుల వరకు లేక భుజాల వరకు ఎత్తడం. నడుమును (వీపును) ముందుకు వంచి, రెండు చేతులతో రెండు మోకాళ్ళ చిప్పలను గట్టిగా పట్టుకుని, కంటి చూపు సజ్దా చేసేచోట ఉంచవలెను. దీనిని రుకూ అంటారు. రుకూ లో మూడు సార్లు సుబ్ హాన రబ్బియల్ అజీం అనాలి.

5. రుకూ నుండి లేవాలి:

సమిఅల్లాహు లిమన్ హమిద అనాలి. అందరూ రబ్బనా వలకల్ హమ్ ద్ అనాలి.

6. సజ్దా చేయాలి:

సజ్దాలోకి వెళ్లడానికి ముందు అల్లాహు అక్బర్ అనాలి. సజ్దానందు మూడుసార్లు సుబ్ హానరబ్బియల్ ఆఉలా అనాలి. సజ్దా లో ఏడు అంగాలు భూమిని తాకాలి **1. ముఖం(నుదురు,ముక్కు) 2. రెండు చేతులు 3. రెండు మోకాళ్ళు 4. రెండు పాదాల వ్రేళ్ళు**

7. జల్స ఇస్తిరాహత్ చేయాలి అంటే రెండు సజ్దాల నడుమ కూర్చోడం. సజ్దా నుండి తల ఎత్తినప్పుడు అల్లాహు అక్బర్ అనాలి. రెండు సజ్దాల నడుమ నిదానంగా కూర్చొని మూడుసార్లు రబ్బిగ్ ఫిర్ లి అనాలి.

8. తొలి సజ్దా తరువాత రెండవ సజ్దా చేయడం:

సజ్దాలోకి వెళ్లునప్పుడు అల్లాహు అక్బర్ అనాలి సజ్దానందు మూడుసార్లు సుబ్ హానరబ్బియల్ అఉలా అనాలి.

గమనిక: పైన పేర్కొన్న ఈ ప్రక్రియలన్నీ కలసి ఒక

రకాతు అనబడును.

9. మొదటి రకాతు పూర్తి అయ్యాక రెండవ రకాతుకై ఖియామ్ చేయ్యడం అంటే లేచి నిలబడడం. లేచి నిలబడుతూ అల్లాహు అక్బర్ అనాలి.

10. మొదటి తషహ్హుద్ చేయాలి అంటే రెండు రకాతుల తరువాత తషహ్హుద్ లో కూర్చోవాలి.

రెండు రకాతుల తర్వాత కూర్చుని ఈ దుఆ చదవాలి. **"అత్తహియ్యాతు లిల్లాహి వస్సలవాతు వత్తయ్యిబాతు అస్సలాము అలైక అయ్యుహ న్నబియ్యు వ రహ్మతుల్లాహి వ బరకాతుహు అస్సలాము అలైనా వ అలాఇబాదిల్లా హిస్సాలిహీన్, అష్ హదు అల్లా ఇలాహ ఇల్లల్లాహు వ అష్ హదు అన్న ముహమ్మదన్ అబ్ దుహు వ రసూలుహు"**

అనువాదం: శారీరక, ఆర్థిక పరమైన ఆరాధనలన్నీ అల్లాహ్ కొరకే, ఓప్రవక్తా! మీపై అల్లాహ్ కరుణా కటాక్షాలు మరియు శుభాలు కురియుగాక, అల్లాహ్ శుభాలు మాపై మరియు పుణ్యాత్ములైన అల్లాహ్ దాసులపై కురియుగాక, నేను సాక్ష్యమిస్తున్నాను వాస్తవమైన ఆరాధ్యుడు ఎవడు లేడు, కేవలం ఒక్క అల్లాహ్ తప్ప. ముహమ్మద్ సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం అల్లాహ్ దాసుడు మరియు ఆయన సందేశహరుడు అని సాక్ష్యమిస్తున్నాను.

11. ఆఖరి తషహ్హుద్: అత్తహియ్యాతు తరువాత దరూద్ షరీఫ్ చదవాలి.

"అల్లాహుమ్మ సల్లి అలా ముహమ్మదిన్ వ అలా ఆలి ముహమ్మదిన్ కమా సల్లైత అలా ఇబ్రాహీమ వ అలా ఆలి ఇబ్రాహీమ ఇన్నక హమీదుమ్ మజీద్.

అల్లాహుమ్మ బారిక్ అలా ముహమ్మదిన్ వ అలా ఆలి ముహమ్మదిన్ కమా బారక్ త అలా ఇబ్రాహీమ వ అలా ఆలి ఇబ్రాహీమ ఇన్నక హమీదుమ్ మజీద్"

ఓ అల్లాహ్! ముహమ్మద్(సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం) పై కరుణ చూపించు మరియు ఆయన పరివారం పై కూడా ఏ విధంగానైతే నీవు ఇబ్రాహీం అలైహిస్సలాం పై మరియు ఆయన పరివారం పై కరుణ చూపించావో, నిశ్చయంగా నీవు ప్రశంసనీయుడవూ, విధాతవూనూ.

ఓ అల్లాహ్! ముహమ్మద్(సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం) పై శుభాలు కురిపించు మరియు ఆయన పరివారం పై కూడా , ఏ విధంగానైతే నీవు ఇబ్రాహీం అలైహిస్సలాంపై మరియు ఆయన పరివారం పై శుభాలు కురిపించావో, నిశ్చయంగా నీవు ప్రశంస నీయుడవూ, విధాతవూనూ.

12. దరూద్ షరీఫ్ తరువాత ఈదుఆ చదవాలి:

అల్లాహుమ్మ ఇన్నీ జలయ్‌తు నఫ్‌సీ, జుల్‌మాన్ కసీరవ్, వలా మగ్‌ఫిరుజ్ జునూబ, ఇల్లా అన్‌త, ఫగ్‌ఫిర్‌లీ, మగ్ ఫిరతమ్ మిన్ ఇన్‌దిక వర్‌హమ్‌నీ, ఇన్నక అన్‌తల్ గఫూరుర్ రహీమ్.

13. సలాం చేయడం:

నమాజు ముగించునప్పుడు ముఖాన్ని కుడివైపు నకు మరల్చి అస్సలాము అలైకుమ్ వరహ్మతుల్లాహ్ అనాలి. మళ్ళీ ఎడమవైపుకు కూడా ముఖాన్ని మరల్చి, అదే విధంగా అనాలి.

14. నమాజు చేస్తున్నప్పుడు లగ్నము-వినమ్రతలతో పాటు నెమ్మది-నిదానం కూడా ఉండాలి.

నమాజును భగ్నం చేయు విషయాలు

నమాజులో ఏదేని నియమాన్ని తెలిసి విడిచిపెట్టడం. వుజూభగ్నం అయిపోవడం. నమాజు నందు ఎవరితోనైనా మాట్లాడడం లేక నవ్వటం. నమాజు నందు తినడం, త్రాగడం. నమాజులో లేని కొత్త కొత్త చేష్ఠలు చేయడం.

నమాజు స్థితిలో మక్రూ విషయాలు

నమాజు చదువుతూ ఆకాశం వైపు చూడడం, లేదా కళ్ళను మూసి ఉంచడం, లేదా సజ్దా చేసేచోట కాక దృష్టిని అటూఇటూ మరల్చుతూ ఉండడం. అనవసరపు చేష్టలు చేయడం. వెంటనే టాయ్‌లెట్ వెళ్ళవలసిన అవసరం ఏర్పడిననూ ఓర్పు వహించడం. తను తినాలను కుంటున్న భోజనం ఎదురుగా ఉన్నా, దానిని విడిచి నమాజు చేయటం.

-డా.ఫజులుల్లా ఖాన్

దైవప్రవక్త(స) అద్భుతాలు

దైవప్రవక్త(స) తను ప్రవక్త అని నిరూపించటానికి అనేక మహిమలు చూపారు. అందులో అన్నిటి కంటే ముఖ్యమైనది ఖుర్‌ఆన్ అవతరణ. ఖుర్‌ఆన్ ఓ మహిమ అనడానికి అనేక కారణాలు ఉన్నాయి. ఇందులో భాషా పరమైన పరిపూర్ణత ఉంది. ఇందులోని విషయాల్ని చారిత్రక, పురావస్తు మరియు వైజ్ఞానిక శాస్త్రీయ నిపుణులు కొన్ని ఏళ్ల కిందటే, అది కూడా, నేటి సాంకేతిక పరిజ్ఞానం ద్వారా తెలుసుకోగలిగారు. దైవప్రవక్త(స) కన్నా ముందు వచ్చిన ప్రవక్తలు చూపిన మహిమలు కాక, దైవప్రవక్త సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం మహిమలు శాశ్వతమైనవి.

దైవప్రవక్త సల్లల్లాహుఅలైహి వసల్లం చూపించిన మహిమలు అల్లాహ్ ఆజ్ఞను సారమే జరిగాయి. దీని గురించి ఖుర్‌ఆన్‌లో ఇలా వుంది-"వారిలా అన్నారు: "నువ్వు మా కోసం భూమి నుంచి నీటి ఊటను ప్రవహింప జేయనంత వరకూ మేము నిన్ను నమ్మేది లేదు." లేదా నీ కోసమైనా ఖర్జూరాలు, ద్రాక్ష పండ్లు గల తోట ఒకటి ఉండాలి. దాని మధ్యన నువ్వు అనేక కాలువలను ప్రవహింపజేయాలి.'' లేదా నువ్వు చెబుతున్నట్లుగా ఆకాశాన్ని ముక్కలు ముక్కలుగా చేసి మాపై పడవెయ్యి లేదా నువ్వు అల్లాహ్‌ను, దూతలను తెచ్చి మా ఎదుట నిలబెట్టు." లేదా నీ కోసం స్వర్ణ గృహం ఏదన్నా సిద్ధం కావాలి లేదా నువ్వు ఆకాశానికి ఎక్కి పోవాలి. (ఒకవేళ నువ్వు అలా ఎక్క పోయినా) మేము స్వయంగా చదవగలిగే గ్రంథమేదైనా మాపై అవతరింపజేయనంత వరకూ నీ అధిరోహణను కూడా మేము నమ్మేది లేదు." (ఓ ప్రవక్తా!) వారికి చెప్పు-"నా ప్రభువు పరమ పవిత్రుడు. నేను ప్రవక్తగా పంపబడిన ఒక మానవ మాత్రుణ్ణి మాత్రమే." ప్రజల వద్దకు మార్గదర్శకత్వం వచ్చిన మీదట, విశ్వసించనీయ కుండా వారిని ఆపిన విషయమల్లా ఒక్కటే-"అల్లాహ్ ఒక మానవమాత్రుణ్ణి ప్రవక్తగా పంపాడా?!" అని వారన్నారు. (ఓ ప్రవక్తా!) వారికి చెప్పు-''ఒకవేళ దైవదూతలు భూమండలం మీద తిరుగుతూ, నివాసమేర్పరచుకుంటూ ఉన్నట్లయితే, మేము వారి వద్దకు కూడా ఆకాశం నుంచి దైవదూతనే ప్రవక్తగా పంపి ఉండేవారం." వారితో అను- "నాకూ-మీకూ మధ్య సాక్షిగా అల్లాహ్ చాలు. తన దాసుల గురించి ఆయనకు అంతా తెలుసు. ఆయన వారిని చూస్తూనే ఉన్నాడు."అల్లాహ్ ఎవరికి సన్మార్గం చూపుతాడో అతనే సన్మార్గం పొందుతాడు. ఆయన మార్గ విహీనతకు లోనుచేసిన వారికి, ఆయన (శిక్ష)కు విరుద్ధంగా ఇతరు లెవరినీ నువ్వు సహాయకులుగా పొందజాలవు. అలాంటి వారిని మేము ప్రళయ దినాన ముఖాల ఆధారంగా సమీకరిస్తాము. మరి చూడబోతే వారు గుడ్డివారు, మూగ వారు, చెవిటివారై ఉంటారు. నరకం వారి నివాసమవు తుంది. అది మందగించినప్పుడల్లా వారి కోసం దాన్ని రాజేస్తూ ఉంటాం. వారు మా ఆయతులను తిరస్కరించి, "మేము ఎముకలై, తుత్తునియలు అయిపోయిన తరువాత కూడా మళ్లీ సరికొత్తగా పుట్టించబడతామా?!" అని చెప్పినందుకుగాను వారికి (లభించే) ప్రతిఫలం ఇది. ఏమిటీ, ఆకాశాలను, భూమిని సృష్టించిన అల్లాహ్ తమ లాంటి వారిని సృష్టించే శక్తి కలిగి ఉన్నాడన్న విషయంపై వారు దృష్టిని సారించలేదా? ఏమాత్రం సంకోచానికి తావు లేని ఒక సమయాన్ని ఆయన వారి కోసం నియమించి ఉన్నాడు. కాని దుర్మార్గులు (ఎంత చెప్పినా) తిరస్కరించ కుండా ఉండరు." (ఖుర్‌ఆన్, సూరా ఇస్రా 17: 90-99)

చంద్రుడు రెండుగా చీలడం

"ప్రళయ ఘడియ దగ్గరపడింది. చంద్రుడు చీలిపోయాడు" (ఖుర్‌ఆన్, సూరా ఖమర్ 54:1) అబ్దుల్లా ఉల్లేఖనం: మేము దైవప్రవక్త(స)తో ఉండగా, చంద్రుడు రెండుగా చిలిపోయాడు. దైవప్రవక్త(స) ఇలా అన్నారు, "చూడండి,(ఈ మహిమని)." (సహీహ్ బుఖారీ vol 6, బుక్ 60, నెంబర్ 388) అనస్ ఉల్లేఖనం: మక్కా వాసులు దైవప్రవక్త(స)ను ఓ అద్భుతం చూపండని వేడుకున్నారు.

దైవప్రవక్త(స) వారికి చంద్రుడు రెండుగా చీలడం చూపించారు.(సహీహ్ బుఖారీ 3637)

అన్నం వృద్ధి చెందడం

జాబిర్ ఉల్లేఖనం: మా నాన్న చాలా రుణాలు వదిలిపెట్టి చనిపోయారు. నేను దైవప్రవక్త(స) వద్దకు వెళ్లి, “మా నాన్న రుణాలు ఉంచి చని పోయారు. నా వద్ద అతను వదలి వెళ్ళిన ఖర్జూర దిగుబడి తప్ప ఏమీలేదు. ఆ ఖర్జూర రాబడి కూడా నాన్న చేసిన రుణాలను తీర్చడానికి సరిపోదు. రుణాలు ఇచ్చిన వారు నాతో గొడవ పడకుండా ఉండడానికి మీరు కాస్త నాతో రండి'' అని అన్నాను. దైవప్రవక్త(స) నాతో పాటు వచ్చారు. ఒక ఖర్జూర పండ్ల కుప్ప దగ్గరికి వెళ్లి, అల్లాహ్‌తో దుఆ చేశారు. మరో కుప్ప దగ్గరకు వెళ్లి మళ్ళీ అలాగే చేశారు. ఆ తరువాత వాటిపై కూర్చొని, “తూకం వేయండి'' అన్నారు. నేను రుణాన్ని పూర్తిగా చెల్లించిన తరువాత కూడా, ఇంకా అంతే మిగిలి పోయింది.(సహీహ్ బుఖారీ vol 4, బుక్ 56, నెం 780)

నీళ్ళు వృద్ధి చెందడం

అబ్దుల్లా ఉల్లేఖనం: మేము మహిమలను అల్లాహ్ దీవెనలు అని భావిస్తాము. కాని మీరు వాటికి భయపడు తారు. మేము ఒకసారి దైవప్రవక్త(స)తో ప్రయాణంలో ఉన్నాము. మాకు నీళ్ళ కొరత ఏర్పడింది. అప్పుడు దైవ ప్రవక్త(స), “మీ దగ్గర మిగిలి ఉన్న నీళ్ళను తీసుకు రండి'' అని అన్నారు. ప్రజలు ఓ గిన్నెలో కొన్ని నీళ్ళను తెచ్చారు. దైవప్రవక్త(స) దాంట్లో తన చేయిని పెట్టి, “ఈ నీళ్ళపై శుభం కలుగు గాక. శుభాలు ప్రసాదించేవాడు అల్లాహ్ యే'' అని అన్నారు. అప్పుడు నేను దైవప్రవక్త(స) వేళ్ళ నుండి నీళ్ళుకారడం చూశాను. మరియు దైవప్రవక్త(స) భోజనం చేస్తున్నప్పుడు, నిస్సందేహంగా అది అల్లాహ్‌ను స్తుతించడం మేము విన్నాము.(సహీహ్ బుఖారీ, 3579)

బరా(రజి) ఉల్లేఖనం: హుదైబియా (ఒప్పందం) రోజున మేము 1,400 మంది ఉన్నాము. హుదైబియా ప్రాంతంలో ఒక బావి ఉంది. మేము దాంట్లోంచి ఒక్క చుక్క కూడా మిగిలకుండా మొత్తం నీళ్ళు తోడేశాము. అప్పుడు దైవప్రవక్త(స) ఆ బావి ఒడ్డున కూర్చుని, “కొన్ని నీళ్ళు ఇవ్వండి'' అని అన్నారు. ఆ నీళ్ళను దైవప్రవక్త(స) నోటిలో వేసుకుని బావిలోనికి పుక్కిలించారు. కాసేపటి తరువాత మేము బావిలో నుంచి నీళ్ళను తోడుకుని, మేమూ తాగాము మరియు మా జంతువులకు కూడా కడుపునిండా త్రాగించాము.(సహీహ్ బుఖారీ, 3577)

వాన కోసం దుఆ

అనస్ ఉల్లేఖనం:దైవప్రవక్త(స) మదీనాలో జుమా (ఖుత్బా) ప్రసంగం చేస్తున్నప్పుడు, ఒక వ్యక్తి వచ్చి ఇలా అన్నాడు: “వర్షం పడుట లేదు. కావున మీరు మాపై దయ చూపమని అల్లాహ్‌ను వేడుకోండి.'' దైవప్రవక్త(స) ఆకాశం వైపు చూశారు. అక్కడ ఒక్క మబ్బు తునక కూడా లేదు. దైవప్రవక్త(స) వర్షం కోసం అల్లాహ్‌ను వేడుకున్నారు. మబ్బులు ఏర్పడడం మొదలయ్యాయి. ఆ తరువాత ఎంత వాన పడిందంటే, మదీనా వీధులన్నీ నీళ్ళతో నిండి పోయాయి. ఇలా మలి శుక్రవారం వరకు వాన పడుతూనే ఉంది. మళ్ళీ ఆ మనిషి (లేదా మరో మనిషి), దైవప్రవక్త(స) జుమా(ఖుత్బా) ప్రసంగం చేస్తుండగా లేచి నిలబడి ఇలా అన్నాడు: “మేము మునిగి పోయాము. ఇక వానను ఆపమని మీరు అల్లాహ్‌కు వేడుకోండి.'' దైవప్రవక్త(స) చిరునవ్వు చిందిస్తూ, రెండు సార్లో లేక మూడు సార్లో ఇలా అన్నారు: ఓ అల్లాహ్! వాన మాపై కాకుండా, మా ఇరువైపుల వర్షించేల చెయ్యి.'' అప్పుడు మబ్బులు మదీనాకు కుడి వైపు మరియు ఎడమ వైపు వెళ్ళిపోయాయి. మదీనా ఇరువైపుల వాన పడింది, కాని మదీనాపై పడలేదు. అల్లాహ్ ప్రజలకు దైవప్రవక్త(స) మహిమని చూపించాడు ఆయన దుఆలను అల్లాహ్ ఎలా స్పందిస్తాడో కూడా చూపించాడు.(సహీహ్ బుఖారీ, vol 8, బుక్ 73, నెం115)

సహచరులకు మార్గం చూపించే దీపాలు

అనస్ బిన్ మాలిక్ ఉల్లేఖనం: ఒక రాత్రి చీకటిలో ఇద్దరు సహాబాలు దైవప్రవక్త(స) నుండి వీడ్కోలు తీసుకుని వెళ్ళసాగారు. వారితోపాటు 2 దీపాలు వారి వెంట వెళ్ళ సాగాయి. అవి వారికి దారి చూపించాయి. వారు విడిపోయినప్పుడు కూడా, ఒక్కొక్కరితో ఒక్కో దీపం

వారి ఇంటి వరకు వారితో ఉండింది.(సహీహ్ బుఖారీ, vol 1, బుక్ 8, నెం 454)

ఖర్జూర పండు చెట్టు కాండం ఏడ్వడం

ఇబ్న్ ఉమర్ ఉల్లేఖనం: దైవప్రవక్త(స) ఖర్జూర చెట్టు కాండమును ఆనుకుని ప్రసంగించేవారు. వేదిక తయారైన తరువాత అక్కడ నిల్చుని ప్రసంగించడం మానేశారు. ఆ చెట్టు కాండము ఏడ్వసాగింది. దైవప్రవక్త(స) దాని వద్దకు వెళ్లి (ఏడ్వడం ఆపమని) దానిపై చేయి నిమిరారు. (సహీహ్ బుఖారీ, vol 4, బుక్ 56, నెం 783)

అబద్ధాలకోరు శవాన్ని భూమి త్రోసిపుచ్చడం

అనస్ ఉల్లేఖనం: ఒక క్రైస్తవుడు ఇస్లాం స్వీకరించి సూరా బఖర మరియు సూరా ఆలి ఇమ్రాన్ చదివి, దైవ ప్రవక్త(స) కోసం వ్రాసేవాడు. కొన్ని రోజుల తరువాత అతను తిరిగి క్రైస్తవుడై పోయాడు. అప్పుడు ఇలా అనేవాడు: "నేను వ్రాసింది తప్ప, ముహమ్మద్ కు ఏమీ తెలియదు." అల్లాహ్ అతనికి మరణాన్ని ఇచ్చాడు. ప్రజలు అతణ్ణి పూడ్చి పెట్టారు. కాని మరుసటి రోజు చూస్తే, భూమి అతణ్ణి బయటకు విసిరేసింది. అప్పుడు ప్రజలు ఇలా అన్నారు: "ఇది దైవప్రవక్త(స) మరియు ఆయన అనుచరులు చేశారు. అతను వారిని వదిలి పెట్టాడు గనక, వారు సమాధిని త్రవ్వి, అతన్ని బయట విసిరేశారు." వారు ఇంకా లోతైన గొయ్యి తవ్వి అతన్ని మళ్ళీ పూడ్చిపెట్టారు. ఈసారి కూడా భూమి అతణ్ణి బయటకు విసిరేసింది. అప్పుడు ప్రజలు మళ్ళీ ఇలా అన్నారు: "ఇది దైవప్రవక్త(స) మరియు ఆయన అనుచరులు చేశారు. అతను వారిని వదిలిపెట్టాడు గనక, వారు సమాధిని త్రవ్వి, అతన్ని బయట విసిరేశారు." ఈసారి ఇంకా లోతైన గొయ్యి తవ్వి అతన్ని పూడ్చారు. మళ్ళీ మరుసటి రోజు భూమి అతణ్ణి బయటకు పారవేసింది. అప్పుడు ప్రజలు ఇది మానవుల పని కాదు అని భావించి, దాన్ని(ఆ శవాన్ని) అలాగే విడిచి పెట్టేశారు.(సహీహ్ బుఖారీ,vol 4, బుక్ 56, నెం 814)

మేరాజ్

దైవప్రవక్త(స) ఒక రాత్రిలో మస్జిదె హరాం నుండి మస్జిదె అక్సాకు వెళ్ళడం మరియు స్వర్గ నరకాల్ని చూడడం (అరబీలో మేరాజ్ అంటారు). "మేము నీకు చూపిన దృశ్యం ప్రజల పాలిట ఓ పరీక్ష." (ఖుర్ఆన్, సూరాబనీ ఇస్రాయీల్ 17:60)

ఇబ్న్ అబ్బాస్ ఉల్లేఖనం:రాత్రి యాత్రలో దైవప్రవక్త (స)ను బైతుల్ మఖ్దిస్ తీసుకెళ్ళబడినప్పుడు చూపబడిన దృశ్యాలు నిజమైనవి(కలలు కాదు). ఖుర్ఆన్ లో సెలవీయబడిన శపించబడిన చెట్టు జఖూమ్ చెట్టు. (సహీహ్ బుఖారీ,vol 5, బుక్ 58, నెం 228)

ఇబ్న్ అబ్బాస్ ఉల్లేఖనం:దైవప్రవక్త సల్లల్లాహు అలైహివ సల్లం ఇలా అన్నారు: "నాకు స్వర్గ ఆరోహణం చేయబడిన రాత్రి మూసా అలైహిస్సలాంను చూశాను. ఆయన ఎత్తుగా, గోధుమ వంకర గిరిజాలు కలిగి, షనూఅహ్ జాతికి చెందిన వారిలా ఉన్నారు. ఈసా అలైహిస్సలాంను కూడా చూశాను. ఆయనకు మధ్య ఎత్తు, చామన ఛాయ రంగు, సన్నని జుత్తు ఉంది. నేను మాలిక్ (నరక కాపరి)ని కూడా చూశాను. దజ్జాల్ ను కూడా చూశాను. ఇవి అల్లాహ్ నాకు చూపించిన చిహ్నాలు."

ఆ తరువాత దైవప్రవక్త(స) ఖుర్ఆన్‌లోని ఈ ఆయతును పఠించారు: "నిశ్చయంగా మేము మూసాకు గ్రంథం వొసగి ఉన్నాము. కాబట్టి అతన్ని కలుసుకునే విషయంలో నువ్వు ఏమాత్రం సంశయంలో పడకూడదు. మేము దానిని ఇస్రాయీల్ సంతతి వారి కోసం మార్గదర్శక సాధనంగా చేశాము." (ఖుర్ఆన్, సూరా సజ్దా 32:23)

అనస్ మరియు అబూ బకరా ఉల్లేఖనం, దైవప్రవక్త(స) ఇలా అన్నారు: "దైవదూతలు దజ్జాల్ నుండి మదీనాను కాపాడుతారు. (మదీనా పట్టణంలో అతను ప్రవేశించ లేడు)." (సహీహ్ బుఖారీ, vol 4, బుక్ 54, నెం 462)

దుష్ట ఆలోచనలు

మనస్సులో దుష్ట ఆలోచనలు వచ్చినప్పుడు ఏమి చేయాలి? దైవప్రవక్త(స) సెలవిచ్చారు: దుష్టాలోచనలు మనసులో రేకెత్తినప్పుడు(వెంటనే) మీరు (వాటి కీడు నుంచి) అల్లాహ్ శరణుకోరండి. మీరు స్వయంగా ఇలాంటి పైశాచిక ఆలోచనలకు మనస్సులో తావీయకండి."

షైతాన్ పరీక్ష

హ్జ్రత్ అబూ హురైరా(ర) కథనం:- దైవ

ప్రవక్త(స) ఇలా చెప్పారు, "ఒక్కోసారి షైతాన్ మీలో ఒకరి దగ్గరకు వచ్చి, దీన్నెవరు సృష్టించారు, దాన్నెవరు సృష్టించారు? అని అడుగుతాడు. నీ ప్రభువుని ఎవరు సృష్టించారని దుష్టాలోచనలు కలిగిస్తాడు. అలాంటి దుష్టాలోచనలు వచ్చినప్పుడు వెంటనే మీరు (వాటి కీడు నుంచి) అల్లాహ్ శరణుకోరండి. మీరు స్వయంగా ఇలాంటి పైశాచిక ఆలోచనలకు మనసులో తావీయకండి."

-డా.ఫజలుల్లా ఖాన్

అల్ కహఫ్ (గుహ)

ఈ సూరా మక్కా కాలానికి చెందినా సూరా. ఈ సూరా ముఖ్యంగా ధార్మిక విశ్వాసానికి సంబంధించిన ప్రధాన సూత్రాలను చర్చించింది. అల్లాహ్ పట్ల, పరలోకం పట్ల, మరణానంతర జీవితం పట్ల విశ్వాసాన్ని పటిష్టం చేయడానికి ఈ చర్చ ఉద్దేశించింది. ప్రారంభ వచనాలు అల్లాహ్ ఔన్నత్యాన్ని కొనియాడుతూ ఆయన మహోన్నత వ్యక్తిత్వాన్ని చాటిచెప్పాయి.

ఈ సూరాలోని 9 వ ఆయతులో ఒక గుహలో నిద్రపోయిన కొందరు విశ్వాసుల ప్రస్తావన ఉంది. ఈ కథ ఒక అద్భుతమైన సంఘటనను తెలిపింది. వారి సుదీర్ఘమైన నిద్ర దేవుని మహాత్యాలలో ఒకటి. ఈ కథ ఆధారంగా ఈ సూరాకు ఈ పేరు పెట్టడం జరిగింది. వారు కొందరు యువకులు. బహుదైవారాధనను తిరస్కరించిన యువకులు. విగ్రహాలను లేక ఇతర దేవుళ్ళను ఆరాధించడాన్ని ఇష్టపడని యువకులు. అందువల్ల దౌర్జన్యాలకు గురయిన ఆ యువకులు తమ ప్రాంతాన్ని వదిలి పారిపోయి వచ్చారు. వారు ఒక గుహలోకి వచ్చి నిద్రపోయారు. అలాగే నిద్రలో దాదాపు 309 సంవత్సరాలు గడిపారు. కాని వారు నిద్రలేచి తాము మహా అయితే కొన్ని గంటలు నిద్రపోయి ఉంటామని భావించారు. గుహలో నిద్రపోయిన ఆ యువకులు అల్లాహ్‌ను విశ్వసించిన యువకులు. అల్లాహ్‌ను తప్ప మరెవ్వరినీ అర్థించనివారు. వారి కథ త్యాగాన్ని, స్థిరచిత్తాన్ని, అల్లాహ్ పట్ల ధృడమైన విశ్వాసాన్ని, సత్యం కోసం పోరాడటాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. గుహలో వారి సుదీర్ఘ నిద్ర మరణాన్ని, మరణానంతరం మళ్ళీ లేపడాన్ని సూచిస్తుంది. మరణం, మరణానంతర జీవితం రెండూ అనివార్యమైనవిగా తెలుపుతుంది.

ఈ సూరాలో మూసా (అలైహిస్సలాం) గురించిన కథ కూడా ప్రస్తావించబడింది. దైవప్రవక్తగా, దేవుని సందేశాన్ని తీసుకువచ్చిన మహానీయునిగా అత్యున్నత స్థానం కలిగినప్పటికీ మూసా ప్రవక్త (అలైహిస్సలాం) జ్ఞానాన్ని ఇంకా సంపాదించాలన్న కుతూహలం మెండుగా కలిగినవారు, ఆయన మరో వ్యక్తి నుంచి జ్ఞానాన్ని సంపాదించడానికి ఎన్నడూ వెనుకాడలేదు. మూసా ప్రవక్త(అలైహిస్సలాం) ఖిజర్ అనే మహనీయుని నుంచి జ్ఞానబోధ స్వీకరించడానికి ఆయనతో పాటు ఉన్నారు. ఆయన చెప్పినట్లు సహనం వహించడానికి ప్రయత్నించారు.

ఈ సూరాలో ప్రస్తావనకు వచ్చిన మూడో కథ జుల్ ఖర్ నైన్ కు సంబంధించినది. ఆయన న్యాయశీలుడైన గొప్ప పాలకుడు. ఒక పొరుగు దేశం ప్రజలు ఆయనకు మొరపెట్టుకొని, తమపై దాడులు చేస్తున్న అరాచక, అనాగరిక జాతులు యాజూజ్, మాజూజ్‌ల నుంచి రక్షణ కల్పించవలసిందిగా కోరారు. బలహీనమైన పొరుగువారిని కాపాడటానికి ఆ న్యాయశీలుడైన రాజు సంకల్పించాడు. యాజూజ్, మాజూజ్ ల నుంచి వారిని రక్షించటానికి ఒక ధృడమైన గోడను నిర్మించాడు. ఈ సూరా తౌహీద్ (ఏక దైవారాధన)గురించి బలంగా చెబుతూ ముగుస్తుంది.

సూరతుల్ ఫాతిహా

అంతిమ దైవగ్రంథం ఖుర్ఆన్ (అహసనుల్ బయాన్) నుండి సూరతుల్ ఫాతిహా అనువాదం మరియు వ్యాఖ్యానం.
మూలానువాదం: మౌలానా ముహమ్మద్ జునాగఢీ (రహ్మ.లై), వ్యాఖ్యానం: హాఫిజ్ సలాహుద్దీన్ యూసుఫ్,
తెలుగు రూపం: ముహమ్మద్ అజీజుర్రహ్మాన్, మూలం: అహసనుల్ బయాన్, శాంతి మార్గం పబ్లికేషన్స్ ట్రస్ట్, హైదరాబాద్:

సూరహ్ అల్ ఫాతిహా (ప్రారంభం)

పరిచయం:

సంకలనం రీత్యా దివ్యఖుర్ఆన్‌లో ఇది మొట్ట మొదటి సూరా. ఈ సూరాలో తౌహీద్ (అంటే ఏకదైవా రాధన) ప్రధానంగా కనబడుతుంది. దేవుని పట్ల విశ్వాసం, దైవారాధన, దేవుణ్ణి సహాయం కోసం వేడుకోవడం, దేవుని ప్రార్థించడం గురించి ఇందులో ముఖ్యంగా నొక్కి చెప్పడం జరిగింది. ఈ సూరాలో ఏడు ఆయతులున్నాయి. అల్లాహ్ మాత్రమే ఆరాధనలకు, స్తోత్రాలకు, అభ్యర్థనలకు యోగ్యుడనీ, అల్లాహ్ మాత్రమే పరిపూర్ణుడనీ, ఇహ లోకానికి, పరలోకానికి అల్లాహ్ మాత్రమే ప్రభువనీ, ఆయనే సృష్టికర్త అనీ ఈ ఏడు ఆయతులలో నిర్దిష్టంగా చెప్పడం జరిగింది.

ఈ సూరాకు 'అల్ ఫాతిహా' (ప్రారంభం) అని పేరు పెట్టడం జరిగింది. ఎందుకంటే, ఇది దివ్యఖుర్ఆన్ కు ప్రారంభ అధ్యాయం. ఈ సూరా దివ్య ఖుర్ఆన్‌కు తల్లివంటిదనీ, దివ్య ఖుర్ఆన్ సారం ఇందులో ఉందని కూడా చెప్పడం జరిగింది. ముస్లిములు చేసే నమాజుల్లో తప్పనిసరిగా చదువవలసిన సూరా ఇది. రోజూ చేసే అయిదు పూటల నమాజు కాని, లేక స్వచ్ఛందంగా చేసే ఐచ్ఛికమైన నమాజుల్లో కాని ప్రతి నమాజులో ఈ సూరాను పఠించటం తప్పనిసరి. ప్రారంభ సూరా చదువక పోతే ముస్లిములు చేసే ఏ నమాజూ స్వీకరించబడదని ముస్లిం ధర్మవేత్తలు ఖచ్చితంగా చెప్పారు.

ధర్మవేత్తల అభిప్రాయం ప్రకారం, ఈ ప్రారంభ సూరా (అల్ ఫాతిహా), పూర్తి ఖుర్ఆన్‌కు సారాంశం వంటిది. ఈ సూరా పూర్తి ఖుర్ఆన్‌కు సారాంశం అని ఎందుకు చెప్పడం జరిగిందంటే, ఇస్లాంకు సంబంధించిన ప్రధానమైన భావనలను, నియమాలను అన్నింటినీ ఈ సూరా క్లుప్తంగా తెలియజేస్తుంది. మౌలికమైన ఇస్లామీయ భావనలు, ప్రధానమైన ఇస్లామీయ విశ్వాసాలు, అంటే దేవుని ఏకత్వం (దేవుడు ఒక్కడే అని విశ్వసించడం, దేవునికి భాగస్వాములు ఎవరూ లేరని విశ్వసించడం, దేవునికి సాటి ఎవరూ లేరని విశ్వసించడం), దేవుని గుణగణాలను గురించి ఈ సూరా సరళంగా, సూటిగా, సంక్షిప్తంగా మనిషికి తెలియజేస్తుంది. ముస్లిములు అల్లాహ్ ను, అంటే ఒకే ఒక్క ఆరాధ్యుడిని తప్ప మరెవ్వరినీ అర్థించరాదనీ, ఎవరి ముందూ చేతులు చాపరాదనీ, మనిషి సాటి మనిషికి దాస్యం చేయరాదనీ, కేవలం దేవునికి మాత్రమే తన ఆరాధనను అంకితం చేసుకొని, ఆయన ముందు మాత్రమే తలవంచాలని బోధిస్తుంది. దేవునికి మానవ గుణగణాలు ఆపాదించడాన్ని ఖండిస్తుంది. అల్లాహ్‌కు ఎవరూ సమానులు కారు. అల్లాహ్ వంటి వారు మరెవ్వరూ లేరు. మనిషి ఆయన్ను విశ్వసించాలి. విశ్వాసం తో ఆయన్నే ఆరాధించాలి.

ఈ సూరా రెండు సమాన భాగాలుగా ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. మొదటి భాగంలో అల్లాహ్, ఆయన గుణ గణాల గురించి ఉంది. రెండవ భాగంలో మనిషి గురించి, మనిషికి దేవునితో ఉన్న అవసరం గురించి ఉంది.

అల్ ఫాతిహా సూరా వ్యాఖ్యానం:

అల్ ఫాతిహా సూరా దివ్య ఖుర్ఆన్‌లోని మొట్ట మొదటి సూరా. హదీసుల ద్వారా కూడా దీని మహత్తు తెలుపబడింది. ఫాతిహా అంటే ఆరంభించటం, మొదలు పెట్టడం అని అర్థం. అందుకే దీనిని "ఫాతిహతుల్ కితాబ్"

అంటే పుస్తకారంభం అని పలువటం జరిగింది. ఈ సూరాకు మరిన్ని పేర్లు కూడా ఉన్నట్లు హదీసుల ద్వారా రూఢీ అవుతోంది. ఉదాహరణకు: (1) ఉమ్ముల్ ఖుర్‌ఆన్, (2) అస్సబ్ వుల్ మసానీ, (3) అల్ ఖుర్‌ఆనుల్ అజీమ్, (4) అష్షిఫా, (5) అర్రుఖ్యాతు (ఊదటం), ఇంకా అనేక పేర్లు ఈ సూరాకు ఉన్నాయి.

ఈ సూరాకు గల ఇంకొక పేరు 'అస్సలాత్'. హదీసె ఖుద్ సీ లో అల్లాహ్ ఈ విధంగా సెలవిచ్చారు: "ఖసమ్ తు స్సలాత బైనీ వ బైన అబ్దీ" (సహీహ్ ముస్లిం: కితాబుస్సలాత్) అంటే "నేను సలాత్ (నమాజు)ను నాకు నా దాసునికి మధ్య విభజించాను" అని భావం. అంటే ఫాతిహా సూరా నన్నమాట! ఈ సూరాలోని సగభాగంలో దైవ స్తోత్రం చేయబడింది. ఆయన దయాదాక్షిణ్యాలు, పోషణ, న్యాయశీలం, విశ్వ సామ్రాజ్యాధికారం అభివర్ణించ బడ్డాయి. మిగిలిన సగభాగంలో దైవసన్నిధిలో దాసుడు చేసుకునే విన్నపాలు, అభ్యర్థనలు వివరించబడ్డాయి.

ఈ హదీసులో ఫాతిహా సూరాను 'నమాజు' గా అభివర్ణించడం జరిగింది. దీన్ని బట్టి నమాజులో ఈ సూరాను పఠించటం చాలా అవసరమని స్పష్టమవుతోంది. మహనీయ ముహమ్మద్ (స) వారి ప్రవచనాల ద్వారా ఈ విషయం పదే పదే స్పష్టపరచటం జరిగింది: ఉదాహరణకు: "లా సలాత లిమన్ ల్లమ్ యఖ్ రఅ బి ఫాతిహతిల్ కితాబ్" (సహీహ్ బుఖారీ, సహీహ్ ముస్లిం). అర్థం: ఫాతిహా సూరా పఠించని వ్యక్తి నమాజు నెరవేరదు. ఈ హదీసులోని అరబీ మూలంలో వచ్చిన 'మన్' అనే పదం సర్వసాధారణమైనది. నమాజు చేసే ప్రతి వ్యక్తికీ ఇది వర్తిస్తుంది. వ్యక్తిగత స్థాయిలో నమాజు చేసినా, సామూహికంగా నమాజు చేసినా, నమాజు చేయించే ఇమాము అయినా, ఇమామును అనుసరించే వారయినా అందరూ ఈ సూరాను చదవవలసిందే. నెమ్మదిగా చేసే (సిర్రీ) నమాజులోనయినా, బిగ్గరగా చేసే (జహ్రీ) నమాజులోనయినా, విధిగా చేయవలసిన (ఫర్జ్) నమాజులోనయినా, స్వచ్ఛందంగా చేసుకునే (నఫిల్) నమాజులోనయినా నమాజు చేసే ప్రతి ఒక్కరూ ఈ సూరాను చదవటం తప్పనిసరి. క్రింద పేర్కొనబడిన హదీసు ద్వారా కూడా ఈ విషయానికి సమర్థన లభిస్తోంది:

ఒకసారి ఫజ్ర్ (ఉదయం) నమాజులో మహాప్రవక్త (సల్లల్లాహ్ అలైహి వసల్లం)తో పాటు ఆయన సహచరులు (ర) కూడా ఖుర్‌ఆన్ పారాయణం చేయసాగారు. తత్కారణంగా నమాజులో ఖుర్‌ఆన్ పఠించడానికి ఆయన (సల్లల్లాహ్ అలైహి వసల్లం) ఇబ్బందిని ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. నమాజును ముగించిన తరువాత ఆయన (సల్లల్లాహ్ అలైహి వసల్లం) తన సహచరుల నుద్దేశ్యించి, "ఏమిటీ? మీరు కూడా (నా వెనకాల) ఖుర్‌ఆన్ పఠించారా?" అని అడిగారు. దానికి సహచరులు "అవున"ని చెప్పారు. అప్పుడు ఆయన (సల్లల్లాహ్ అలైహి వసల్లం) ఇలా ఉపదేశించారు: "మీరిలా చేయకండి నాతో పాటు పఠించకండి అయితే ఫాతిహా సూరాను మాత్రం తప్పక పఠించాలి. ఎందుకంటే దాన్ని పఠించనిదే నమాజు నెరవేరదు" (అబూ దాఊద్, తిర్మిథీ, నసాయి). అలాగే మరో హదీసు హజ్రత్ అబూ హురైరా (ర) కథనం ప్రకారం అంతిమ దైవప్రవక్త (సల్లల్లాహ్ అలైహి వసల్లం) ఇలా ప్రబోధించారు: "మన్ సల్లా సలాతన్ లమ్ యఖ్రఅ ఫీహా బి ఉమ్మిల్ ఖుర్‌ఆని ఫహియ ఖిదాజున్" సలాతున్ ఘైరు తమామ్: (ఎవరయితే ఫాతిహా సూరా లేకుండానే నమాజు చేశాడో అతని నమాజు లోపభూయిష్టమైనదవుతుంది అది పరిపూర్ణమైన నమాజు కాబోదు). దైవప్రవక్త (సల్లల్లాహ్ అలైహి వసల్లం) మూడు సార్లు ఈ మాటన్నారు. "మేము ఇమాము వెనుక కూడా నమాజు చేస్తాము కదా! మరప్పుడేం చేయాలి?" అని కొంతమంది హజ్రత్ అబూ హురైరా (ర)ను ప్రశ్నించగా, "ఇమాము వెనుక ఉన్నప్పుడు (అంటే సామూహిక నమాజు చేస్తున్నప్పుడు) మీరు మనసులోనే లోలోపలే ఫాతిహా సూరా పఠించండి" అని ఆయన (ర) సమాధానమిచ్చారు. (సహీహ్ ముస్లిం)

పై రెండు హదీసుల ద్వారా స్పష్టమయ్యేదే మిటంటే, దివ్య ఖుర్‌ఆన్‌లో సెలవీయబడినట్లు, "దివ్య ఖుర్‌ఆన్ మీ ముందు పఠించబడుతూ ఉన్నప్పుడు దాన్ని శ్రద్ధగా వినండి, మౌనంగా ఉండండి" (అల్ అరాఫ్ 204). అలాగే హదీసులో చెప్పబడినట్లు "సామూహిక నమాజుకు

సారథ్యం వహించే వ్యక్తి (ఇమాము), గ్రంథ పారాయణం చేస్తున్నప్పుడు మౌనంగా ఉండండి.'' దీని భావం ఏమిటంటే బిగ్గరగా చేయించే నమాజులలో వెనుక నిలబడివున్న నమాజీలు (ముక్తదీలు) ఫాతిహా సూరా తరువాత మిగిలిన పారాయణమంతటినీ మౌనంగా వినాలి. ఇమాముతో పాటే ఖుర్ఆన్ పారాయణం చేయకూడదు. లేదంటే, ఇమాము, తన వెనుకనున్న అనుయాయులు కూడా సహీహ్ హదీసుల కనుగుణంగా ఫాతిహా సూరాను పఠించడానికి వీలుగా ఫాతిహా సూరా ఆయతులను బాగా ఆగి ఆగి పారాయణం చేయాలి. లేదా ఫాతిహా సూరా ముగించిన తరువాత తన అనుయాయుల (ముక్తదీల) సౌకర్యార్థం ఇమాము చాలినంత వ్యవధిని ఇవ్వాలి. అలా చేస్తే ముఖ్తదీలు ఫాతిహా సూరా వాక్యాలను లోలోపలే చదవుకుంటారు. ఇలా చేయటం ఖుర్ఆన్ హదీసుల దృష్ట్యా ఆక్షేపణీయం కూడా కాదు. పైగా ఖుర్ఆన్, హదీసు రెండింటి ఆదేశాలను పాటించినట్లవుతుంది. దీనికి భిన్నంగా ఫాతిహా సూరా పఠనాన్ని వారించటం వల్ల అనవసరంగా కొన్ని లేనిపోని సంశయాలకు తావిచ్చినట్లవుతుంది. ఉదా:- దివ్యఖుర్ఆన్ మరియు ప్రామాణిక హదీసులు పరస్పరం సమన్వయం చెందటం లేదనీ, వాటి మధ్య వైరుధ్యం ఉందనీ, ఆ రెంటిలో ఏదో ఒకటి మాత్రమే ఆచరణయోగ్యమైనదనీ, ఏక కాలంలో రెండింటినీ అనుసరించటం దుస్సాధ్యమనీ (దైవం మన్నించుగాక) కుంటిసాకులు వెతికే వారిని వెన్ను తట్టి ప్రోత్సహించినట్లవుతుంది. మరిన్ని వివరాలకై అల్ అరాఫ్ 204వ ఆయతుకు ఇవ్వబడిన వివరణను కూడా చూడండి. (ఈ విషయానికి సంబంధించిన పూర్తి వివరాలు కావాలంటే మౌలానా అబ్దుర్రహ్మాన్ ముబారక్ పూరి గారి 'తహ్ కీకుల్ కలామ్' పుస్తకం, ఇంకా మౌలానా ఇర్షాదుల్ హఖ్ అసీ గారి పుస్తకాలు చదవండి). ఇక్కడ మరో విషయం కూడా గమనార్హం. ముక్తదీ గనక ఇమామ్ చేసే ఖుర్ఆన్ పారాయణం వింటున్నట్లయితే ఫాతిహా సూరా పఠించరాదనీ, ఒకవేళ వినని సందర్భంలో మాత్రం తప్పకుండా ఫాతిహా సూరా పఠించాల్సిందేనని 'సలఫ్'లో (ఈ పదం వివరణ కోసం దయచేసి గ్రంథం చివరిలో ఇవ్వబడిన పద విశ్లేషణ చదవండి) అత్యధికమంది తెలిపినట్లు ఇమామ్ ఇబ్నె తైమియా అభిప్రాయపడ్డారు. (మజ్మూయె ఫతావా ఇబ్నె తైమియా 23/265).

ఇది మక్కీ సూరా. అంటే ఈ సూరా మక్కాలో అవతరించిందన్నమాట! మక్కా లేక మదీనాలో అవతరించిందంటే భావం: మహాప్రవక్త (సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం) హిజ్రత్ చేయక మునుపు (మదీనాకు వలస పోక పూర్వం) అవతరించిన సూరాలన్నీ మక్కీ సూరాలనబడతాయి. మరి ఆ సూరాలన్నీ పవిత్ర మక్కా నగరంలోనే అవతరించి ఉండనవసరం లేదు. సమయం సందర్భాలను బట్టి మక్కా చుట్టుప్రక్కల ప్రాంతాలలో అవతరించి ఉన్నప్పటికీ అవి మక్కీ సూరాలుగానే పరిగణించబడతాయి. అలాగే హిజ్రత్ (దైవదౌత్య అందిన 13 ఏండ్ల తరువాత జరిగిన మదీనా వలస ప్రయాణం) అనంతరం అవతరించిన సూరాలు. అవి మదీనాలో అవతరించినా లేక మదీనా పొలిమేరల్లో అవతరించినా లేక మదీనా నగరానికి బహుదూరాన అవతరించినా అవన్నీ మదనీ సూరాలుగానే వ్యవహరించబడతాయి. ఆఖరికి అవి మక్కాలో లేక మక్కా చుట్టుప్రక్కల ప్రాంతాల్లో అవతరించి ఉన్నాసరే!

"బిస్మిల్లాహ్'' విషయంలో భిన్నాభిప్రాయాలున్నాయి. ఇది ప్రతి సూరాకు మొదట్లో వచ్చే ప్రత్యేకమైన వచనమా? లేక ప్రతి సూరాలో అంతర్భాగమా? లేక ఫాతిహా సూరాలోని ఒక ఆయతా? లేక ఏ సూరాలోనూ అంతర్భాగం కాని అదనపు వచనమా? అంటే కేవలం ఒక సూరాను మరొక సూరా నుంచి విడదీయడానికి సూచనగా ప్రయోగించబడిన వాక్యమా? అన్న విషయంపై మీమాంస ఉంది. దీన్ని ఫాతిహా సూరా సమేతంగా అన్ని సూరాలలో అంతర్భాగంగా మక్కా మరియు కూఫా ఖుర్ఆన్ పఠితలు (ఖుర్రాలు) ఖరారు చేశారు. కాగా ఇది ఒక ఆయతుగా ఏ సూరాలోనూ అంతర్భాగం కాదని మదీనా, బస్రా, సిరియా పారాయణకర్తలు అన్నారు. కాకపోతే మనల్ సూరాలోని 30వ వచనంలో వచ్చిన 'బిస్మిల్లాహ్'ను మాత్రం అందరూ ఏకాభిప్రాయంతో

ఆయతుగా శిరసావహించారు. అలాగే బిగ్గరగా పఠించే నమాజులలో 'బిస్మిల్లాహ్' ను బిగ్గరగా చదివే అంశంపై కూడా భిన్నాభిప్రాయాలున్నాయి. బిగ్గరగా చదవాలని కొందరు భావిస్తుండగా, నెమ్మదిగా పఠించాలని మరికొంత మంది తలపోస్తున్నారు (ఫతహుల్ ఖదీర్). అధిక సంఖ్యాక విద్వాంసులు మాత్రం నెమ్మదిగా పఠించాలన్న విషయానికే ప్రాధాన్యతనిచ్చారు. అంతమాత్రం చేత బిగ్గరగా పఠించటం విపరీతం కాదు బిగ్గరగా పఠించటం కూడా ధర్మసమ్మతమే.

'బిస్మిల్లాహ్' అంటే 'అల్లాహ్ పేరుతో' అని మాత్రమే అర్థం వస్తుంది. కనుక దానికి ముందు అఖ్రవు (నేను చదువుతున్నాను), అబ్ దవు (నేను ప్రారంభిస్తు న్నాను), అత్ లూ (నేను పారాయణం చేస్తున్నాను) లాంటిది ఏదో ఒక పదం ఉన్నట్లు భావించవలసి ఉంటుంది. అంటే అల్లాహ్ పేరుతో మొదలెడుతున్నాను, అల్లాహ్ పేరుతో అధ్యయనానికి ఉపక్రమిస్తున్నాను అని భావం. ప్రతి పనికి ముందు "బిస్మిల్లాహ్" పలకమని గట్టిగా తాకీదు చేయబడింది. భోజనం చేసేటప్పుడు, జంతువును జిబహ్ చేసేటప్పుడు, ఉజూ చేయ సంకల్పించినప్పుడు ఆఖరికి సంభోగానికి ముందు కూడా 'బిస్మిల్లాహ్' పఠించాలని ఆదేశించబడింది. ఖుర్‌ఆన్ పారాయణం మొదలెడుతున్న ప్పుడు బిస్మిల్లా హిర్రహ్మా నిర్రహీమ్‌ను పఠించటం అని వార్యమైనప్పటికీ, దానికి ముందు అవూజు బిల్లాహి మినష్షయితానిర్రజీమ్ ను పఠించడం కూడా ఎంతో అవసరమే. ఎందుకంటే "ఫయిజా ఖరతుల్ ఖుర్‌ఆన ఫస్తయిజ్ బిల్లాహి మినష్షయితా నిర్రజీమ్" (మీరు ఖుర్‌ఆన్ పఠనానికి ఉపక్రమించినప్పుడు శాపగ్రస్తుడైన షైతాన్ బారి నుండి అల్లాహ్ శరణు వేడుకోండి సూరా అన్నహ్ల్:98) అన్న ఆదేశం విస్మరించరానిది.

అల్ ఫాతిహా సూరా

అవతరణ: మక్కా ఆయతులు : 7

అపార కరుణామయుడు, పరమ కృపాశీలుడైన అల్లాహ్ పేరుతో.

ప్రశంసలు, పొగడ్తలన్నీ అల్లాహ్‌కు మాత్రమే శోభిస్తాయి. ఆయన సమస్త లోకాలకు పోషకుడు.

అపార కరుణామయుడు, పరమ కృపాశీలుడు.

ప్రతిఫల దినానికి (అంటే ప్రళయదినానికి) యజమాని.

మేము నిన్నే ఆరాధిస్తున్నాము, సహాయం కోసం నిన్ను మాత్రమే అర్థిస్తున్నాము.

మాకు ఋజుమార్గం (సన్మార్గం) చూపించు.

నీవు అనుగ్రహించిన వారి మార్గం, నీ ఆగ్రహానికి గురికాని వారి, అపమార్గానికి లోనుకాని వారి మార్గం (చూపు).

అల్ హమ్దు:

ఇందులో 'అల్' అనే పదం ప్రత్యేకతను, సమీకృతాన్ని సూచిస్తోంది. సమస్త స్తోత్రములు అల్లాహ్‌కు మాత్రమే శోభిస్తాయనీ, అవి ఆయనకే ప్రత్యేకమనీ భావం. ఎందుకంటే ప్రశంసలకు అసలు అర్హుడు అల్లాహ్ యే. ఎవరిలో నయినా ఏదైనా ప్రత్యేకత, సద్గుణం, నేర్పు ఉంటే అది కూడా అల్లాహ్ సృజించినదే. అందుచేత స్తోత్రానికి అర్హుడు కూడా ఆయనే. అల్లాహ్: ఇది అల్లాహ్ నామం. వేరొకరి కోసం ఈ నామాన్ని ఉపయోగించటం సమ్మతం కాదు.

అల్ హమ్దులిల్లాహ్:

ఇది కృతజ్ఞతా పూర్వకమయిన పలుకు. హదీసుల ద్వారా ఈ వచనం అత్యంత మహత్‌పూర్వకమైన దని వెల్లడవుతోంది.

లా ఇలాహ ఇల్లల్లాహ్:

శ్రేష్ఠమయిన వేడుకోలు అని ఒక హదీసులో ఉంది (సునన్ తిర్మిథీ). "అల్ హమ్దులిల్లాహ్ తమ్ లవుల్ మీజాన్" 'అల్ హమ్దులిల్లాహ్ త్రాసును నింపేస్తుంది' అని మరొక హదీసులో అనబడింది. (సహీహ్ ముస్లిం). అందుకే దాసుడు తినే, త్రాగే ప్రతిసారీ అల్లాహ్‌కు కృతజ్ఞతలు తెలుపుకోవటాన్ని అల్లాహ్ అమితంగా ఇష్టపడతాడని వేరొక హదీసులో చెప్పబడింది (సహీహ్ ముస్లిం).

రబ్బ్:

అల్లాహ్ యొక్క ఉత్తమ నామాలలో ఇదొకటి. రబ్బ్ అంటే ప్రతి వస్తువును సృష్టించటంతో పాటు దాని అవసరాలు, అక్కరలను తీర్చి, దానికి పరిపూర్తి నొసగే

వాడు అని అర్థం. ఈ పదాన్ని ఈ భావంలో వేరొకరికై ఉపయోగించటం సమ్మతం కాదు. ఒకవేళ ఇతరులను ఈ పేరుతో సంబోధించదలిస్తే దానికి ముందుగాని వెనుకగాని మరో పదం వాడాలి. ఉదా: అబ్దుర్రబ్ (అల్లా యొక్క దాసుడు). అంతేగాని కేవలం 'రబ్' అని ఇతరులె వరినీ పిలువకూడదు. ఆలమీన్ అనే పదం ఆలమ్ అనే పదానికి బహువచనం. ఆ మాటకొస్తే సమస్త సృష్టిరాసుల సముదాయాన్ని ఆలమ్‌గా వ్యవహరిస్తారు. అందుకే సాధారణంగా ఈ పదాన్ని బహువచనంలోకి తీసుకోరు. అయితే దేవుని పరిపూర్ణ పోషకత్వాన్ని, సమగ్ర ప్రభుతను వెల్లడించే ఉద్దేశ్యంతో ఆలమీన్ అనే బహువచనాన్ని తీసుకురావటం విశేషం. సృష్టిరాసుల్లోని వేర్వేరు రకాలను, కోవలను గురించి ఇక్కడ తెలియజెప్పటం ముఖ్యోద్దేశ్యం అన్నమాట! ఉదాహరణకు: జిన్నుల జగతి, మానవ జగతి, దైవదూతల లోకం, పశుపక్షాదుల ప్రపంచం ఇత్యాదివి. ఈ సృష్టితాలన్నింటి అవసరాలు వేరు. తీరుతెన్నులు వేరు. అయితే రబ్బిల్ ఆలమీన్ (సమస్త లోకాలను పోషించే వాడు) మాత్రం వాటి స్వరూప స్వభావాలను, అవసరాలను, స్థితిగతులను దృష్టియందుంచుకుని వాటికి కావలసినవన్నీ సమకూరుస్తున్నాడు.

రహ్మాన్:

రహ్మాన్, రహీమ్ ఇవి రెండూ అధిక అర్థాలనిచ్చే పదాలే. ఈ రెండింటిలోనూ అధికమైన, అనంతమైన, అపారమైన అనే భావం తొణికిసలాడుతోంది. అంటే అల్లాహ్ అపారంగా కనికరించేవాడు. ఆయనలోని ఈ గుణం ఇతర గుణగణాల మాదిరిగా శాశ్వతమైనది, స్థిరమైనది. కొంతమంది పండితులు ఈ సందర్భంగా ఏమంటారంటే రహీమ్ కన్నా రహ్మాన్ అనే పదంలో విస్తృత భావం ఉంది. అందుకే రహ్మానద్దునియా వల్ ఆఖిరతి అని అనబడుతుంది. అంటే ఇహపర లోకాల్లోనూ కరుణిం చేవాడని అర్థం. ప్రపంచంలో ఆయన దయాదాక్షిణ్యాలు సర్వ సాధారణం. విశ్వాసులు అవిశ్వాసులన్న విచక్షణ లేకుండా అందరూ ఈ ప్రపంచంలో ఆయన దయా దాక్షిణ్యాలకు నోచుకుంటున్నారు. కాని పరలోకంలో ఆయన కేవలం రహీమ్‌గా మాత్రమే ఉంటాడు. అంటే అక్కడ ఆయన దయానుగ్రహాలు కేవలం విశ్వాసులకు మాత్రమే పరిమితం అయి ఉంటాయి. "నేను ఆ కారుణ్యా న్ని నాకు భయపడేవారి కొరకూ, జకాత్ ఇచ్చే వారి కొరకూ, మా ఆయతులను విశ్వసించే వారి కొరకు తప్పకుండా వ్రాస్తాను'' (అల్ అరాఫ్ 156). అల్లాహుమ్మజ్ అల్నా మిన్ హుమ్. (అల్లాహ్! మమ్మల్ని కూడా ఆ భాగ్యవంతులలో చేర్చుగాక).

మనిషి ప్రపంచంలోనూ తాను చేసిన కర్మలకు ప్రతిఫలం కొంతవరకు అనుభవించినప్పటికీ పరలోకంలోనే అసలు సిసలు ఫలితం బయటపడుతుంది. సంపూర్ణమైన ప్రతిఫలం అక్కడే ఉనికిలోనికి వస్తుంది. ప్రతి వ్యక్తికీ అతను చేసిన మంచి లేక చెడు పనులను బట్టి అల్లాహ్ అతనికి బహుమానం ఇవ్వటమో, శిక్ష విధించటమో జరిగి తీరుతుంది. ఇదే విధంగా ప్రపంచంలో కూడా తాత్కాలికం గా అనేకమందికి కొన్ని అధికారాలుంటాయి. కాని పరలోకంలో మాత్రం అధికారాలన్నీ అల్లాహ్ హస్తగతం అవుతాయి. తీర్పుదినాన ఆయన తిరుగులేని సార్వభౌమా ధికారిగా ఉంటాడు. "ఈ రోజు విశ్వసామ్రాజ్యాధికారం ఎవరిదో చెప్పండి?'' అంటూ ఆనాడాయన ప్రశ్నిస్తాడు. "తిరుగులేని వాడు, ఏకైకుడైన అల్లాహ్ దే'' అంటూ ఆయనే సమాధానం కూడా ఇస్తాడు (అల్ మోమిన్ 16) "ఆనాడు, ఏ మనిషీ ఎవరికొరకైనా ఏదన్నా చెయ్యగలగట మన్నది అసంభవం, ఆ రోజు అధికారమంతా అల్లాహ్ చేతుల్లోనే ఉంటుంది.'' (ఇన్ ఫితార్ 19) అదీ తీర్పుదినమంటే!

ఇబాదత్ అంటే ఒకరి ప్రసన్నతను చూరగొనెం దుకు అత్యంత అణుకువను, అశక్తతను, వినయ విన మ్రతలను అభివ్యక్తం చేయటం అని భావం. ఇబ్నె కథీర్ మాటల్లోనే చెప్పాలంటే, "షరిఅత్‌లో సంపూర్ణమైన ప్రేమ, అభిమానం, భయము, భక్తీ వీటన్నింటి సమ్మేళనమే ఇబాదత్.'' అంటే ఎవరిపట్లనయితే ప్రేమాభిమానాలు కలిగి ఉంటామో, ఆయన శక్తియుక్తుల ముందు తమ నిస్సహాయ స్థితినీ, దైన్యస్థితినీ వ్యక్త పరచాలి. ఆ శక్తి

మంతుడు తమను నిలదీసి అడుగుతాడన్న భీతి కూడా ఆ దాస్యంలో తొణకిసలాడుతూ ఉండాలి. విషయాన్ని సాదాసీదా చెప్పవలసి ఉంటే "నా బుదుక, వ నస్తయీనుక" (మేము నిన్ను ఆరాధిస్తాము, సహాయం కొరకు నిన్ను అర్థిస్తాము) అని అనబడేది. కాని, అల్లాహ్ ఇక్కడ "ఇయ్యాక నాబుదు వ ఇయ్యాక నస్తయీన్" అని నొక్కి వక్కాణించి ఈ వాక్యానికి ప్రత్యేకతను, వైశిష్ట్యాన్ని కల్పించాడు అంటే దీని అర్థం: "ఓ అల్లాహ్! మేము నిన్నే ఆరాధిస్తున్నాము. సహాయం కోసం నిన్ను మాత్రమే అర్థిస్తున్నాము" అని.

దీని ప్రకారం అల్లాహ్‌ను గాక వేరొకరిని పూజించటం గానీ, సహాయం కొరకు వేరితరులను మొర పెట్టుకోవటం గానీ ధర్మసమ్మతం కాదు. ఈ పదాల ద్వారా షిర్క్ (అల్లాహ్ కు భాగస్వాముల్ని నిర్ణయించటం) నిర్ద్వంద్వంగా ఖండించబడింది. కాని హృదయాలలో షిర్క్ రోగం తిష్ఠవేసి ఉన్నవారు ఈ మూలాంశాన్ని విస్మరించి, అపోహలో పడిపోయి, భ్రమలకులోనై పిడివాదానికి దిగుతారు. మనం జబ్బుపడినప్పుడు డాక్టరు సహాయం పొందటం లేదా? ఇల్లాలి సేవల్ని పొందటం లేదా? ఇరుగు పొరుగువారి తోడ్పాటును, డ్రైవరు సాయాన్ని పొందటం లేదా? అని దబాయిస్తారు. ఈ విధంగా వాళ్లు, అల్లాహ్ గాక వేరితరుల సహాయాన్ని అర్థించటం కూడా సమ్మతమేనని మీరు ఒప్పుకునేలా చేయటానికి ప్రయత్నిస్తారు. నిజానికి కారణాలకు లోబడి ఇతరుల సహాయాన్ని కోరటం, సహాయపడటం షర్క్ కానే కాదు. ఇదైతే దేవుడు సమ్మతించి ఆమోదించిన వ్యవస్థ. ఆ వ్యవస్థలోని పనులన్నీ బాహ్యాకారకాలకు అనుగుణంగానే జరుగుతాయి. కడకు దైవప్రవక్తలు సయితం మనుషుల సహాయసహకారాలను పొందుతూ ఉంటారు. దైవప్రవక్త హజ్రత్ ఈసా అలైహిస్సలాం తన జాతి జనులనుద్దేశించి, 'అల్లాహ్ (ధర్మం) కొరకు నాకు సహాయపడేవారు మీలో ఎవరున్నారు?' అని అడిగారు (అస్సఫ్ 14). అల్లాహ్ స్వయంగా విశ్వాసులనుద్దేశించి, "సత్కార్యం, దైవభక్తికి సంబంధించిన విషయాలలో ఒకరికొకరు సహకరించండి" అని సెలవిచ్చాడు. (అల్ మాయిదా:2)

మరి ఇటువంటి సహాయసహకారాలు నిషేధించ బడటంగానీ, షిర్క్‌గా అభివర్ణించబడటం గానీ జరగలేదు. పైగా ఇలాంటి పనులు జరగాలని ప్రోత్సహించటమైంది. ఇలాంటి సత్కార్యాలు ప్రశంసనీయంగా పేర్కొనబడ్డాయి. వాస్తవమైన షిర్క్‌తో దీనికి ఎటువంటి సంబంధమూ లేదు.

బాహ్యాపరమైన కారకాల రీత్యా సహాయం చేయటం ఏమాత్రం చేతకాని వానిని, సహాయం చేయజాలని వానిని "సహాయం చెయ్యి" అని అర్థించటమే అసలు షిర్క్. ఉదాహరణకు: చనిపోయిన ఒకానొక వ్యక్తిని సహాయం కోసం మొరపెట్టుకోవటం, అతడు కష్టాల నుండి గట్టెక్కిస్తాడనీ, అక్కరలు తీరుస్తాడని తలపోయటం, లాభనష్టాలు అతని అధీనంలో ఉన్నాయని ఊహించటం, దగ్గరున్నవారు పిలిచినా, దూరమున్నవారు మొరపెట్టుకున్నా, ప్రతి ఒక్కరి మొరలను ఆలకించే 'శక్తి' అతనిలో ఉందని నమ్మటం ఇదంతా దైవానికి వేరొకరిని సహవర్తులుగా నిలబెట్టడంగా, భాగస్వామ్యం కల్పించటంగా, దేవుని లక్షణాలను వేరొకరికి ఆపాదించటంగా పరిగణించబడుతుంది. ఇదే షిర్క్! దురదృష్టవశాత్తూ ముస్లిం దేశాలలో సయితం ఇటువంటి షిర్క్ వర్థిల్లుతోంది. మహనీయుల (ఔలియాల) పట్ల ప్రేమ కలిగి ఉండటం అవసరం మరి! అంటూ ముస్లింలు ఈ ప్రేమాభిమానంలో అతిశయిల్లి రాగానపడి షిర్కుకు ఒడిగడుతున్నారు. ఇటువంటి పోకడలబారి నుంచి అల్లాహ్ మనల్ని కాపాడుగాక!

తౌహీద్ (ఏకదైవోపాసన) మూడు రకాలు. ఈ సందర్భంగా ఏకదైవోపాసనకు సంబంధించిన ఈ మూడు రకాలను, క్లుప్తంగానయినా సరే వివరించటం సమంజసం అనిపిస్తోంది. అవేమంటే 1. తౌహీదె రుబూబియత్ 2. తౌహీదె ఉలూహియత్ 3. తౌహీదె అస్మా వ సిఫ్ఫాత్.

తౌహీదె రుబూబియత్ అంటే భావం:

ఈ మొత్తం విశ్వానికి సృష్టికర్త, యజమాని, పోషకుడు, కనిపెట్టుకుని ఉన్నవాడు, వ్యూహ రచయిత కేవలం అల్లాహ్ మాత్రమే. నాస్తికులు మినహా మిగిలిన

వారంతా ఈ తౌహీద్ ను అంగీకరిస్తారు. ఆఖరికి బహు దైవోపాసకులు సయితం ఈ దృక్పథాన్ని ఒప్పుకున్నారు. ఒప్పుకుంటున్నారు. మక్కాకు చెందిన బహుదైవారాధకుల (ముష్రిక్కుల) ఒప్పుకోలును గురించి ఖుర్ఆన్ ఇలా అభివర్ణించింది: "ఓ ప్రవక్తా! వారిని అడగండి: ఆకాశం నుంచీ, భూమి నుంచీ మీకు ఉపాధినొసగే వాడు ఎవడు? (మీ) వినేశక్తీ, చూసే శక్తీ ఎవరి అధీనంలో ఉన్నాయి? నిర్జీవమైన దాన్నుంచి జీవమున్న దాన్ని, జీవమున్న దాన్నుంచి జీవము లేని దాన్ని తీసే వాడెవడు? అసలీ విశ్వవ్యవస్థను నడుపుతున్న వాడెవడు? 'అల్లాహ్' అని వారు తక్షణమే అంటారు" (యూనుస్ 31)

మరొకచోట ఇలా అనబడింది: "భూమ్యాకాశాలను సృష్టించిన వాడెవడు? అని వారినడిగితే, 'అల్లాహ్' అని వాళ్లు చెబుతారు"(అజ్జుమర్-38)

వేరొకచోట సెలవీయబడింది: "ఈ భూమి, భూమిలో ఉన్నదంతా ఎవరిదో మీకు తెలిస్తే చెప్పండి?" అని వారిని అడుగు. 'అల్లాహ్ దే' అని వారు చెబుతారు. మరలాంటప్పుడు మీరు ఎందుకు గ్రహించటం లేదు? అని వారితో అను. ఇంకా సప్తాకాశాలకూ, మహోన్నత మైన సింహాసనానికి అధిపతి ఎవరని కూడా వారిని ప్రశ్నించు. 'అల్లాహ్' అని వారు తడబడకుండా సమాధానమిస్తారు. మరి అటువంటప్పుడు మీరు ఆయనకు ఎందుకు భయపడటం లేదు? అని వారిని నిలదియ్యి" (అల్ మోమినూన్ : 84, 89)

తౌహీదె ఉలూహియత్:

అంటే భావం అన్ని రకాల ఆరాధన (ఇబాదత్) లకు, దాస్యాలకు, వేడుకోళ్ళకు అర్హుడు అల్లాహ్ మాత్రమే. ఎవరైనా ఒక ప్రత్యేక వ్యక్తి మెప్పుకోసం లేక అతని అప్రసన్నతకు గురవుతామేమోనన్న భయం కొద్దీ చేసే ప్రతి పనీ ఆరాధన (ఇబాదత్) గానే భావించబడుతుంది. అందు చేతనే నమాజ్, ఉపవాసం, హజ్, జకాత్ వంటి క్రియలు మాత్రమే ఆరాధనలు కావు ఒకానొక ప్రత్యేక అస్తిత్వం ఎదుట అభ్యర్థించుకోవటం, అతని పేర మొక్కుకోవటం, మొక్కుబడులు తీర్చుకోవటం, అతని ఎదుట బుద్ధిగా చేతులు కట్టుకుని నిలబడటం, అతని చుట్టూ ప్రదక్షిణ చేయటం, అతని సమక్షంలో భయభక్తులను ప్రదర్శించటం, అతను తమకేదైనా అనుగ్రహిస్తాడేమోనని ఆశగా నిరీక్షించటం ఇత్యాదులన్నీ ఆరాధన (ఇబాదత్) గానే పరిగణించబడతాయి. మరి ఇటువంటి పనులన్నీ ఒక్కడైన అల్లాహ్ కోసమే చేయాలి. ఇదే తౌహీదె ఉలూహియత్ (అయితే బాహ్య కారకాల కనుగుణంగా బ్రతికి ఉన్న మనుషుల వద్దకు వెళ్ళి, వారి నుండి ఏదైనా ఆశించటం, వారి యెడల వినయ వినమ్రతలను కలిగి ఉండటం మాత్రం 'తౌహీద్' కు విరుద్ధం కాదు). సమాధి పూజ వ్యాధికి లోనయిన సామాన్యులు, ప్రముఖులు ఈ 'తౌహీదె ఉలూహియత్' లో షిర్క్ కు ఒడిగడు తుంటారు. ఇటువంటి ఆరాధనలను వారు సమాధులలో ఖననం చేయబడినవారి నుద్దేశించి చేస్తుంటారు. ఇది ముమ్మాటికీ షిర్కే!

తౌహీదె అస్మా వ సిఫ్పాత్:

అంటే భావం ఖుర్ఆన్ మరియు హదీసులలో అల్లాహ్ గురించి చెప్పబడిన గుణగణాలను, లక్షణాలను ఏమాత్రం వక్రీకరించకుండా, వాటిలో ఎలాంటి మార్పులు చేర్పులు చేయకుండా యథాతథంగా అంగీకరించటం. అంటే ఆ గుణగణాలు వేరొకరిలో కూడా ఉన్నాయన్న భావనకు సుతరామూ తావీయకూడదు.

ఉదాహరణకు: అగోచర జ్ఞానం అల్లాహ్ గుణం, లేదా దూరాన ఉన్నవారు మొరపెట్టుకున్నా, చేరువలో ఉన్న వారు ఫిర్యాదు చేసినా అందరి గోడునూ ఆయన వింటాడు అనేది ఇంకొక గుణం. విశ్వమండలంలో ఏదైనా సరే చేయగల అధికారం ఆయనకు ఉంది అనేది ఇంకొకటి. ఇలాంటివే అనేకానేక గుణగణాలు ఆయన సొంతం. మరి అటువంటి గుణగణాలలో ప్రవక్తనో, వలీనో, సజ్జనులనో చేర్చరాదు. ఒకవేళ వారిని కూడా సహవర్తులుగా చేర్చి, ఆ మహనీయులకు కూడా అటువంటి గుణాలే ఉన్నాయని భావిస్తే అది ముమ్మాటికీ 'షిర్కే' అవుతుంది.

హిదాయత్:

అంటే మార్గదర్శకత్వం వహించటం, తిన్నని

త్రోవలో నడపటం, గమ్యస్థానానికి చేర్చటం అని భావం. ఇదే అరబీలో సద్బుద్ధి, సత్ప్రేరణ, నిదర్శనంగా కూడా అభివర్ణించబడింది. అంటే మాకు ఋజుమార్గం వైపు దర్శకత్వం వహించు! ఆ మార్గంపై నడిచే సద్బుద్ధి నొసగు!! ఆ మార్గంపై కు సహన స్థయిర్యాలను ప్రసాదించు !! తద్వారానే మేము నీ ప్రసన్నతను చూరగొనగలము అన్నది దీని మతలబు. మరి ఈ ఋజుమార్గం కేవలం మనిషి బుద్ధీజ్ఞానాల వల్ల, అతని తెలివితేటల వల్ల ప్రాప్తించదు. దానికి దైవకటాక్షం ఎంతో అవసరం. ఈ ఋజుమార్గమే ఇస్లాం. ఆ మార్గాన్నే అంతిమ దైవప్రవక్త (సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం) లోకానిక విడమర్చి చెప్పారు. ఆ మార్గాన్ని పొందటమెలాగో ఖుర్‌ఆన్ మరియు హదీసులు పూసగుచ్చినట్లుగా మనకు వివరిస్తున్నాయి.

దైవకటాక్షం పొందినవారు:

ఈ కోవకు చెందిన వారెవరో ఖుర్‌ఆన్ వివరించింది. అన్నిసా సూరాలో పేర్కొనబడినట్లుగా "ఎవరయితే అల్లాహ్ మరియు ఆయన ప్రవక్తకు విధేయులై ఉంటారో వారు (ప్రళయదినాన) దైవకటాక్షం పొందిన వారితో ఉంటారు. అంటే దైవప్రవక్తలు, సత్యసంధులు, అమరగతులు, సద్వర్తనులు. అటువంటి వారి సహచర్యం ఎంతో మంచిది కదా!" (అన్నిసా : 69)

దైవానుగ్రహానికి పాత్రులైన వారి ఈ మార్గం దైవవిధేయత మరియు ప్రవక్త విధేయతల మార్గమే తప్ప వేరొక మార్గం కాదన్న సంగతి కూడా ఈ ఆయతులో స్పష్టంగా చెప్పబడింది.

ఆగ్రహానికి గురైన వారు, అపమార్గానికి లోనైనవారు:

ఆగ్రహానికి గురైనవారంటే యూదులు, అపమార్గానికి లోనైన వారంటే క్రైస్తవులని భావం. ఈ విషయంలో ఖుర్‌ఆన్ వ్యాఖ్యాతల మధ్య ఎలాంటి అభిప్రాయభేదం లేదని ఇబ్నె అబీ హాతిమ్ అంటున్నారు. (ఫతహుల్ ఖదీర్). అందుకే ఋజుమార్గాన నడవాలని కోరుకునేవారు యూదులు, క్రైస్తవుల మార్గవిహీనతకు దూరంగా మసలు కోవటం ఎంతో అవసరం. యూదుల మార్గభ్రష్టతకు తార్కాణం ఏమిటంటే, వాళ్ల తెలిసి కూడా ఉద్దేశ్యపూర్వకంగా సన్మార్గాన నడిచేవారు కారు. దైవ వాక్కులలో ప్రక్షిప్తాలు చేసేవారు. ప్రతి దానికీ వంకలు పెట్టేవారు. ఉజైర్ ను వారు దేవుని కుమారునిగా నిలబెట్టారు. ఏదేని విషయాన్ని ధర్మం (హలాల్) గానో, అధర్మం (హరాం) గానో ఖరారు చేసే అధికారాన్ని వారు తమ ఆచార్యులకు, మతాధికార్లకు కట్టబెట్టారు. ఇక క్రైస్తవులు చేసిన ఘోరమైన తప్పిదం ఏమిటంటే, వాళ్ళు దైవప్రవక్త హజ్రత్ ఈసా అలైహిస్సలాం ప్రేమలో అతిశయిల్లారు. ఆయన్ని దేవుని కుమారునిగా ఖరారు చేశారు. 'త్రిత్వం' (మూడు దైవాల భావన) ను సృష్టించి గందరగోళ స్థితికి కారకులయ్యారు. అత్యంత శోచనీయమైన విషయం ఏమిటంటే ముహమ్మద్ సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం అనుచర సమాజంలో సయితం ఇటువంటి అయోమయావస్థ నెలకొంటున్నది. ప్రవక్త పట్ల ప్రేమాతిశయంతో కొందరు మహానుభావులు తమదైన శైలిలో తొక్కే పుంతలు మార్గభ్రష్టతకు దారి తీసేలా పరిణమిస్తున్నాయి. ఈ కారణంగానే వారు ఇహలోకంలోనే పరాభవానికి గురవుతున్నారు. అల్లాహ్ వారిని ఈ మార్గభ్రష్టతల లోయల్లోనుంటి బయట పడవేయుగాక!

ఫాతిహా సూరా చివర్లో 'ఆమీన్' పలకటం అత్యంత మహత్పూర్వకమని మహనీయ ముహమ్మద్ సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం పదే పదే తాకీదు చేయటం గమనార్హం. అందుకే (నమాజులో) ఇమామ్, ముఖ్తదీలు ప్రతి ఒక్కరూ 'ఆమీన్' పలకాలి. "బిగ్గరగా చేసే నమాజులలో దైవప్రవక్త సల్లల్లాహు అలైహి వసల్లం హెచ్చు స్వరంతో 'ఆమీన్' పలికేవారు. ప్రియ సహచరులు కూడా బిగ్గరగా ఆమీన్ పలికే సరికి మస్జిద్ ఆమీన్ శబ్దంతో ప్రతిధ్వనించేది". (ఇబ్నె మాజా, ఇబ్నె కథీర్). ఆమీన్ బిగ్గరగా పలకటం సున్నత్ (దైవప్రవక్త సంప్రదాయం). ఇది ప్రవక్త ప్రియసహచరుల ఆచరణ కూడా. ఆమీన్ కు పలు అర్థఆలు ఇవ్వబడ్డాయి. 'ఆమీన్' అంటే తథాస్తు అనీ, 'ఓ అల్లాహ్! మా ప్రార్థనను స్వీకరించు' అనీ, 'మా ఆశను అడియాశ చేయకు' అనీ భావం.

తెలుసుకోవాల్సిన అరబీ పదాలు

అరబ్	తెలుగు..		
మూదిర్	ఓనర్ (యాజమాని)	హమ్మామ్	బాత్రుమ్
షేక్	రాజు	ఫోగ్(క్)	పైన
సక్కీన్	కత్తి	తహద్(తహెద్)	క్రింద
మొఇన్	వంట పాత్రలు	దఖల్	లోపల
ఇసార్	ఎడమ వైపు	బర్రా	బయట
ఇమెన్	కుడి వైపు	మతార్	వర్షం
సిదా	సిద్దానె.. ఇగా	హార్	ఎండ,వేడి
వరా	వెనుకకు	బరిత్	చాలి, చల్లగా
రిజ్జా	తిరిగిరా	ముప్తా	తలాపుచేవి
దవ్వార్(దువ్వర్)	రింగురోడ్డు	సకల్	చాలు
జిద్దామ్(గుద్దామ్)	ముందు	బాప్	తలుపు
మిన్ని	ఇక్కడ	బత్తల్	తియ్యి
మిన్నాక్	అక్కడ	సబర్	అగుము
కెఫ్	ఎలా	కల్లి	ఉండు
వెన్	ఎక్కడ	తఖిర్	లేట్
లెష్	ఎందుకు	మాఫి(లా)	లేదు
రో	వెల్లు	ఫి..	ఉంది
తాల్	ఇటు రా	చద్దవ్(కద్దాఫ్)	అబద్దం
మీన్(మీను)	ఎవరు	చమ్(కమ్)	ఎంతా
జిస్సర్(కుబ్బర్)	బ్రిడ్జ్	అకిత్(వల్లా)	నిజంగా
వగ్గఫ్	పక్కకు అపు	జెన్	మంచిది
ఇర్కబ్	ఎక్కు	కబిర్	పెద్ద
నజ్జల్	దీగు	సహిర్	చిన్న
ఎగ్లిస్ గెద్(గెది)	కుర్చొ	వజిత్	ఎక్కువ
ఇషారా	సిగ్నల్	స్వాయా	కొంచెము
రెడర్	కెమెరా	సువయ్	మెల్లిగా
తరిక్	రోడ్డు	సురా	త్వరగా
సయ్యారా	వాహనము(బండి)	నాకు ఆరోగ్యం సరిలేదు	అన మర్రిద్
ముకలఫా	జరిమానా (ఫైన్)	నేను హాస్పిటల్ కు వెళ్ళాలి	ఎబి రో ముస్తిశ్ఫ
మక్తబ్	ఆఫీస్	ఎడమ వైపుకు వేళ్ళు	రో ఇషార్

హజ్ యాత్రికులకు సూచనలు...

1. నియమ నిబంధనలను నేర్చుకోవటం:

ప్రతి ఒక్కరు హజ్ యొక్క షరతులు మరియు తప్పని సరిగా ఆచరించవలసిన ఆచరణలు, హజ్ యొక్క మూలస్థంభాలు మరియు సున్నత్ విధానములు పూర్తిగా నేర్చుకుని అల్లాహ్ ఆదేశించిన ఈ ఆరాధనను సరైన జ్ఞానంతో ఉత్తమంగా నెరవేర్చటానికి ప్రయత్నించాలి. హజ్ గురించి తెలుసుకునే అవకాశం ఉన్నా, తెలుసు కోవటానికి ఎటువంటి ప్రయత్నం చేయకుండా, అజ్ఞానంతోనే ఏదో విధంగా పూర్తిచేయాలనుకోవటం అవివేకం. చేయకూడని పనులు చేయటం ద్వారా తప్పులు జరిగి, హజ్ నిర్వీర్యం కావటానికి అవకాశం ఉంది. హజ్ యాత్ర గురించి **ఏపి స్టేట్ హజ్ కమిటీ ప్రచురించిన హజ్ బుల్లెటిన్**తో పాటు అనేక పుస్తకములు వివిధ భాషలలో అందుబాటులో ఉన్నాయి. హజ్ యాత్రికులు వీటిని తప్పనిసరిగా చదవాలి. తెలుసుకోవాలి. ఏదైనా విషయం అర్థం కాక పోతే, ఉలేమాలను లేక జ్ఞానవంతు లను సంప్రదించి తెలుసుకోవాలి

2. హజ్ యాత్రలో గుర్తుపెట్టుకోవాల్సినవి:

1. నమాజు సమయం అయినప్పుడు, వెంటనే చేస్తున్న పని ఆపి, నమాజు కోసం తయారు కావాలి. నమాజును ఆలస్యం చేసే లేక నమాజును నిరోధించే ఏ పనిలోను అల్లాహ్ యొక్క శుభాలు ఉండవు.

2. మీ ఖాళీ సమయాలలో, వీలయినంత ఎక్కువగా ఖుర్ఆన్ పఠనం మరియు కంఠస్థం చేయటానికి ప్రయత్నించాలి. మీరు చదివే ప్రతి ఒక్క అక్షరానికి కనీసం 10 పుణ్యాలు లభిస్తాయనే హదీస్‌ను మరిచిపోవద్దు.

3. తోటి వారితో మంచిగా ప్రవర్తించండి, ఉత్తమమైన పద్ధతిలో వ్యవహరించండి.

4. ఎటువంటి ప్రయోజనం కలిగించని అనవసర విషయాల గురించిన వాదనలు, ఘర్షణలు చేయవద్దు. దీని వలన మీ అమూల్యమైన దుఆల సమయం వృధా అవుతుంది. అల్లాహ్ వీటిని నిషేధించాడు. సూరహ్ బఖరా 2:197 వచనంలో అల్లాహ్ ఇలా ప్రకటిస్తున్నాడు 'హజ్ సమయంలో అతడు కామచేష్టలకూ, దుష్కార్యాలకూ, ఘర్షణలకూ దూరంగా ఉండాలి. మీరు చేసే ప్రతి పుణ్యకార్యం అల్లాహ్‌కు తెలుస్తుంది'. కాబట్టి హజ్ యాత్రకోసం సంకల్పం(నియత్) చేసుకున్న ప్రతి ఒక్కరు, అన్ని విధాల తప్పుడు మాటలను, పదాలను పలుక రాదు. నాలుకను పూర్తిగా అదుపులో ఉంచుకోవలెను. ఏదేని కారణం వలన అల్లాహ్ యొక్క ధ్యానంలో, స్మరణలో నాలుకను బిజీగా ఉంచలేక పోయినా, అనవసరపు మాటలతో దానిని బిజీ చేయవద్దు. ప్రతి హజ్ యాత్రికుడు అరఫాత్, మీనా, ముజ్దలిఫాలలో సమయాన్ని తమకు ఇహపరలోకాలలో ప్రయోజనం కలిగించేలా ఇస్లామీయ ధర్మ విషయాలు నేర్చుకోవటంలో, తోటివారికి సహాయ పడటంలో, అల్లాహ్ యొక్క ధ్యానంలో, వివిధ ఆరాధనలలో, నమాజ్‌లో పూర్తిగా గడపాలి. హాని కలిగించే విషయాలు, మాటలతో సమయాన్ని వృధా చేయటం నుండి దూరంగా ఉండండి.

5. ఇస్లాం ధర్మం ప్రకారం జీవిస్తున్న స్నేహితుడితో హజ్ యాత్ర చేయటానికి ప్రయత్నించండి. తోటివారిలో అటు వంటి వ్యక్తిని కనిపెట్టి వారితో ఎక్కువగా ఉండటానికి ప్రయత్నించాలి.

6. మీకు తెలిసిన వివిధ ఇస్లామీయ కార్యక్రమాల నుండి ప్రయోజనం పొందటానికి ప్రయత్నించాలి.

7. మీ గ్రూపు అమీర్ అనుమతి లేకుండా వేరే చోటుకి వెళ్ళవద్దు. మీకు వేరే చోటుకి వెళ్ళవలసిన అవసరం ఏర్పడినట్లయితే, ఆరోగ్యం పాడైతే, అలసిపోతే, మీ గ్రూపు అమీర్‌కు వెంటనే తెలియజేయాలి. దీని వలన మీకు త్వరగా సహాయం అందించటానికి అవకాశం ఉంటుంది.

8. హజ్ యాత్ర మొదలైనప్పటి నుండి తిరిగి వచ్చేవరకు పొగత్రాగటం (సిగరెట్) పూర్తిగా నిషేధించబడినది.

ఒంటరిగాఉన్నా(బాత్రూమ్‌లోనైనా సరే), అందరితో ఉన్నా, ప్రయాణంలో ఉన్నా, తమ తమ టెంట్‌లలోఉన్నా, మొత్తం హజ్ యాత్రలో అస్సలు పొగ త్రాగరాదు.

9. విశ్రాంతి, విరామ సమయాలలో పూర్తి నిశ్శబ్దాన్ని పాటించాలి.

10. మీకు ఏదైనా సందేహం కలిగినా, ఏదైనా సమస్య వచ్చినా, ఏ ఇబ్బంది కలిగినా, మీ గ్రూపుకు బాధ్యత వహిస్తున్న ధర్మ ప్రచారకుడిని(దాయిని) లేదా ఖాదిముల్ హుజ్జాజ్‌ను వెంటనే సంప్రదించాలి. ఇన్షాఅల్లాహ్ మీకు సరైన సహాయం ఉత్తమమైన రీతిలో వెంటనే లభిస్తుంది. అలా వీలుపడక పోతే కనీసం మీతో ఉన్న ముఅఉల్లిమ్ (సూపర్‌వైజర్) నైనా సంప్రదించాలి.

3. ఈ విషయాలను మరచిపోవద్దు:

1. మీతో పాటు ఇహ్రామ్, బెల్టు, సబ్బు, రబ్బరు చెప్పులు, టూత్ బ్రష్, టూత్ పేష్టు మొదలైన పర్సనల్ వస్తువులు ఒక చిన్న బ్యాగులో సర్దుకుని తీసుకువెళ్ళండి. దీనిని బస్సు క్రింది భాగంలోని లగేజీ ప్రాంతంలో ఉంచాలి. ఇంకో ఇహ్రామ్ మరియు బెల్టు మాత్రం వేరే చేతి సంచిలో బస్సులోని తమ తమ సీటు పై భాగంలో పెట్టుకోండి.

2. హజ్ యాత్రకోసం ప్రత్యేకంగా ప్రింట్ చేసిన పుస్తకాన్ని మీతో పెట్టుకోండి.

3. మీతో పాటు బ్లాంకెట్లు, పరుపులు తీసుకు రావద్దు. అవసరమైన చోట అందజేస్తారు.

4. ప్రతి ఒక్కరు తోటి ప్రయాణికుడికి వీలయినంతగా సహాయసహకారాలు అందజేయటానికి మనస్పూర్తిగా ప్రయత్నించండి. వారు కూడా మీలాగే అల్లాహ్ యొక్క గౌరవ అతిథులనే విషయం మరచిపోవద్దు.

4.హజ్ ముందు చేయవలసిన పనులు:

హజ్ ఎన్నో శారీరక, మానసిక ఇబ్బందులతో కూడుకున్న ప్రయాణం. అందుకు చాలా సహనం, ఓపిక అవసరం. మీ నమాజ్ చక్కదిద్దు కోండి. నమాజ్‌లో, హజ్‌లో పఠించవలసిన దువాలను కంఠస్తం చేసుకోండి. మెడికల్ చెకప్ చేయించుకొని అవసరమైన మందులు క్రమం తప్పకుండా వాడండి. లిఫ్ట్, ఎస్కలేటర్ ఉపయోగించడం తెలుసుకోవాలి. మీరు రోజు తినే ఆహారం కాకుండా సౌదీలో తినడానికి మీరు ప్లాన్ చేసుకున్న ఆహారాన్ని ఇప్పట్టి నుంచే అలవాటుచేసుకోండి. హజ్ క్యాంప్‌లకు వెళ్ళి మీ అనుమానాలన్నీ తీర్చుకొని ఫిట్‌గా వుండండి. తీసుకువెళ్ళాల్సిన బట్టలు, వంటసామాగ్రి తదితర వస్తువుల జాబితా సిద్ధం చేసుకోండి.

హజ్, ఉమ్రా నిర్వహించుటకు తన హలాల్ సంపాదన మాత్రమే ఉపయోగించాలి. దైవప్రవక్త ఇలా తెలిపారు. హలాల్ సంపాదనతో మానవుడు హజ్ కొరకు బయలు దేరునప్పుడు లబ్బైక్ అల్లాహుమ్మ లబ్బైక్ అని హజ్ యాత్రికుడు పలికినప్పుడు ఆకాశం నుంచి జవాబుగా ఈ అరుపులు ప్రతిధ్వనిస్తాయి. లబ్బైక్ వ సఅదైక్ (చిత్తము, సౌభాగ్యం) నీ దారి భత్యం స్వచ్ఛమైనది. నీ ప్రయాణ ఖర్చు స్వచ్ఛమైనది. నీ హజ్ పవిత్రమైనది. పాపభారానికి దూరంగా వుంది. ఒక వేళ పాపపు డబ్బుతో హజ్‌కు బయలుదేరితే లబ్బైక్ అల్లాహుమ్మ అని పలికినప్పుడు ఆకాశం నుంచి జవాబుగా ఈ అరుపులు ప్రతిధ్వనిస్తాయి. లబ్బైక్ వలాసాదైక్ (వద్దే వద్దు, నీరాక శుభము కాదు) నీ దారి భత్యం పాపపు సొమ్ముతో కూడి ఉంది. నీ దారి ఖర్చులు తప్పుడివే. నీ హజ్ అశుభం.

5. ముఖ్యమైన విషయం:

గ్రూపులో బయలుదేరిన యాత్రికులందరూ, తిరిగి ఆంధ్రప్రదేశ్ వచ్చే వరకు ఎట్టిపరిస్థితులలోను ఎటువంటి కారణం వలనైనా సరే, గ్రూపును వదలకూడదు. ఎవరైనా తమ దూరదేశాల నుండి హజ్ కోసం వచ్చిన బంధువులను, స్నేహితులను కలవాలనే ఆలోచనలతో ఉన్నట్లయితే, గ్రూప్ అమీర్‌కు తెలియజేయాలి. మక్కా చేరిన తర్వాత, గ్రూపును వదిలి వేరే వారితో గడపటం పూర్తిగా నిషేధించబడినది. ఇది హాజీల శ్రేయస్సుకోసం లాభదాయకం. ఎమర్జన్సీలో సంప్రదించవలసిన వ్యక్తుల ఫోను నెంబర్లు చిన్న పేపరు పై వ్రాసుకుని ఎల్లప్పుడూ దగ్గరగా ఉంచు కోవాలి. మధ్య మధ్యలో వారికి ఫోను చేసి మీ క్షేమసమాచారాలు తెలియజేస్తూ ఉండాలి.

-డా.ఫజలుల్లా ఖాన్

سے چوتھا کلمہ پڑھتے رہینگے۔ کیونکہ یہ یوم عرفہ کی سب سے بہترین دعا ہے جو حدیث سے ثابت ہے۔ پھر اپنے لئے اپنے اولاد کیلئے، اپنے مرحومیں کی مغفرت کیلئے سارے عالم کے مسلمانوں کیلئے اور اپنے حج کی قبولیت کے لئے دعا مانگیں گے کیونکہ یہ دعا کی قبولیت کا خاص وقت اور خاص مقام ہے۔ اس طرح حج کا دوسرا فرض یعنی وقوف عرفات پورا ہو جائیگا۔

سوال : عرفات سے مزدلفہ کے لئے روانگی کب ہوگی؟

جواب : 9 ذی الحجہ کے دن غروب آفتاب کے بعد مغرب کی نماز پڑھے بغیر معلم کی بسوں میں یا ٹرین کے ذریعہ عرفات سے مزدلفہ روانہ ہو جائینگے اور پیدل چلنے کی قدرت ہو تو پیدل چلیں گے۔

سوال : 9 اور 10 ذی الحجہ کی درمیانی رات مزدلفہ میں کیا کرینگے؟

جواب : عرفات سے مزدلفہ پہنچے کے بعد مغرب اور عشاء کی نمازیں ملا کر ایک اذان اور دو اقامت کے ساتھ با جماعت یا تنہا ادا کرینگے۔

طریقہ : پہلے مغرب کی 3 رکعت فرض اور عشاء کی 4 رکعت فرض ادا کرنے کے بعد مغرب اور عشاء کی سنت، نفل اور وتر ادا کرینگے۔ پھر تھوڑی دیر آرام کرینگے۔ بعض علماء دین نے مزدلفہ کی رات شب قدر سے بھی زیادہ افضل بتایا ہے۔ اس لئے تھکاں کے باوجود اس رات میں عبادات و دعائیں میں مصروف ہو جائینگے۔ نماز کے بعد رمی جمار کیلئے احتیاطً 80-70 کنکریاں چن لینگے۔

سوال : وقوف مزدلفہ کیا ہے اور اس کا وقت کب سے شروع ہوتا ہے؟

جواب : وقوف مزدلفہ حج کے واجبات میں سے ہے۔ اس کا وقت حنفی مسلک کے مُطابق 10 ذی الحجہ کو صبح صادق سے لیکر سورج نکلنے سے تھوڑا پہلے تک کا ہوتا ہے۔

سوال : وقوف مزدلفہ کے دوران کیا کرینگے؟

جواب : وقوف مزدلفہ کے دوران توبہ واستغفار کے بعد کثرت سے ربنا اتنافی الدنیا...... آخر تک پڑھتے رہینگے۔ (کتاب الدعا ر/275) کیونکہ یہ بھی دعا کی قبولیت کا مقام ہے۔ اس کے بعد مزدلفہ سے منیٰ کیلئے روانہ ہو جائینگے۔ اس طرح واجبات حج کا پہلا واجب وقوف مزدلفہ پورا ہو جائیگا۔

حج کا تیسرا دن 10 ذی الجہ :

سوال : 10 ذی الحجہ کے دن مزدلفہ سے دوبارہ منیٰ پہنچے کے بعد کیا کرینگے؟

جواب : مزدلفہ سے منیٰ پہنچے کے بعد حنفی مسلک کے مطابق 3 کام ترتیب وار کرنے ہوتے ہیں ورنہ دم واجب ہوگا۔

پہلا کام : بڑے شیطان کو کنکریاں مارنا : 10 ذی الحجہ کے دن بڑے شیطان کے قریب جا کر تلبہ پڑھنا بند کر کے بسم اللہ اللہ اکبر کہتے ہوئے 7 کنکریاں ایک کے بعد ایک مارینگے لیکن دعا نہیں کرینگے۔

دوسرا کام : حج کی قربانی کرنا : منیٰ میں قربانی کرنا واجب ہے اسلئے قربان گاہ جا کر اپنی پسند کا جانور خرید کر خود قربانی کرینگے۔ یا حج کمیٹی کے ذریعہ قربانی کرائینگے یہ قربانی بطور شکریہ کی جاتی ہے۔

تیسرا کام : حلق یا قصر کرنا : قربانی سے فارغ ہو کر مرد حضرات کیلئے سر کے پورے بال منڈوائینگے کیونکہ مردوں کیلئے حلق کروانا افضل ہے۔ اور خواتین صرف قصر کرائینگی۔ جس کی وجہ سے احرام کی کچھ پابندیاں ختم ہو جائینگی۔ سوائے بیوی سے ہم بستری کرنے کے۔ اس طرح واجبات حج کا دوسرا، تیسرا اور چوتھا واجب پورا ہو جائیگا۔

سوال : طواف زیارت کیوں اہم ہے اور اس کی ادائیگی کس طرح ہوگی؟

جواب : طواف زیارت حج کا اہم فرض ہے جس کے بغیر حج مکمل نہیں ہوتا۔ طواف کے لئے نہ تو کوئی چھوٹ ہے اور نہ اسکا کوئی بدل ہے۔ ہر حال میں اس کا ادا کرنا فرض ہے اور اسکی تلافی دم دینے سے بھی نہیں ہوگی۔ اور جب تک طواف زیارت نہ کرلیں اس وقت تک بیوی حلال نہیں ہوگی۔

نوٹ : طواف زیارت 10 ذی الحجہ کو کرنا افضل ہے اور 12 ذی الحجہ کے سورج ڈوبنے تک کرنا جائز ہے۔ ورنہ دم واجب ہوگا۔

طواف کی نیت : اے اللہ میں طواف زیارت کرنے کی نیت کرتا ہوں رکرتی ہوں اس کو میرے لئے آسان کر اور قبول فرما۔ طواف زیارت 10 ذی الحجہ کو کرنا افضل ہے اور 12 ذی الحجہ کے سورج ڈوبنے تک کرنا جائز ہے۔ اور اس کے بعد کرینگے تو دم واجب ہوگا۔

طواف کا طریقہ : طواف کا طریقہ وہی ہے جو عمرہ کے طواف کا ہے لیکن اس طواف میں احرام باندھنا، اضطباع کرنا یا رمل کرنا نہیں ہوتا البتہ مقام ابراھیم کے قریب 2 رکعت نماز ادا کرنا ضروری ہے۔ اس طرح حج کے تیسرا فرض یعنی طواف زیارہ پورا ہو جائیگا اور آپ احرام کی تمام پابندیوں سے آزاد ہو جائینگے اور بیوی بھی حلال ہو جائے گی۔

سوال : عورت اگر ناپاک ہو تو کیا طواف زیارت کرسکتی ہے؟

جواب : جی نہیں، جو عورت ناپاک ہو وہ پاک ہونے تک طواف نہ کرے اور نہ ہی تلاوت کلام پاک اور نماز پڑھے البتہ پاک ہونے کے بعد طواف زیارت کرسکتی ہے اس تاخیر کے لئے کوئی دم واجب نہ ہوگا

سوال : حج کی سعی کیا ہے اور کس طرح کی جاتی ہے؟

جواب : حج کی سعی واجبات حج میں سے ہے حج تمتع کرنے والوں کیلئے سعی بھی ضروری ہے ورنہ حج مکمل نہیں ہوگا۔ سعی کا طریقہ بھی وہی ہے جو عمرہ کی سعی کا ہے۔ صفا و مروہ کے درمیاں سعی سے فارغ ہو کر بغیر حجامت کرائے منیٰ واپس آجائیں کیونکہ طواف زیارت کے بعد رات منیٰ میں گذارنا سنت موکدہ ہے۔

سوال : منیٰ میں 11 اور 12 ذی الحجہ کے دن کیا کرینگے؟

جواب : منیٰ میں 11 اور 12 ذی الحجہ کے دنوں میں زوال کے بعد ہر روز تینوں جمرات پر سات سات کنکریاں بسم اللہ اللہ اکبر کہتے ہوئے پہلے چھوٹے شیطان کو بعد درمیانی شیطان کو کنکریاں مار کر قبلہ رخ کھڑے ہو کر دعا کرینگے پھر بڑے شیطان کو کنکریاں مارنے کے بعد دعا کرنے کا حکم نہیں ہے۔ اس طرح حج کا چوتھا اور پانچوان دن پورا ہو جائیگا۔

نوٹ : یاد رکھیں رمی کے دوران چپل ٹوٹ جائے یا رمی کے دوران کنکریان گر جائیں ہرگز اٹھانے کی کوشش نہ کریں ورنہ کچل جانے یا کھندلے جانے کا اندیشہ ہوسکتا ہے۔

سوال : 12 ذی الحجہ کی تینوں جمرات پر رمی کرنے کے بعد کیا کرینگے؟

جواب : 12 ذی الحجہ کے دن کنکریان مارنے کے بعد چاہیں تو فوراً منیٰ سے مکہ مکرمہ کے لئے غروب آفتاب سے پہلے نکل جائینگے۔ کیونکہ غروب آفتاب کے بعد منیٰ سے مکہ مکرمہ کے لئے نکلنا مکروہ ہے۔ اگر 13 ذی الحجہ کی صبح صادق تک منیٰ میں قیام ہو جائے تو اس صورت میں 13 ذی الحجہ کو بھی تینوں جمرات پر رمی کر کے مکہ مکرمہ آجائینگے۔ (احکام حج ص 82) اس طرح الحمد اللہ حج کے پانچ سنت کے مطابق پورے ہو جائینگے۔

سوال : حج کے بعد مکہ مکرمہ میں قیام کے دوران کیا کرینگے؟

جواب : مکہ مکرمہ میں قیام کے دوران وہان کا ہر لمحہ قیمتی تصور کرینگے کیونکہ پتہ نہیں زندگی میں دوبارہ ایسا موقعہ ملے یا نہ ملے اس لئے جہاں تک ہوسکے کثرت سے نفل طواف، عمرہ کرتے رہینگے۔ ہمیشہ گناہوں سے بچتے رہینگے۔ صبر و تحمل سے کام لیتے رہینگے، نمازوں کی پابندی کرتے رہینگے اور دعاؤں کا بھی خاص خیال رکھیں گے کیونکہ دعا ہی اللہ تعالیٰ کی خوشنودی اور اسکی رضا حاصل کرنے کا سبب بن سکتی ہے۔ اور دعا ہی انسان کی تقدیر بدل سکتی ہے۔

سوال : طواف وداع کیا ہے اور کب کرینگے؟

جواب : طواف وداع حج کے واجبات میں سے ہے مکہ مکرمہ سے رخصت ہونے سے پہلے جو طواف کیا جاتا ہے وہ طواف وداع کہلاتا ہے۔ طواف وداع بھی اسی طرح ادا کرینگے جس طرف نفل طواف کیا تھا اور پھر حجرہ اسود کا استلام کر کے اپنے وطن واپس آجائینگے۔ اگر کوئی حاجی طواف وداع کئے بغیر اپنے وطن واپس آجائے تو اس پر دم واجب ہوگا۔ البتہ ناپاکی کی حالت میں عورتوں کیلئے طواف وداع معاف ہے۔

نبی اکرم ﷺ نے سفرِ حج کے دوران اپنے صحابہ کو حج تمتع ادا کرنے کی تاکید کی تھی۔ کیونکہ اس طریقہ کار میں چھوٹ، سہولت اور آسانی ہے۔ ہوسکتا ہے آپ کے بھی حج تمتع کا ہی ارادہ کیا ہو۔ اس لئے حج کے پانچ دن کی ادائیگی کا یہ آسان طریقہ سوال و جواب کی شکل میں سنت کے مطابق صرف ان عازمین حج کے لئے ہے جنہوں نے حج کا پہلا رکن عمرہ ادا کیا ہے۔ ان کی سہولت اور حج کے پانچ دن کی بہتر ادائیگی کیلئے پیش خدمت ہے۔

سوال : حج کے لفظی معنی کیا ہیں؟

جواب : قصد کرنا، ارادہ کرنا۔

سوال : ارادے سے کیا مراد ہے؟

جواب : چند مخصوص ارکانِ حج کی ادائیگی کیلئے مخصوص دنوں میں کعبۃ اللہ کی طرف جانے کا ارادہ کرنا۔

سوال : حج کیا ہے؟

جواب : حج - اسلام کا پانچواں ایک عظیم ترین رکن ہے جس کے بغیر دین اسلام کی تکمیل نہیں ہوتی جس کا اعلان نبی اکرم صلی علیہ وسلم نے حجۃ الوداع کے موقعہ پر کیا تھا۔
حج - تا قیامت جاری رہنے والا اسلام کا اہم رکن ہے جو ہر بالغ، عاقل، صحت مند اور صاحب استطاعت پر زندگی میں ایک بار فرض ہے۔

سوال : حج کی فضیلت کیا ہے؟

جواب : نبی اکرم صلی علیہ وسلم کا فرمان ہے جو شخص صرف اور صرف اللہ کی خوشنودی اور اسکی رضاء حاصل کرنے کی نیت سے حج کرے، جس میں کوئی گناہ نہ ہو فحش باتیں نہ ہو، ریا کاری یا نام و نمود کیلئے نہ کیا ہو تو جب وہ واپس لوٹے گا تو اس طرح پاک وصاف ہوگا جیسا کہ وہ اپنی ماں کے پیٹ سے ابھی ابھی پیدا ہوا ہو۔

سوال : حج کے فرائض اور واجبات کتنے ہیں اور ان کے لئے کیا حکم ہے؟

جواب : فرائض حج تین ہیں۔ (1) حج کی نیت سے احرام باندھ کر تلبیہ پکارنا، (2) عرفات کے میدان میں ٹھہرنا، (3) طواف زیارت کرنا

فرائض کا حکم : یہ ہے کہ ان تینوں فرائض میں سے کوئی فرض اگر چھوٹ جائے تو حج نہیں ہوگا اور نہ ہی اسکی تلافی دم دینے سے ہوگی۔

واجبات حج : حج کے واجبات چھ ہیں۔ (1) وقوف مزدلفہ، (2) شیطان کو کنکریاں مارنا، (3) حج کی قربانی کرنا، (4) حلق یا قصر کرانا، (5) طواف زیارت کے بعد سعی کرنا، (6) طواف وداع کرنا۔

واجبات کا حکم : یہ ہے کہ ان چھ واجبات میں سے کوئی واجب اگر چھوٹ جائے تو حج ہو جائیگا لیکن واجب چھوٹ جانے کی وجہ سے دم واجب ہوگا۔

سوال : ایام حج کب سے کہلاتے ہیں؟

جواب : 8 ذی الحجہ سے 13 ذی الحجہ تک کے دن ایام حج کہلاتے ہیں۔

سوال : حج کا احرام کب اور کہاں سے باندھنگے؟

جواب : حج کا احرام حدود حرم میں کسی بھی جگہ پر 7 یا 8 ذی الحجہ کے دن باندھا جاسکتا ہے۔ کیونکہ حج کے ارکان آٹھویں ذی الحجہ سے شروع ہوتے ہیں۔ اس لئے 7 ذی الحجہ کی رات یا 8 ذی الحجہ کو فجر کی نماز ادا کر کے اپنی قیام گاہ میں حج کی نیت سے احرام باندھ کر تین مرتبہ تلبیہ (لبیک) پکارنے کی وجہ سے احرام میں داخل ہو جائینگے۔

حج کی نیت : اے اللہ میں تیری خوشنودی اور رضاء کیلئے حج کا ارادہ کرتا ہوں رکرتی ہوں اس کو میرے لئے آسان کر اور قبول فرما۔ اس طرح حج کا پہلا فرض یعنی احرام باندھنا پورا ہو جائے گا۔

سوال : احرام باندھنے کے بعد کیا کریں گے؟

جواب : اپنی قیام گاہ میں حج کی نیت سے احرام باندھکر تلبیہ، درود شریف، دعاء و استغفار کرتے ہوئے معلم کی بسوں میں یا ٹرین کے ذریعہ منیٰ کو روانہ ہو جائینگے۔ کیونکہ 8 ذی الحجہ کے دن ظہر سے پہلے منیٰ پہنچنا ضروری ہوتا ہے۔

حج کا پہلا دن : 8 ذی الحجہ :

سوال : منیٰ میں قیام کے دوران کیا کرینگے۔

جواب : منیٰ میں قیام کے دوران کوئی خاص کام کرنا نہیں ہوتا، صرف پانچ وقت کی نمازوں کی پابندی کرنی ہوگی اور ذکر الٰہی، تلاوت پاک، دعاء و استغفار کرتے رہینگے۔ 9 ذی الحجہ کو نماز فجر پڑھکر تکبیر و تہلیل اور کثرت سے تلبیہ (لبیک) پکارتے ہوئے معلم کی بسوں میں یا ٹرین کے ذریعہ منیٰ سے عرفات روانہ ہو جائینگے۔ کیونکہ ظہر سے پہلے عرفات پہنچنا ضروری ہے۔ اس طرح حج کا پہلا دن پورا ہو جائیگا۔

سوال : ایام تشریق کب سے کہلاتے ہیں اور اس کی اہمیت کیا ہے؟

جواب : 9 ذی الحجہ کی نماز فجر سے 13 ذی الحجہ کی نماز عصر تک کے دن ایام تشریق کہلاتے ہیں۔

اہمیت : عرفات، مزدلفہ اور منیٰ میں ہر روز فرض نماز کے بعد تکبیرات تشریق ایک بار پڑھنا واجب ہے۔ مرد حضرات تھوڑی بلند آواز سے اور عورتیں آہستہ سے پڑھیں۔

حج کا دوسرا دن : 9 ذی الحجہ :

سوال : 9 ذی الحجہ کے دن منیٰ سے عرفات پہنچنے کے بعد کیا کرینگے؟

جواب : منیٰ سے عرفات پہنچنے کے بعد اگر ہو سکے تو مسجد نمرہ جا کر خطبہء حج سنینگے اور ظہر اور عصر کی نماز ین امام کے پیچھے ایک ساتھ ملا کر پڑھیں گے ورنہ اپنے اپنے خیموں میں تھوڑی دیر آرام کرنے کے بعد نماز ظہر اپنے وقت پر نماز عصر اپنے وقت پر خیموں میں انفرادی طور پر یا با جماعت ادا کرینگے۔

سوال : دوران حج نمازیں قصر کریں گے یا پوری پڑھینگے؟

جواب : جو حجاج مکہ مکرمہ میں 15 دن یا اس سے زیادہ روز قیام کر چکے ہیں وہ مقیم کہلاتے ہیں اور وہ منیٰ، عرفات اور مزدلفہ میں ہر جگہ تمام نمازیں اپنے اپنے وقت پر پوری ادا کرینگے اور جو آج مسافر ہیں وہ صرف قصر کرینگے۔

سوال : عرفات کیا ہے اور اسکی اہمیت کیوں ہے؟

جواب : عرفات وہ عظیم الشان میدان ہے جہاں حضرت آدم علیہ اسلام اور حضرت حوّا علیہا اسلام کا لمبی جدائی کے بعد ملاپ اور تعارف ہوا تھا اس لے اس کو عرفات کہتے ہیں۔

اھمیت : میدان عرفات میں جبل رحمت کے قریب وقوف کرنا یا کسی اور حصہ میں ٹھہرنا حج کا رکن عظیم ہے۔ جو وقوف عرفات کہلاتا ہے۔ جس کے بغیر حج نہیں ہوتا۔ فرض کرو اگر کس حاجی نے حج کے تمام ارکان ادا کر لیا لیکن میدان عرفات میں وقوف نہیں کیا تو اس کا حج نہیں ہوگا۔

سوال : وقوف عرفات سے کیا مراد ہے؟

جواب : وقوف کے لفظی معنی ٹھہرنا کے ہیں۔ 9 ذی الحجہ کو زوال کے بعد سے غروب آفتاب تک میدان عرفات کے کسی حصہ میں کسی وقت بھی ٹھہرنے کو وقوف عرفات کہتے ہیں۔

سوال : حج کے دوران کوئی عورت اگر ناپاک ہو جائے تو کیا وہ حج کے ارکن کے ساتھ ساتھ میدان عرفات اور مزدلفہ میں وقوف کر سکتی ہے؟

جواب : جی ہاں۔ حج کے دوران کوئی عورت ناپاک اگر ہو تب بھی وہ میدان عرفات میں اور مزدلفہ میں وقوف کر سکتی ہے۔ طواف کے علاوہ حج کے تمام ارکان و واجبات ادا کر سکتی ہے۔

سوال : 9 ذی الحجہ کا دن کیا کہلاتا ہے؟ اور اسکی اہمیت کیوں ہے؟

جواب : 9 ذی الحجہ کا دن یوم عرفہ کہلاتا ہے۔ یہ حج کا رکن عظیم ہے جس کے بغیر حج نہیں ہوتا۔ 9 ذی الحجہ کا دن اللہ کی ناراضگی سے، قبر کے عذاب سے اور جہنم کی آگ سے پناہ مانگنے کا دن ہے۔
9 ذی الحجہ کا دن گناہوں سے پاک وصاف ہونے کا اور حج کی قبولیت کا خاص دن ہے۔

سوال : میدان عرفات میں زوال کے بعد سے کیا کرینگے؟

جواب : میدان عرفات میں زوال کے بعد سے اپنی تمام حاجتوں اور ضروریات سے فارغ ہو کر مرد و خواتین حضرات الگ الگ اپنے خیموں میں قبلہ رخ ہو کر تکبیر و تحلیل پڑھنے کے بعد چوتھا کلمہ 100 مرتبہ، سورہ فاتحہ 100 مرتبہ، سورہ اخلاص 100 مرتبہ، درود ابرھیم 100 مرتبہ اور ربنا اتنافی الدنیا...... آخر تک 100 مرتبہ پڑھیں گے ان سب کا پڑھنا افضل ہے کیونکہ یہ حدیث سے ثابت ہے۔

سوال : 9 ذی الحجہ کے دن عصر اور مغرب کے درمیاں کیا کرینگے؟

جواب : عصر اور مغرب کے درمیاں جبل رحمت کے قریب جا کر وقوف کرینگے اور قبلہ رخ ہو کر آسمان کی طرف دونوں ہاتھ اٹھا کر اللہ تعالیٰ کو دل کی گہرایوں سے یاد کرتے ہوئے اور پورے اخلاص کے ساتھ کثرت

مزاج کے بارے میں کہا کہ عام طور پر یہ مشہور ہے کہ میں سخت مزاج ہوں ایسا نہیں ہے بلکہ میں اصول پسند ہوں، بے اصولی و بے قاعدگی کو پسند نہیں کرتا، اپنے کام سے کام رکھتا ہوں، ادھر ادھر کی باتوں سے مجھ سروکار نہیں ہے۔ رباط کے مستقبل کے بارے میں انہوں نے کہا کہ آنے والے دنوں میں یہاں موجودہ زمین خریدنے اور یہاں ایک وسیع وعریض مسجد بنانے اسی سے متصل بلڈنگ کا منصوبہ ہے اور اگر یہ پروجیکٹ پائے تکمیل کو پہنچتا ہے تو ایسی صورت میں ۵ ہزار حجاج کرام کو قیام وطعام کی سہولت میسر آئے گی۔ اوران کے یہ جملے ذہن ودماغ میں رچ بس گئے کہ جو بوڑھے حجاج کرام ہیں وہ ان کی توجہ میں ہیں اوراس سلسلہ میں وہ خصوصی انتظامات کرر ہے ہیں، حجاج کرام کے سوالات کے جوابات بھی انہوں نے دیئے اور تمام حجاج نے ان کو دعاؤں سے نوازا۔

خطبات مکہ مکرمہ:

حج ۲۰۱۷ کی ایک یادگار اور باعث شکر وافتخار چیز بندے کے لئے یہ رہی کہ تربیت حجاج کا زریں موقعہ مولی تعالی نے بخشا، اوراس موقعہ کو بندے نے پورے طور پر استعمال بھی کیا، پورے سفر حج میں رباط ودیگر بلڈنگس اور ایام حج کو ملاکر تقریبا ۲۵ بیانات مختلف اوقات میں ہوئے اور اللہ کا شکر ہے کہ وہ سارے کے سارے آڈیو شکل میں ریکارڈ ہوگئے ہیں اور میرے قابل ومخلص دوست محترم جناب الحاج شیخ مقیم الدین نے اس کی آڈیو سی ڈی بھی "خطبات مکہ مکرمہ" کے نام سے تیار کردی ہے۔ تین ریاست کے تقریبا تیرہ سو حجاج کرام نے ان بیانات سے استفادہ کیا اوران کے تاثرات کی ایک محفل بھی حج کے بعد رباط میں رکھی گئی جس سے معلوم ہوا کہ حجاج کرام کے لئے یہ ایک قدرتی انتظام تھا کہ ہر ہر موقعہ پر ان کی دینی تربیت کی جارہی تھی، ان خطبات کی خوبی یہ ہے کہ اس میں حاجیوں سے متعلق موضوعات کو سمیٹا گیا ہے اور پوری تیاری کے ساتھ انہیں پیش کیا گیا ہے۔ ہر خطبہ میں سیکھنے اور سکھانے کے طریقہ کار پر عمل کیا گیا ہے اور ہر خطبہ کے بعد سوالات وجوابات کا سلسلہ رکھا گیا جس سے حجاج کرام کو ذہنی اطمینان ہوا۔ ان خطبات کے موقعہ پر ایک خاص چیز ہمیشہ پیش نظر رہی کہ امت کے جوڑ کی فکر ہو توڑ واختلافی والی کوئی بات نہ ہو، جس کا فائدہ یہ ہوا کہ مختلف مسالک کے حجاج نے خطبات کو کانوں سے نہیں بلکہ دل سے سنا اوراس خوبی کا انہوں نے اظہار بھی کیا۔

دعاء مغفرت!

۸/اپریل ۲۰۱۸ء بروز اتوار کو **شیخ منور شیخ عبداللہ** تاج پورہ وارڈ عمرکھیڑ ضلع ایوت محل کا اچانک انتقال ہوگیا **انا للہ وانا الیہ راجعون**۔ مرحوم کافی ملنسار اورصوم وصلواۃ کے پابند تھے۔ حاجیوں کی خدمت میں پیش پیش رہتے تھے۔ حج میگزین سے کافی گہرا رشتہ تھا ہمارے میگزین کے لئے کافی محنت کرتے تھے، میگزین قارئین کو نہ ملنے پر کافی فکرمندی کا اظہار کرتے تھے۔ اورفوراً میگزین کے دفتر میں فون کیا کرتے تھے۔ کیونکہ وہ ہمارے اعزازی نمائندے کے فہرست میں شامل تھے۔ اللہ انکی مغفرت فرمائے اورجنت میں اعلی سے اعلی مقام عطا فرمائے آمین۔ قارئین سے دعاء مغفرت کی درخواست ہے۔

وہاں پہنچے اور لوگ بھی تھے تو وہاں با جماعت نماز پڑھائی، سلام پھیر کر چلے تو معلوم ہوا کہ کسی چپل چور نے ہمارے چپل لے اڑا ہے، کچھ لوگ چھوٹی ہوئی رکعتیں پڑھ رہے تھے اس انتظار میں ٹھہرے رہے کہ کوئی جوڑا بچ جائے تو پتہ چلے کہ کسی نے غلطی سے ہمارے چپل لے کر چلا گیا ہے، لیکن ایسا کچھ نہیں تھا، سارے نمازی چلے گئے اور وہاں کوئی چپل نہ بچا، والدمحترم نے کہا کہ ہمارے یہاں چپلوں کے بارے میں یہ کہا جاتا ہے کہ اس کا گم ہوجانا کسی بلا کا ٹلنا ہے۔ اس بات سے تسلی ہوئی لیکن کوفت بھی ہوئی کہ کیسے بے حس لوگ ہیں کہ جس کے چاہیں چپل پہن لیں۔

زیادہ قیمت:

واپسی کے بعد چپل خریدنے کی ضرورت تھی، رباط سے قریب ایک بڑا بازار ہے وہاں سے ۲ ریال میں چپل خریدے، اسی طرح والدہ محترمہ کی لاٹھی بھی عمرہ میں گم ہوچکی تھی، وہ بھی ۱۰ ریال میں خرید ی، اور ان دو چیزوں کے علاوہ حسب ضرورت حسب حالات کچھ اور چیزیں بھی وقتاً فوقتاً خریدنے کا موقعہ ملا، چیزیں واجبی دام پر دستیاب تھیں، لیکن رباط سے بازار کا فاصلہ آدھے کلومیٹر سے کم نہ ہوگا اور رباط سے قریب والی دکان میں یہی چیزیں دوگنی قیمت پر دستیاب تھیں، جو بھی بوڑھے ومعذور حاجی یہاں اشیائے ضروریہ خریدنے آتے وہ ایک ریال کی چیز ۲ ریال میں خریدنے پر مجبور ہوتے، ہر چیز پر قیمت زیادہ لگائی جارہی ہے تھی پوچھا گیا تو جواب ملا کہ حج کا موسم ہے۔ قیمتیں بڑھ جاتی ہیں۔

ناظر رباط سے ملاقات:

مغرب کی نماز پڑھا کر بیان کا سلسلہ شروع ہوا کہ اچانک جناب حسین محمد الشریف ناظر رباط تشریف لائے، اور ان کے آنے پر ہم نے بیان موقوف کیا اور انہیں دعوت دی کہ وہ حاجیوں سے مخاطب ہوں، ان کی شخصیت سے یہ پہلا اور خوبصورت تعارف تھا کہ ان کی قد آور شخصیت اور ان کا رکھ رکھاؤ بڑا دلکش ہے، آئے ہوئے ۱۰ سے زیادہ ہوچکے تھے لیکن کبھی شرف ملاقات نہ ہوسکا تھا، لیکن ان کے حسن انتظام پر ان سے ملنے اور مبارکباد دینے کا متمنی تھا، اس موقعہ پر انہوں نے بتلایا کہ آپ سبھی اللہ کے مہمان ہیں اور پھر ایسے مہمان ہیں کہ دو دو مرتبہ آپ کا انتخاب ہوا ہے، اور رباط میں آپ حضرات قیام پذیر ہیں آپ کی خدمت کرنا میرا فریضہ ہے وہیں اس کو میں اپنے لئے سعادت بھی سمجھتا ہوں، اور یہ مزاج میرے والدمحترم نے بنایا ہے کہ ہمارے بچپن وجوانی میں انہوں نے ایسی تربیت کی کہ وہ حاجی کی ملاقات سے زیادہ اس کی خدمت کی ترغیب دیتے تھے اور جب زمزم مشکیزوں میں بھر کر لایا جاتا تھا تو وہ ہمیں اس خدمت کے ذریعہ ایک مزاج بنایا ہے، انہوں نے بتلایا کہ مکہ مکرمہ میں پہلے بہت سے ممالک کے اوقات تھے، لیکن آہستہ آہستہ یہ اوقات ختم کردئے گئے اور مجھ آپ کو یہ بتاتے ہوئے بڑی خوشی ہورہی ہے کہ اب مکہ مکرمہ میں نظام رباط کے علاوہ کوئی اور اوقافی جائیداد نہیں ہے، اور اس کے انتظام وانصرام کے لئے حکومت سعودیہ مجھے ذمہ دار بنایا ہے، یہاں جب کبھی کوئی جائیداد وقف کی جاتی ہے تو حکومت یہ پوچھتی ہے کہ یہ وقف خاص ہے یا عام اور پھر اس کا ناظر طے کیا جاتا ہے، رباط نظام دکن کے حجاج کا ہے، وہ کسی کی جائیداد نہیں ہے وہ ان کا حق ہے، اسی لئے ہم دکن کے حجاج جس میں موجودہ تلنگانہ، کرناٹک اور مہاراشٹرا کے علاقے آتے ہیں وہاں سے قرعہ کرواتے ہیں اور اللہ تعالی نے مجھے اس خدمت کے لئے قبول فرمایا ہے، اپنے

سخت دھوپ ہے اور صحن کے بعد بیرونی حصہ میں قدم رکھنا بڑا صبر آزما کام ہے، چلچلاتی دھوپ سے پاؤں جل رہے تھے، اور گرمی سے جسم پسینہ پسینہ ہو رہا تھا، اہلیہ کی خیرخواہی اور ہمدردی میں مصیبت ک شکار ہو چکا تھا، اور پھر کسی طرح بچتے بچاتے، دھوپ اور گرمی کا احساس کرتے ہوئے چلا تو اس خیال نے بڑی راحت دی کہ شاید مولی تعالی ان چرکوں اور دھوپ وگرمی کے بدلے گناہوں کے وبال سے بچالے۔ اس طرح نا چاہتے ہوئے بھی تاریخ کے ایک عملی دور کا احساس اللہ نے کروادیا کہ صحابہ اس ریگستان کے سخت دھوپ میں کیسے ننگے پاؤں پھرتے ہوں گے، ان کا کیا حال ہوتا ہوگا۔

دیوار کی زبان:

آپ نے پڑھا ہوگا کہ دیوار کے بھی کان ہوتے ہیں، لیکن پتہ چلا کہ دیوار کی زبان بھی ہوتی ہے، یعنی وہ سنتی ہی نہیں بلکہ بولتی بھی ہے، مگر اس کو پڑھنا والا چاہئے، اور سفر حج میں کیا ہر سفر میں انسان دیواروں کی بولی سیکھ لے تو کئی سوالات کے جوابات مل جاتے ہیں، اس کی مثالیں اور حوالے اس سفر نامہ میں جگہ جگہ آپ کو ملیں گے۔ رباط بلڈنگ میں دو لفٹ ہیں، ان لفٹس کے بازو دیواروں پر نوٹس چسپاں کی جاتی تھی، اور اسی طرح لفٹس سے اترتے ہوئے چہرے کے رخ کی دیوار پر اوقات نماز کی گھڑی اور اسی سے متصل نوٹس کی ایک کاپی لگائی جاتی تھی، اور بندہ بڑے اہتمام سے اس دیواری زبان کو سمجھنے کی کوشش کرتا تھا اور بطور گروپ لیڈر کے ضروری بھی تھا کہ کیا کب ہو رہا ہے، اور ہونے والا ہے اس سے واقفیت اور آگاہی از بس ضروری تھی، آج اسی جگہ یہ خوشخبری بھی پڑھنے کو ملی کہ دوپہر میں بلڈنگ نمبر ۱ کے ۴۵۰ حجاج کرام کو مقامات مقدسہ کی زیارت کروائی جائے گی تو تمام حجاج اس فری سہولت سے فائدہ اٹھائیں اور وقت مقررہ پر تیار ہو کر پہنچ جائیں۔

جاہل گائیڈ:

۳۰ـ۳ بجے زیارات کے لئے بسیں چلیں، کوئی آگے تو کوئی پیچھے، ہر بس میں ایک گائیڈ موجود تھا، جو اس بس والوں کی رہنمائی کر رہا تھا، ہماری بس میں جو گائیڈ تھا، وہ پاکستانی تھا جس کا نام محمد نوید تھا، جو ہر جگہ اور ہر مقام پر تقریر کرتا اور اس بارے میں بتلاتا، کئی سال سے وہ یہاں یہ کام کر رہا ہے تو بہت ساری معلومات اسے ہیں، لیکن معلوم ہوا کہ وہ جاہل بھی ہے، اس لئے کہ بہت ساری باتیں اور چیزیں اس نے پورے سفر میں ایسی کہیں جو قابل تحقیق اور غور طلب ہیں جیسے غار ثور پر پہنچے تو اس نے کہا اسی پہاڑ پر قابیل نے اپنے بھائی ہابیل کو قتل کیا؟ مشاعر مقدسہ یعنی منی، عرفات، مزدلفہ، مسجد نمرہ، مسجد مشعر حرام، جمرات، اور مسجد خیف میں اس نے کہا کہ حضرت آدم اور ۷۰ نبیوں کی تدفین مسجد خیف میں ہوئی ہے؟ کئی بار اس نے یہ جملے دہرائے کہ ہر وہ جگہ جہاں رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کے قدم مبارک پہنچے ہیں وہ جگہ مستجاب الدعوات ہے؟ اس طرح کی بے سند باتیں اچھی تو لگتی ہیں، لیکن اس سے احتراز کرنا چاہئے۔

چپل چور:

اس پورے سفر میں چپل چوروں سے بڑا تجربہ پڑتا ہے، اس لئے کہ ہماری مسجد سے کوئی ہمارے چپل لے جائے تو اسے ہم چور کہتے ہیں لیکن یہاں ایسا کرے تو اسے کیا کہیں گے؟ عرفات میں عصر کا وقت ہو چکا تھا، اور یہاں ۲۰ منٹ کا وقت دیا گیا تھا تو اتر کر ضروریات سے فراغت حاصل کی اور ایک جگہ جائے نمازیں بچھائی ہوئی تھیں تو

میں بڑی تعداد میں اس کو لئے نمازیوں کے درمیان بانٹتے جاتے ہیں، اور پتہ ہی ہے کہ جب کوئی چیز فری مل رہی ہوتو لوگوں کا کیا رد عمل ہوتا ہے، یہ مفت خوری کی مثالیں بھی دیکھنے میں آئیں کہ لوگ صفوں کو پھلانگتے ہوئے آگے بڑھتے آرہے ہیں اور پھر ایک نہیں کئی ایک head phone کا تقاضا کررہے ہیں۔ان کے واسکوٹ کے پچھلے حصے میں اس طرح لکھا ہوا۔ الریاسۃ العامۃ لشوؤن المسجد الحرام والمسجد النبوی ، ریاسہ عامہ برائے مسجد حرام و مسجد نبوی۔''فوری ترجمہ سے متعلق ہم سے پوچھئے'' اپنی رائے اس ای میل پر ضرور بھیجیں۔transproject@gph.gov.sa

پانچویں اچھی چیز یہ دیکھی گئی کہ پہلی منزل کے حصہ میں مختلف مقامات پر موبائل فون ری چارج کرنے کے کیبلس ستونوں کے پاس لگائے گئے ہیں ، یہ ایک اچھا کام ہے جس سے حجاج کرام کو بڑی سہولت ملی کہ چارجنگ کرنے کا بڑا مسئلہ ہوتا ہے۔موبائل آج کے ہر انسان کی سب سے بڑی ضرورت ہے۔

سب سے آخری اور بڑی چیز بلکہ بڑی نعمت جو دیکھنے کو ملی اور جس سے بڑی راحت ہوئی وہ یہ کہ اندرون حرم وضو خانے بنائے گئے ہیں، اس کو نعمت کہنے کی اہمیت وہ حضرات سمجھ سکتے ہیں جو دن ورات کا بڑا حصہ حرم میں گذارتے ہیں، اور جنہیں وضو کی ضرورت پیش آتی ہے، حرم مکی میں وضو خانے بالکل باہر ہیں، وہاں تک جانا اور واپس آنا خود ایک بڑا کام ہے، یہ بہت اچھا کام ہوا کہ باہر جانے اور آنے کی مصیبت سے حجاج محفوظ ہو گئے، لیکن اس کا محل وقوع بھی جان لیں کہ باب عبد العزیز اور باب اجیاد سے حرم میں داخل ہونے کے لئے جو سیڑھیاں اور اسکالیٹرس ہیں ان کے نچلی حصے میں یہ بنائے گئے ہیں، اور یہ بھی دھیان میں رکھیں کہ یہ صرف وضو خانے ہیں ،طہارت خانے نہیں یعنی آپ یہاں وضو کر سکتے ہیں ورنہ پیشاب ، پائخانے سے فارغ ہونے کے لئے باہر ہی جانا پڑتا ہے، یہ کوئی ڈھکی چھپی جگہ بھی نہیں ہے کہ ہم سرگراں وحیراں پھریں بلکہ باضابطہ ان مقامات پر اس طرح کے بورڈس مع تصویر بھی لگائے گئے ہیں کہ مواضی رجال ABLUTION - MALE وضوخانہ ۔ مردانہ ۔ مواضی نساء - ABLUTION FEMALE وضوخانہ ۔ زنانہ۔

حرم کے حالات:

حالات تو ہر جگہ آتے ہیں اور آدمی ان سے دوچار ہوتا ہے، انتظامات اپنی جگہ لیکن دشواریوں کا پیش آنا اور اس پر قابو پانا اور اس کی سنگینی کو جھیلنا یہی تو سکھاتا ہے ، حج، خیر آج کے عمرہ میں والد محترم واہلیہ محترمہ کے ساتھ رباط سے حرم اور حرم سے مسجد عائشہ اور حرم واپسی بعافیت ہوئی، طواف سے پہلے حسب روایت اہلیہ نے میرے بھی چپل اپنے بیاگ میں رکھ لئے اور طواف کا آغاز کیا، دوسری تیسری چکر ہی میں تینوں بچھڑ گئے، اور اس جدائی کے باوجود اپنے عمل کو پورا کیا، اور اس کے بعد مطاف میں دونوں کو ڈھونڈا لیکن کوئی اتہ پتہ نہ ملا، اور پھر سعی بھی باقی تھی ،تقریبا ایک گھنٹہ پہلے دروازے بند کردیئے گئے تو صفا پہنچنے کے لئے کافی تگ ودو کرنی پڑی، سعی میں بھی کوئی سراغ نہ ملا، اور ملتا بھی تو کیسے؟ ہر طرف ہجوم ہی ہجوم، انسانی سروں کا سمندر اور اس سمندر میں یکسانیت ایسی کہ سبھی احرام میں ہیں کیسے تلاش کرے ، اب ہمت ہار کر سعی مکمل کر کے اور نماز ادا کر کے باہر نکلا، مکہ کلاک ٹاور کے نچلے حصے میں بنے حجامت خانہ میں حلق کروایا اور پھر واپسی کے قدم اٹھائے چلنے لگا، پتہ چلا کہ بہت

موضوع کا علمی حق ادا کیا ہے۔ تمام احادیث کو جمع کیا ہے اور ان کے حوالے جات کا بڑا اہتمام والتزام کیا ہے وہیں روات وسند پر علمی کلام بھی ہے اور آخر میں اس سے مسئلہ پر بہترین گفتگو کی ہے۔

خطبہ جمعہ کا خلاصہ:

اللہ جزائے خیر دے اساتذہ کرام کو کہ جن سے وہ زبان سیکھی جو ہماری دینی وقومی زبان ہے، امام محترم کے خطبہ کو سنتا جاتا تھا اور کیفیت وسرور سے جھومتا جاتا تھا کہ اللہ کے در میں اللہ کی پسندیدہ زبان کا پیام سمجھنے کے قابل بنایا، امام کعبہ نے اپنے اس خطبہ میں جن پوائنٹس پر خطاب فرمایا وہ یہ تھا کہ اللہ تعالی نے چار مہینوں کو حرمت واحترام والا بنایا ہے، مشرکین مکہ بت پرست تھے لیکن اس کے باوجود وہ ان مہینوں کی حرمت کے قائل اور اس پر عامل تھے، اور اس کی حرمت واحترام میں لڑائی جھگڑا، خون خرابہ نہیں کرتے تھے، اور اللہ تعالی نے خود کلام اللہ میں فرمایا کہ ان میں ظلم نہ کرو، ظلم ہر وقت اور ہر حال میں حرام ہے، لیکن بطور خاص ان مہینوں میں ظلم سے روکا گیا ہے، اور ان ہی مہینوں میں حج کا مہینہ بھی ہے، حج کی بنیاد، توحید، رسالت اور اخوت اسلامی پر ہے، حاجی رفث، فسق، جدال سے بچیں، اور اپنے اوقات کو قیمتی بنائیں۔

حرم میں نئی دریافتیں:

حرم میں کئے جانے انتظامات وسہولیات کے کیا کہنے! ایک دنیا ہے جس کا تصور بھی محال ہے، بندگان خدا کا ایسا بہترین نظم ونسق اپنی مثال آپ ہے، وہیل چیر کلچر اب ہماری مساجد کا ایک ضروری حصہ بن چکا ہے، ہر مسجد میں اس کا مشاہدہ عام ہے کہ کچھ نہ کچھ مصلی کرسیوں پر نماز پڑھتے ملیں گے۔ جب یہ حال ہو تو پھر ساری دنیا سے جہاں حجاج پہنچتے ہیں وہاں بھی اس کا اثر دکھائی دینا کوئی اچھنبے کی بات نہیں ہے، لیکن جس طور پر وہاں چھوٹی چھوٹی بے ضرر کرسیاں رکھی گئی ہیں اور انھیں ایک جگہ لٹکایا جاتا ہے وہ بھی قابل دید ہے، عجیب بات یہ ہے کہ وہاں سے اٹھا کر لانا اور اسے استعمال کرنا تو حاجی اپنی ضرورت سمجھتے ہیں لیکن جاتے ہوئے پھر اسی جگہ اس کو رکھنا اپنا کام نہیں سمجھتے، اس لئے دیکھا یہ گیا کہ مسجد کا عملہ نمازوں کے بعد انھیں اکٹھا کرتا ہے اور پھر لے جا کر اسی اسٹانڈ میں اسے رکھتا ہے۔

دوسری چیز جو نمایاں دیکھی گئی کہ حرم شریف میں ہونے والے دروس وبیانات کے پوسٹرس حرم کی دیواروں اور مختلف مقامات پر آویزاں کی گئی ہیں، ورنہ اس سے پہلے یہ تجربہ نہیں تھا کہ کہاں کیا ہوتا اور کب ہوتا ہے اس کے بارے میں کوئی معلومات بڑی مشکل ہوتی تھیں لیکن ان معلومات کی زبان عربی ہی ہے، اس لئے عوام ان سے صرف نظر کر کے آگے بڑھ جاتی ہے وہ اس پر توجہ نہیں دیتی۔ غنیمت ہے کہ حکومت نے اتنا تو نظم کیا کہ اہل علم استفادہ کرنا چاہیں تو آسانی سے دن ووقت اور مقام کے بارے میں جان سکتے ہیں۔

تیسری چیز جو حرم مکی کے باب الداخلہ کے پاس نمایاں طور پر نئی دکھائی دی وہ LED SCREENS کا آویزاں کرنا ہے، جس میں وقفہ وقفہ سے اندرون حرم کو ڈسپلے کیا جاتا ہے، طواف اور سعی کے مناظر دکھائے جاتے ہیں، جس سے یہ فائدہ ہوتا ہے کہ طواف وسعی کے ہجوم کا اندازہ لگایا جا سکتا ہے، وہیں ان اسکرینس پر مختلف ہدایات مرد وخواتین کے دی گئی ہیں۔

چوتھی نئی چیز بلکہ زمانی حقیقتوں سے ہم آہنگی کی یہ دیکھنے میں آئی کہ جمعہ کے دن خاص طور پر خطبہ جمعہ سے پہلے hand free کے مفت تقسیم کا کام ہے، مطوع یعنی دینی رہبر اپنے صدریا اور واسکوٹ

۹-۳۰ بجے ہونگے، باب عبدالعزیز گیٹ نمبر ا پر پہنچے تو پتہ چلا کہ وہ تو نماز جمعہ کے ازدحام کی وجہ سے بند کردیا گیا ہے، پھر چکر لگا کر گیٹ نمبر ۸۰ باب فہد کے پاس سے پہلی منزل کی طرف چلے اور یہاں بھی ہجوم کی وجہ سے دھکے ہی دھکے تھے، اور آگے بڑھے تو نمازی کبھی سے اپنی اپنی جگہ پکڑے بیٹھے ہوئے تھے، ایک جگہ اہلیہ کو بیٹھایا اور والد محترم کے ہمراہ جگہ بناتے بناتے آگے بڑھے، ۱۰-۱۵ بجے ایک صف میں کسی طرح جگہ بن ہی گئی، والد صاحب اگلی صف میں اور میں ان کے پچھلی اولی صف میں۔ تلاوت قرآن میں مشغول ہوگیا۔

ایک مثالی انڈونیشیائی حاجی:

اور تقریبا ڈیڑھ پارہ پڑھا ہوگا کہ باز و بیٹھے ہوئے پاکستانی عالم دین مولانا محمد ایوب نے کہا کہ آپ اس انڈونیشائی حاجی کو بتلائیں کہ وہ غلط سلط تلاوت کررہا ہے، میں نے کہا کہ آپ خود اسے متنبہ فرمائیں تو کہنے لگے کہ مجھے انگریزی نہیں آتی تو آپ انگریزی جانتے ہوں تو اسے بتلائیں کہ وہ نا صرف تجوید ومخارج کے بغیر پڑھ رہا ہے بلکہ حروف کی بھی صحیح شناخت اسے نہیں ہے، میں نے کہا کہ میں اسے بتاؤں گا لیکن میں نے اسے فورا روکنے اور ٹوکنے کے بجائے تھوڑی سی دیر غور سے اس کے تلاوت کو کان لگا کر سنتا رہا کہ حقیقت واقعہ کیا ہے، جب مجھے بھی لگا کہ واقعتہ وہ تلاوت ہی سے بے بہرہ ہے تو میں نے اسے سلیک علیک کر کے سلسلہ گفتگو شروع کی اور باتوں سے پتہ چلا کہ ان کا نام HENGKI NAMEN SUMAN ہے اور وہ انڈونیشیا کے ایمگریشن ڈپارٹمنٹ کا ایک اعلی عہدہ دار ہے اور پھر میں نے بھی اپنا تعارف کروایا اور ساتھ میں بیٹھے پاکستانی عالم دین کا تعارف کروایا جس سے وہ بڑا بے تکلف ہوگیا تب میں نے کہا کہ مولانا محترم اور میرا تجربہ یہ ہے کہ آپ غلط انداز میں تلاوت کررہے ہیں تو اس نے بغیر کسی چوں چرا کے اعتراف کے طور پر کہنے لگا کہ آپ حضرات کا تجزیہ بالکل صحیح ہے اور مجھے عربی بالکل نہیں آتی، میں ابھی اپنی اہلیہ سے عربی سیکھ رہا ہوں، اور حج سے واپس ہونے کے بعد تجوید ومخارج پر خصوصی توجہ دوں گا، اور اس پر اس نے برا ماننے کے بجائے ہمارے مشورہ کو بخوشی قبول کیا۔ اس واقعہ سے معلوم ہوا کہ انسان اپنی غلطی کو مانے اور اپنے جہالت ولاعلمی پر شرمندہ ہو تو یہ ہمارے ملک کا فرد نہیں ہوسکتا، جسے کوئی سمجھائے تو وہ اس کا دشمن ہوجاتا ہے۔

علمی کتابیں عالم کی پہچان:

مولانا محمد ایوب صاحب خطیب جامع مسجد عثمانیہ سے گفتگو ہوئی کہ وہ پاکستان کے صوبہ سندھ میں حیدرآباد کی جامع مسجد کے امام ہیں اور ان کے ہاتھ میں یاسر بن محمد فتحی آل عید کی ایک علمی کتاب متی یشرع رمی الجمار فی ایام التشریق تھی، میں نے مطالعہ کے لئے مانگی تو بخوشی دی، جس میں ایام تشریق میں کنکری مارنے کے اوقات کی متعین ہونے اور ۲۴ گھنٹے مارنے کے جواز کے قائلین دونوں کے نقاط نظر بڑی گہرائی وباریک بینی سے پیش کئے گئے ہیں جو ۱۰۰ صفحات سے زائد پر مشتمل ہے، اور آخری یہی رائے دی گئی ہے کہ اوقات کار کے سلسلہ میں ہجوم وازدحام کو وجہ بنا کر احادیث کو نہیں چھوڑا جاسکتا۔ ایسا علمی کام ہمارے یہاں ہونا چاہئے تاکہ علماء امت جدید مسائل سے واقف ہوں، اور مزے کی بات یہ کہ کتاب بھی سن ۱۴۳۸ ہجری ہی کی شائع شدہ ہے، جس میں مصنف نے

حج ۲۰۱۷ کی یادگار ڈائری سے (رحمان کے مہمان)

مفتی سید آصف الدین ندوی قاسمی ایم اے (ناظم مدرسۃ الخیر آصف نگر و جنرل سکریٹری لبیک سوسائٹی حیدرآباد)

نوٹ : الحمد للہ، حج ۲۰۱۷ کی یہ یادگار ڈائری اب ''رحمان کے مہمان'' کے نام سے شائع ہوا چاہتی ہے۔جس کو حج میگزین کے ذریعہ ہند و بیرون ہند شوق سے پڑھا جارہا ہے اور پسند کیا جارہا ہے۔

مسجد عائشہ تک کا سفر:

تیسرے دن نفل عمرہ کا ارادہ ہوا، مسجد عائشہ جانا تھا، حرم شریف کے پاس سعودی روڈ ٹرانسپورٹ ہے جو سا پکو کے نام سے ہے، جس کا بس اسٹاپ حرم شریف کے گیٹ نمبر ۷۹ کے پاس دار التوحید کے باز و جبل عمر کے قریب واقع ہے، بس میں سوار ہونے سے پہلے ٹکٹ لینا ہوتا ہے، اور ٹکٹ ڈراپ باکس میں ڈالنا ہوتا ہے، جس کو ڈرائیور لے کر اس میں ڈراپ کر دیتا ہے، فی کس آج بھی ۲ ریال ٹکٹ ہے ، بڑا سستا اور سہولت بخش سفر ہے۔ ۴۵ سیٹ والی بس میں مسافر بھرنے میں زیادہ دیر بھی نہیں لگتی، بمشکل ۱۵ منٹ لگتے ہیں۔

دوسری صورت یہ ہے کہ ہم اپنی بلڈنگ ہی سے مسجد عائشہ جائیں، اور ہر بلڈنگ کے سامنے اجرۃ مکہ cab کی کاریں وقفہ وقفہ سے گردش کرتی رہتی ہیں، رباط بلڈنگ سے مسجد عائشہ کے لئے چار آدمیوں کے لئے ۳۰ ریال لئے، اس میں سہولت یہ ہوتی ہے کہ زیادہ تر کار ڈرائیور ہند و پاک اور بنگالی و برمائی ہوتے ہیں تو ان سے گفتگو ہوتی ہے اور بہت ساری چیزیں معلوم ہوتی ہیں، بلکہ زمینی حقائق اور غیر ملکی ورکرس کے مسائل و مشکلات اور عرب کے طرز عمل کا صحیح اندازہ ہوتا ہے، کچھ ڈرائیور تو عرب کے موجودہ طریقہ کار سے بہت زیادہ نالاں و پریشاں تھے، ان کا ماننا تھا کہ اب یہاں وسائل کے بجائے مسائل کا سامنا ہے اور پھر ان کے بھی یہاں رہنے کے دن زیادہ نظر نہیں آتے، مکہ مکرمہ میں آوٹر رنگ روڈ بنائے گئے ہیں تو فاصلہ زیادہ دکھائی دیتا ہے۔ بلڈنگ سے مسجد عائشہ اور واپس حرم شریف تک بھی ٹیکسی بک کی جاسکتی ہے، لیکن کرایہ ۶۰ ریال ہوتا ہے، معلوم ہوا کہ اجرۃ مکہ کی جگہ OLA اور UBER کمپنی بھی اپنا کام شروع کرنے کے لئے پر تول رہی ہے لیکن اسے ابھی تک پرمٹ نہیں ملا ہے۔ اگر ایسا ہوتا ہے تو پھر ٹرانسپورٹ کی لوٹم لاٹ اور ڈرائیورس کی من مانی اپنے انجام کو پہنچے گی۔ اور حاجیوں کو اس سے چھٹکارہ ملے گا۔

حرم کا پہلا جمعہ:

حج کے دنوں میں حرم میں جمعہ ادا کرنا ہو تو کیا کرنا پڑتا ہے، ملاحظہ فرمائیں، صبح ناشتہ سے فارغ ہوئے اور تیار ہو کر چلے تو صبح کے ۹ ہی بج رہے تھے، لیکن رباط سے کدی بس اسٹانڈ پہنچے تو معلوم ہوا کہ یہاں تو ابھی سے بہت زیادہ بھیڑ ہے، رابطہ مکہ والی لال رنگ کی بسیں بھر بھر کر جارہی تھیں، تو خیر ہمت مرداں مدد خدا، جگہ مل ہی گئی، اور بس نے لے جا کر مکہ کلاک ٹاور کے نیچے چھوڑا، بمشکل

مدینہ کا سفر کب شروع ہونے والا ہے اس کی اطلاع حجاج کو دیں۔ جو حجاج مکہ سے ہی سامان وزن کر کے پیک کرنا چاہتے ہیں وہ بیگ کا وزن کرنے کے لئے برانچ آفس سے وزن کرنے کی مشین حاصل کر سکتے ہیں۔ خادم الحجاج کی ذمہ داری ہے کہ دو بیگ میں ہدایات کے مطابق کتنا وزن لے جائیں اور ہینڈ بیگ میں کتنا وزن ہو اور ممنوع اشیاء بیگ میں نہ رکھیں۔ اس کے متعلق حجاج کو اطلاع دیں۔

مدینہ روانگی کے دن برانچ آفس خادم الحجاج کو ریلو کرتا ہے۔ وہ ریلو لیٹر لے کر حج پلگرمس آفس جانا ہوتا ہے۔ وہاں سے دوسرا ریلو لیٹر دیا جاتا ہے وہ لیٹر لے کر اُسے مدینہ کہ حج پلگرمس آفس میں جمع کروانا ہوتا ہے۔ مدینہ حج پلگرمس آفس خادم الحجاج کو اسی لیٹر پر جوائن کرتا ہے اور بلڈنگ اور برانچ آفس الاٹ کرتا ہے۔ مدینہ میں بھی برانچ آفس پر روزآنہ حاضری لگانا ضروری ہے۔ مکہ میں جس طرح برانچ آفس سے حجاج کے مسائل حل کئے تھے بالکل اسی طرح مدینہ کے برانچ آفس سے ربط کر کے مسائل حل کئے جاسکتے ہیں۔ یہاں پر بھی او پی ڈی اسپتال ہوتا ہے۔ وہیل چیئر اور سامان وزن کرنے کی مشین دستیاب ہوتی ہے۔ مدینہ سے ہندوستان واپسی کے دن مدینہ حج پلگرمس آفس آپ کو ریلو لیٹر دیتا ہے۔ یہ لیٹر آپ کو ہندوستان پہنچنے کے بعد دوسرے دن ریاستی حج کمیٹی ممبئی کو سمٹ کرنا ہوتا ہے اور اس کے علاوہ آپ کو جو فارم دیئے گئے تھے وہ بھی ساتھ دینا ہوتا ہے۔ تب جا کر ہی ریاستی حج کمیٹی آپ کو آخری ریلو لیٹر دیتا ہے جسے آپ اپنے ڈپارٹمنٹ میں دے کر جوائن ہوتے ہیں۔

نوٹ: خادم الحجاج کی ٹریننگ ہینڈ بک میں ڈیوٹی/ذمہ داریاں دی گیئی ہیں۔ اور ٹریننگ میں ماسٹر اور ایکسپرٹ ٹرینز کے ذریعے آپ کو حجاج کی خدمت کس طرح کریں یہ بھی بتایا جاتا ہے۔ یہ مضمون میں نے اپنے تجربات و مشاہدات کی بنا پر تحریر کیا ہے۔ آپ اپنی صلاحیت، دلچسپی اور شوق کے لحاظ سے زیادہ سے زیادہ خدمات انجام دے سکتے ہیں۔ تمام خادم الحجاج سے گذارش ہے کہ وہ مسلکی اختلافات سے دور رہیں۔ اپنے دل سے فتوے ہرگز نہ دیں۔ مثال کے طور پر آپ کی قربانی ہوگئی، دم دینے کی ضرورت نہیں، رمی دہرانا پڑے گا، دم دینا ضروری ہے، نماز قصر کریں، وغیرہ وغیرہ۔ اگر آپ حج کے مسائل سے اچھی طرح واقف ہیں تب ہی کہیں ورنہ حجاج سے کہیں کہ جس طرح آپ کو تربیتی نشست میں بتایا گیا ہے اسی طرح کریں۔

حج شروع ہونے سے پہلے قونصل جنرل تمام خادم الحجاج کی ٹریننگ کا انعقاد کرتا ہے۔ اور اس میں 'منی مومنٹ' یعنی حج کے پانچ دن کے بارے میں حجاج کے لئے ہدایات دیتے ہیں۔ اسی ٹریننگ میں اداہی کو پن کے ذریعے کی گئی قربانی دس ذی الحجہ کو کتنے بجے ہوگی بتایا جاتا ہے۔ جو حجاج کو بتانا ہوتا ہے۔ قربانی کے کو پن حجاج تک پہنچانے کی ذمہ داری خادم الحجاج کو دی جاتی ہے۔

انڈین حج پلگرمس آفس ہر بس اسٹاپ، حرم کے دروازوں اورمرکزی راستوں پرخادم الحجاج کومتعین کرتا ہے تاکہ ہجوم پا قابو پایا جاسکے اور کوئی حادثہ نہ ہو۔حج کے ایام سے چند دن پہلے اور چند دن بعد عزیزیہ سے بس سروس منقطع کردی جاتی ہے یہ بات بھی حجاج کو بتائیں تاکہ جوحجاج حرم جانا چاہتے ہیں وہ دوسرے ذرائع مثلاً ٹیکسی یا پرائیوٹ بس سے جاسکتے ہیں۔

حج کا سفرکب شروع ہونے والا ہے حجاج کواس کی اطلاع دیں۔ منیٰ عرفات کے نقشے تقسیم کریں۔بلڈنگ میں کوئی تجربہ کا عالم یا حاجی ہوتب اس سے ارکان کی ادائیگی کا طریقہ سکھائیں۔سفر سے متعلق حج پلگرمس آفس سے دی گئی ہدایات بتائیں۔حجاج کرام کو اطلاع دیں کہ منی میں بھی انڈین حج آفس ہوتا ہے جہاں پر اسپتال بھی ہوتا ہے بیمار پڑنے پر یا ایک دوسرے سے بچھڑ جانے پراس آفس سے ربط کریں۔ہر مکتب کو رمی جمرات کا الگ وقت دیا گیا ہوتا ہے۔حجاج کو اطلاع دیں کہ وہ انہی اوقات میں رمی کریں تاکہ وہ ہجوم سے بچ سکیں۔

تمام خادم الحجاج ۱۲ ذی الحجہ کواپنے خیمہ میں سروے کریں اور ۷۰ سال سے زائد عمر والے بیمار یا ضعیف افراد سے دریافت کریں کہ انہوں نے طواف زیارت کیا ہے یا نہیں؟ اگر نہیں کیا ہوتب انہیں طواف زیارت کی اہمیت بتلائیں۔اور کسی طرح انہیں عبدالعزیز کبری لے جا کر بس میں سوار کروادیں تاکہ وہ مغرب سے پہلے طواف زیارت کرلیں۔یہ بات میں اس لیے تحریر کررہا ہوں کہ سابقہ تجربات میں میں نے پانچ تا دس افراد ایسے پائے جنہوں نے ۱۲ ذی الحجہ کی ظہر تک طواف زیارت کرنے کا ارادہ بھی نہیں کیا تھا۔کیوں؟ کچھ افراد کا کہنا تھا کہ ہمارے پیروں میں درد ہے۔ کچھ نے کہا ایک بار طواف کرلیا بس ہوگیا۔کچھ افراد کوتو اس کا علم ہی نہیں تھا کہ یہ فرض ہے اور چھوٹ جانے سے کیا ہوتا ہے۔بہرحال یہ بھی نیکی کا ایک کام ہے اگر کرسکیں تو ضرور کریں۔تھکان اور لاعلمی کی وجہ سے یہ چھوٹ سکتا ہے۔

۱۲ ذی الحجہ کوعزیزیہ رہائش گاہ واپس جانے کے لئے پیدل ہی جانا ہوتا ہے۔راستوں میں ہجوم ہونے کی وجہ سے بس سروس متاثر ہوتی ہیں۔ہر خادم الحجاج کو یہ بات معلوم ہونا چاہیے کہ منی سے عزیزیہ واپسی کا راستہ کس طرح ہے۔رمی کے بعد بائیں جانب گراونڈ فلور کے راستے مسجد خیف کے راستے پر چلیں۔مسجد خیف سے متصل کبری پر عزیزیہ لکھا ہے۔وہاں دو سرنگیں ہوتی ہیں۔پہلی سرنگ سے آپ کو عزیزیہ جانا ہے۔سرنگ سے باہر آتے ہی کچھ فاصلے کے بعد عزیزیہ کی بلڈنگ پر ہندوستانی پرچم نظر آتا ہے۔ پیدل چل کر زیادہ سے زیادہ ایک گھنٹہ میں آپ اپنی رہائش گاہ آسانی سے پہنچ سکتے ہیں۔حجاج کرام اس بات سے ناواقف ہوتے ہیں اور وہ راستہ معلوم نہ ہونے سے پریشان ہوجاتے ہیں۔ایسے مواقع پر مقامی ٹیکسی ڈرائیور حجاج سے ۱۰۰ تا ۲۰۰ ریال ٹیکسی کرایہ لیتے ہیں، اسی لئے خادم الحجاج انہیں منی سے عزیزیہ واپس کس طرح جائیں اس بات سے واقف کروادیں۔حج کے ایام ختم ہونے پر جب تک مکہ میں رہیں اسی طرح روز آنہ حجاج کے رابطہ میں رہیں۔برانچ آفس حجاج کے فیڈ بیک کے لئے ایک فارم دیتا ہے۔اسے حاجیوں سے پر کروا کر برانچ آفس جمع کروادیں۔

آپ کو ریولیٹر نہیں دیا جاتا۔

آپ ڈیوٹی کا آغاز اس طرح کریں کہ روزآنہ یونیفارم جیکٹ پہن کر بلڈنگ میں ہر حاجی سے ملاقات کریں۔اور ان کی شکایات اپنے پاس درج کریں۔تمام حجاج کا سامان آچکا ہے اس بات کی جانچ کرلیں۔سامان نہ آیا ہو تب برانچ آفس جا کر شکایت درج کریں۔دوران سفر کسی حاجی کے ریال کا لفافہ یا روپیہ کھو گیا یا چوری ہو گیا ہو تب اس کی بھی شکایت درج کروائیں۔دو تین روز میں رقم مل جاتی ہے۔حج کے ایام شروع ہونے سے پہلے تک آپ کا روزآنہ یہی معمول ہو کہ آپ ایک مقررہ وقت میں بلڈنگ میں صبح وشام ہر روم میں جا کر حجاج سے ملاقات کریں۔بلڈنگ کے گراؤنڈ فلور پر حارث (واچ مین) کے پاس ایک شکایت رجسٹر ہوتا ہے، حجاج اپنی شکایتیں اس میں بھی درج کرتے ہیں اسے بھی دیکھتے رہیں۔آپ کو جو حاجی کی فہرست دی گئی ہے ان میں آپ ایسے حجاج پر زیادہ توجہ دیں جن کی عمر ۷۰ سال سے زیادہ ہے، بیمار یا کمزور ہیں۔ان کے ربط میں رہیں۔اور ضرورت پڑنے پر ان کی مدد کریں۔تمام حجاج کو اپنا موبائیل نمبر لکھوادیں۔

عام طور پر مندرجہ ذیل مسائل آسکتے ہیں: کسی حاجی کو وہیل چیئر کی ضرورت ہو، پکوان گیس سلنڈر لیک ہو رہا ہو، لفٹ خراب ہوگئی ہو، گیزر یا باتھ روم میں بجلی کا کرنٹ آرہا ہو، پینے کے لئے روز زمزم نہ دیا جارہا ہو، وغیرہ وغیرہ۔یہ تمام مسائل آپ برانچ آفس سے حل کرسکتے ہیں۔تمام حجاج کو یہ بھی اطلاع دیں کہ برانچ آفس میں ایک او پی ڈی اسپتال ہے جو ۲۴ گھنٹے کھلا رہتا ہے اور دوائیاں مفت دی جاتی ہیں۔اگر طبیعت زیادہ ناساز ہوا واسپتال داخل کرنے ضرورت پیش آئے تب ۴۰ اور ۵۰ بیڈ کا اسپتال گرین/عزیزیہ میں ہے اس کے علاوہ سعودی حکومت کے بڑے اسپتال میں بھی مفت علاج کیا جاتا ہے۔ضرورت پڑنے پر بلڈنگ کے روم پر ڈاکٹر کو بلایا جاسکتا ہے۔اگر کسی حاجی کا انتقال ہوجائے تب پہلے برانچ آفس کو اطلاع دیں اور مرحوم کے رشتہ داروں کے ساتھ کاغذی کاروائی کرنے کے بعد معلم کے افراد تجہیز وتکفین کا عمل کرتے ہیں۔خادم الحاج کی ڈیوٹی ہے کہ وہ مرحوم کا ڈیتھ سرٹیفیکٹ حج پلگرمس آفس سے حاصل کریں۔

حج شروع ہونے سے پہلے قونصل جنرل تمام خادم الحجاج کی ٹریننگ کا انعقاد کرتا ہے۔اور اس میں 'منی مومنٹ' یعنی حج کے پانچ دن کے بارے میں حجاج کے لئے ہدایات دیتے ہیں۔اسی ٹریننگ میں اداہی کوپن کے ذریعے کی گئی قربانی دس ذی الحجہ کو کتنے بجے ہوگی بتایا جاتا ہے۔جو حجاج کو بتانا ہوتا ہے۔قربانی کے کوپن حجاج تک پہنچانے کی ذمہ داری خادم الحجاج کو دی جاتی ہے۔

جمعہ کے دن پانی کا استعمال احتیاط سے کریں یہ اطلاع حجاج کو دیں تاکہ وضو وغسل کے لئے پانی کی کمی نہ ہو۔جمعہ کی نماز کیلئے صبح ۸ بجے ہی حرم روانہ ہوجائیں تاکہ دھوپ اور ہجوم سے بچ سکیں۔پانی کی بوتلیں، چھتری، دھوپ کا چشمہ، جانماز، ماسک ساتھ لے جائیں اور تمام شناختی کارڈ اپنے ساتھ رکھیں۔واپسی میں عصر کے بعد نکلیں کیونکہ اس وقت ہجوم اور سورج کی تپش کم ہوتی ہے۔چونکہ جمعہ کے دن ہجوم زیادہ ہوتا ہے اسی لیے نماز سے پہلے اور بعد میں

خادم الحجاج کی ذمہ داریاں (Duties of Khadim-ul-Hujjaj)

شیخ مشتاق علی (نیوایس ٹی کالونی، اورنگ آباد) 9421665313/9021221786

جن افراد کا حج ۲۰۱۸ کے لئے بطور خادم الحجاج انتخاب ہوا ہے وہ یقینا بہت خوش نصیب ہیں انہیں چاہیے کہ خادم الحجاج کی ٹریننگ ہینڈ بک میں دی گئی ہدایات پر عمل کرتے ہوئے حجاج کی خدمت میں کوشاں رہیں اور اس کے علاوہ اپنی ذمہ داریوں سے اوپر اٹھ کر اپنی صلاحیت، دلچسپی کے لحاظ سے حج کے ارکان کی ادائیگی سے متعلق جو بھی معلومات حجاج کو پہنچانا چاہتے ہیں وہ بھی ضرور پہنچائیں۔

چونکہ زیادہ تر افراد پہلی مرتبہ حج کی سعادت حاصل کر رہے ہوتے ہیں جبکہ خادم الحجاج کو حج کا تجربہ ہوتا ہے لہذا اپنے تجربات کی روشنی میں رہبری کریں۔اور سفر حج کو جانے سے پہلے حج تمتع کا طریقہ اچھی طرح سیکھ لیں اور حج کے پانچ دن کو سمجھ لیں تا کہ بلڈنگ میں رہتے ہوئے حجاج جب آپ سے حج کے ارکان کی ادائیگی کے متعلق پوچھیں تب آپ انہیں اچھی طرح بتا سکیں۔

مندرجہ ذیل نکات کے لحاظ سے آپ حجاج کو زیادہ سے زیادہ خدمات فراہم کرسکتے ہیں۔

حج کی نشستوں میں حاضر رہ کر حجاج سے اپنا تعارف کروائیں۔ ایئرپورٹ پر امیگریشن فارم پر کرنے میں مدد کریں۔ ہوائی جہاز میں بیٹھنے کے بعد سفر کی دعا پڑھنے کی ہدایت دیں۔ میقات سے پہلے اعلان کریں کہ جن افراد نے نیت نہ کی ہو وہ نیت کرلیں۔ وقفہ وقفہ سے تلبیہ پڑھنے کی یاد دہانی کرائیں۔ گرین/عزیزیہ رہائشی بلڈنگوں سے حرم ارکان کی ادائیگی کے لیے روانہ ہونے سے پہلے تمام حجاج کو برانچ آفس نمبر، بلڈنگ نمبر، بس نمبر، روڈ اور محلے کا نام معلوم کروادیں۔ بلڈنگ کا کارڈ دلوادیں تا کہ حرم سے واپسی میں آسانی سے رہائش گاہ پہنچ سکیں۔ موبائیل کارڈ ایکٹیویٹ کرنے میں حجاج کی مدد کریں۔

ارکان کی ادائیگی کے بعد خادم الحجاج کو مکہ مکرمہ میں جرول محلے میں واقع انڈین حج پلگرمس آفس میں جوائنگ رپورٹ دینا ہوتا ہے ساتھ لائے ہوئے ریاستی حج کمیٹی کا سلیکشن لیٹر اور شناختی کارڈ اور فوٹو جمع کروائیں۔ یہ آفس آپ کو برانچ آفس اور بلڈنگ الاٹ کرتا ہے اور حاجیوں کی فہرست، شناختی کارڈ، یونیفارم جیکٹ دیتا ہے۔ یہیں سے آپ کی ڈیوٹی کا آغاز ہوتا ہے۔ آپ کو جو الاٹمنٹ دیا گیا ہے وہ برانچ آفس جمع کرنا ہوتا ہے۔ اور برانچ آفس میں روزآنہ حاضری لگانا ضروری ہوتا ہے۔ اور ڈیلی رپورٹ کا روزآنہ ایک فارم پر کرنا ہوتا ہے۔ ایک ہفتہ واری رپورٹ کا فارم بھی ہوتا ہے جو حج پلگرمس آفس میں جمع کروانا ہوتا ہے۔ اس کے علاوہ مہاراشٹر ریاستی حج کمیٹی کچھ فارم دیتی ہے اس میں ہر حاجی کی شکایت، موبائیل نمبر اور دستخط ہوتی ہے جو واپسی یں ممبئ آفس میں داخل کرنا ہوتا ہے۔ یہ بہت ضروری ہے اس کے بغیر